

II

POLITIČKI KONTEKST

SKUPŠTINA REPUBLIKE CRNE GORE
SLUŽBA ZA INFORMATIVNO-
-DOKUMENTALISTIČKE POSLOVE
YU: ISSN 0544-9111

STENOGRAFSKE BILJEŠKE

sa sjednica od 20. septembra, 4. oktobra, 7. oktobra, 17. oktobra
i 24. i 25. oktobra 1991. godine

TITOGRAD, 1991.

8. SJEDNICA SKUPŠTINE REPUBLIKE CRNE GORE
OD 20. SEPTEMBRA 1991. GODINE

DNEVNI RED

- Usvajanje Deklaracije o ekološkoj državi Crnoj Gori.

GOVORILI: dr Mitar Čvorović, mitropolit Amfilohije Radović, dr
Branko Kostić, mr Momir Bulatović i mr Zoran Žižić.

PRESEDAVAO dr RISTO VUKČEVIĆ,
PREDSJEDNIK SKUPŠTINE

- Početak u 12 časova –

PREDSJEDNIK dr RISTO VUKČEVIĆ: Otvaram 8. sjednicu
Skupštine Republike Crne Gore.

Utvrdeno je da sjednici prisustvuje preko 80 poslanika, pa Skupština
može da radi i punovažno odlučuje.

Odsustvo sa sjednice najavili su poslanici: Vojislav Jovanović, Novo
Stanišić, Vaso Đukanović, Slavko Perović, tako da je njihovo odsustvo
opravdano.

S obzirom da sjednica ima i svečani karakter, pozvani su da
joj prisustvuju: predsjednik i članovi Predsjedništva Republike Crne

Gore, predsjednik i članovi Vlade Republike Crne Gore, predsjednik i članovi Predsjedništva Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, predsjednici republika, odnosno predsjednici predsjedništva republika, predsjednik Saveznog izvršnog vijeća, savezni sekretar za inostrane poslove i savezni sekretar za razvoj, ministri za ekologiju republika i predsjednici odgovarajućih radnih tijela skupštine SFRJ i skupština republike, kao i članovi Komisije Skupštine Republike Crne Gore za zaštitu prirode i čovjekove sredine, predstavnici Crnogorske akademije nauka i umjetnosti, predstavnici Univerziteta "Veljko Vlahović" u Titogradu, Princ Nikola Petrović – Njegoš, vrhovni poglavari vjerskih konfesija u Jugoslaviji i Crnoj Gori, predsjednici skupština opština u Crnoj Gori, ambasadori zemalja Evropske zajednice, Sovjetskog Saveza, Sjedinjenih Američkih Država, Austrije, Norveške, Japana, Australije i Brazila, šef Delegacije Komisije evropskih zajednica u Jugoslaviji, predstavnici regionalnih evropskih integracija, specijalizovanih organizacija Ujedinjenih nacija i predsjednici Svjetske banke i Evropske banke za obnovu i razvoj, predstavnici ekoloških društava, pokreta i stranaka iz zemlje i inostranstva, istaknuti naučni radnici iz oblasti ekologije, predstavnik Nacionalnog parka "Plitvice" i predsjednici skupština nacionalnih parkova Crne Gore, članovi Savjeta za zaštitu životne sredine, predstavnici Omladinskog savjeta Crne Gore i Saveza studenata.

Pozdravljam sve prisutne poslanike i goste koji su se odazvali pozivu da prisustvuju sjednici Skupštine, i želim im ugodan boravak u Crnoj Gori.

Takođe pozdravljam na poslatim telegramima, čestitkama i željama za uspješan rad naše Skupštine.

Skupština je, kao što je poznato, na sjednici održanoj 2. i 3. aprila 1991. godine, jednoglasno prihvatila Inicijativu Predsjedništva Republike Crne Gore da Skupština Republike Crne Gore da izjavu o namjeri da se Crna Gora proglasi ekološkom državom.

Poslije višemjesečne i svestrane rasprave i konsultacija vršenih u Republici, Komisija za zaštitu prirode i čovjekove sredine, na sjednici održanoj 11. septembra 1991. godine, utvrdila je Predlog deklaracije o ekološkoj državi Crnoj Gori koji ste danas dobili.

Shodno sazivu, za dnevni red ove sjednice predlažem samo jednu tačku – USVAJANJE DEKLARACIJE O EKOLOŠKOJ DRŽAVI CRNOJ GORI.

Da li neko želi riječ?

Izvolite.

Riječ ima poslanik profesor Mitar Čvorović.

Dr MITAR ČVOROVIĆ: Poštovani poslanici, uvaženi gosti, gospodine predsjedniče, Narodna stranka Crne Gore nema u načelu ništa protiv ideje da Crna Gora postane ekološka država.

Međutim, imajući u vidu sve okolnosti u kojima se održava ovo zasijedanje Skupštine Crne Gore, predlažemo da se sa dnevnog reda skine Deklaracija o ekološkoj državi Crnoj Gori i da se njeno usvajanje odloži za neka buduća bolja vremena.

Postoji više razloga za ovakav predlog, a ja ću od njih iznijeti samo jedan.

Jednostavno i najkraće rečeno, danas nije vrijeme za donošenje ovakve deklaracije, jer u zemlji bijesni rat koji može da izmijeni kartu Evrope, a ne samo Crne Gore.

Danas, kada se na teritoriji još važeće federalne države vodi krvav rat do istrebljenja jednog dijela srpskog naroda, prvenstveno treba rasprljati o ratu, odnosno aktivnostima vezanim za taj rat.

Danas je bilo normalno da smo saslušali izvještaj predsjednika Predsjedništva o razgovorima koje je vodio, i o daljim akcijama koje je naumio da izvede, i predsjednika parlamenta da nas obavijesti šta su naši ministri do sada uradili ili šta bi trebalo da urade.

Danas je vrijeme da razgovaramo o granicama sa Hrvatskom, jer već sutra može biti kasno. Može se dogoditi da to ostane nezapaženo i da Crna Gora izgubi veoma važne teritorije za suverenitet Boke, a samim tim i Crne Gore.

Čemu tolika žurba da se što prije odredi međunarodni status Crne Gore kad nam predstoji mnogo posla oko toga da prvo vidimo sa kim ćemo i kako ćemo. Hvala.

PREDSJEDNIK dr RISTO VUKČEVIĆ: Zahvaljujem poslaniku Čvoroviću.

Da li još neko želi riječ?

Pošto se niko dalje ne javlja za riječ, želim samo da kažem, da mi sva upozorenja o kojima je govorio poslanik Čvorović imamo u vidu, pomno ih pratimo, i Skupština i Predsjedništvo, i nadam se da naćemo propustiti bilo šta u vezi napomena o kojima je rekao.

Što se tiče ove tačke dnevnog reda, mi smo se ranije, u nekoliko navrata, jednoglasno složili da jedan ovakav dokumenat donesemo.

Mi smo se i obavezali u Skupštini da to uradimo na jednoj od prvih sjednica i radi toga smo koristili upravo ovu priliku iako smo svjesni svih teškoća i složenosti koje nas prate i u kojima upravo ovih dana živimo i radimo, ali, posebno treba da naglasim i to, sve to što se zbiva ne smije da nas izbaci iz kolosjeka našeg normalnog tekućeg rada, pri čemu, naravno, uvažavamo i sve teškoće i okolnosti o kojima je gospodin Čvorović ovdje govorio i upozorio nas.

Za riječ sejavio gospodin mitropolit Amfilohije.

Izvolite.

AMFILOHIJE RADOVIĆ: Gospodine predsjedniče, gospodo poslanici i uzvanici ovoga skupa,

Od srca pozdravljam u ime Mitropolije crnogorsko-primorske ovaj skup i ovu uzvišenu zamisao i brigu o čistoti prirode u kojoj se rađamo i u kojoj živimo, čistoti prirode koja, podrazumijeva se, pretpostavlja čistotu i očišćenje ljudskog bića i sveukupnih ljudskih odnosa.

Pažljivo sam pročitao Deklaraciju, odnosno onako kako je ona objavljena u jutrašnjoj "Pobjedi", čujem da je u međuvremenu bilo nekih izmjena, pa mi dozvolite, iako nijesam član parlamenta, ali sam na neki način član ovog naroda i odgovoran za ljepotu i zdravlje ovog tla na kome smo rođeni i na kome živimo, da u vezi te deklaracije, koju načelno prihvatam i odobravam, samo umolim, ukoliko je to moguće, da se ovaj treći ili četvrti pasus malo drugačije formuliše. Ja imam utisak da tu ne dolazi do izraza ono što je izuzetno bitno, a to je uzajamnost između čovjeka, ljudske zajednice i onog ašto čovjek jeste, što nosi, i prirode kao takve. Kao da je priroda suprotstavljena čovjeku i onome što jeste, i kao da čovjek i ono što on nosi sa sobom, se postavlja na drugo mjesto, u drugi plan, čak se upotrebljava i taj izraz – na drugi plan. Pročitacu ovdje tu rečenicu koja glasi: "Zato i stavljamo u drugi plan naša nacionalna, vjerska, politička i druga ubjeđenja i osjećanja, da bismo Crnu Goru pretvorili u ekološku državu".

Ekologija je ekologija sveukupnosti ljudskog postojanja i samo kao takva ona može dati prave, istinske rezultate.

Čovjek koji se ne oslobodi od samoživosti, samoživosti kao najopasnijeg otrova za ljudsko pojedinačno i zajedničko biće, taj čovjek nikada, bez obzira na sve države i na sve zakone neće biti u stanju da uspostavi pravi, istinski, čovječni odnos prema prirodi.

Ja bih bio slobodan da predložim ovom uzvišenom tijelu da se ovaj pasus drugačije formuliše. Smatram to za potrebno jer je ovo istorijski trenutak i mislim da nam on sam nameće da se ne držimo formalnosti jer ovo je božja ljepota, a mi smo zenica te ljepote.

Ja bih ovako otprilike formulisao ova dva pasusa: "Bez obzira na naša nacionalna, vjerska, politička i druga ubjeđenja, znamo i prihvatamo da su dostojanstvo i svetinja ljudskog bića organski povezani sa svetinjom i čistotom prirode, jer čovjek i priroda u njemu i oko njega cjelovito su jedno u svojim dubinama i po svome smislu i naznačenju. Stoga je oduvijek zloupotrebu čovjeka pratila zloupotreba prirode. Zato, opredeljujući se i boreći za dostojanstvo čovjeka i njegovog zajedničkog življenja, pozvani smo da se borimo i za dostojanstvo prirode, protiv bilo kakve njene zloupotrebe. Pri tom ne gubimo ni za trenutak iz vida da ekologija prirode pretpostavlja i zahtijeva ekologiju duše i svekolikih ljudskih odnosa. Otuda za nas stvaranje od Crne Gore ekološke države znači cjelovito gledanje na čovjeka, njegovu zajednicu i prirodu, u njihovoj uzajamnosti i sveukupnom prožimanju. Istinski zdravo i čisto ljudsko življenje i stvaralaštvo zahtijevaju zdravu i čistu prirodu i obratno. Priroda

očekuje istinske i prave ljude da joj očuvaju dostojanstvo i otkriju smisao. Donošenjem ove deklaracije Crna Gora kao država opredeljuje se da prema prirodi uspostavi, između prirode i samog čovjeka dostojan odnos i poziva na mudrost i sve ljude da spriječe ekološku katastrofu koja nam prijeti".

To je završetak već postojećeg pasusa.

Izvinjavam se što sam, možda, malo bio opširniji, ali mislim da je trenutak istorijski i da sa ovog skupa ne bi ni tekst trebao da izađe koji ne bi odgovarao i trenutku i njegovoj namjeni, i prirodi, i nama samima koji živimo na ovim prostorima. Hvala vam. (Aplauz)

PREDSJEDNIK dr RISTO VUKČEVIĆ: hvala.

Za riječ se javio drug Branko Kostić, potpredsjednik Predsjedništva Jugoslavije.

BRANKO KOSTIĆ: Uvaženi poslanici, dragi gosti,

Osjetio sam za potrebno da se javim u vezi predloga koji je dao gospodin Mitar Čvorović, poslanik Skupštine Crne Gore.

On je, obrazlažući svoj predlog da se usvajanje Deklaracije danas skine sa dnevnog reda, kao jedan od razloga pomenuo jedno izuzetno osjetljivo pitanje. Ukoliko ne bi dali pravi odgovor, u jednom dijelu naše javnosti, posebno u Crnoj Gori, u trenutku kada je mnogo naših mladića pošlo iz naših domova i obuklo uniformu, razlozi koje je on naveo, mogli bi da naiđu i na nerazumijevanje u dijelu naše javnosti.

S tim u vezi, ja bih želio da kažem da Deklaraciju koju danas skupština treba da usvoji i sama činjenica da danas, i u ovim uslovima Skupština Crne Gore ima to na dnevnom redu, treba da pokaže domaćoj i međunarodnoj javnosti da su Crna Gora i njeni građani okrenuti miru. Ova Deklaracija koju danas usvajamo predstavlja dokument za generacije koje dolaze.

Ratna katastrofa se približava i granicama Crne Gore. Hrvatski bojovnici su nagomilali svoje snage i na našim granicama. Iako smo mi i danas i juče i stalno govorili da se Crna Gora ne brani samo na njenim granicama, ja bih podsjetio da bogata istorija i naša bogata prošlost, na koju s razlogom možemo biti ponosni, pokazuje da su Crnogorci najčešće bili u situaciji da s njiva idu u rat i da se iz toga rata opet vraćaju na njive. Ako nam taj rat bude nametnut, ako tu avet rata ne budemo mogli izbjeći, ond amožemo s ponosom i gordi na svoju prošlost reći da Crna Gora ni ovog aputa neće izostati, kao što nije ni do sada.

Ovaj čin danas treba da bude opomena upravo onima koji nameću rat, onima koji misle da snagom sile mogu preko noći i blickrigom uspostaviti ono što može da bude na štetu drugih naroda koji čine ovu Jugoslaviju, da ih upozori da smo mi okrenuti miru, ali isto tako i da im kažemo, ukoliko nam to bude nametnuto i ukoliko ratom budu tražili rješenje i razrješenje krize, da se ne zavaravaju da ni na tom polju Crna Gora i njeni građani neće izostati.

Zbog toga mislim da ove razloge koje je gospodin Čvorović iznio ne bi trebalo prihvatiti, nego da bi, zbog razloga o kojima sam govorio, poslanici Skupštine Crne Gore, trebali danas da usvoje ovaj dnevni red i da usvoje Deklaraciju o ekološkoj državi.

Hvala. (Aplauz)

PREDSJEDNIK dr RISTO VUKČEVIĆ: Da li se usvaja predloženi dnevni red?

Molim poslanike koji su za predloženi dnevni red da dignu ruku.

Da li ima neko protiv?

Protiv je glasalo pet poslanika.

Pema tome, konstatujem da je prihvaćen dnevni red – USVAJANJE DEKLARACIJE O EKOLOŠKOJ DRŽAVI CRNOJ GORI. (Aplauz)

Pošto se ovaj dokumenat donosi na inicijativu Predsjedništva Republike Crne Gore, molim magistra Momira Bulatovića, predsjednika Predsjedništva, da uzme riječ.

Mr MOMIR BULATOVIĆ: Poštovani predsjedniče, uvaženi poslanici, dame i gospodo,

Možda nema boljeg povoda od ovog mjesta i ovog vremena da se prisjetimo dviju najčudesnijih ljudskih sposobnosti. Vjerovatno nikada nećemo dovoljno biti upućeni u tajne prirode koja je čovjeka obdarila sposobnošću maštanja i sposobnošću uništavanja. One se, samo naizgled, nalaze na krajnjim polovima ljudske psihe i stvaraju privid da jedna drugu potpuno isključuje.

Maštajući, ljudski rod je otkrio beskonačnost svojih mogućnosti. Dokučio je svoje mjesto u univerzumu, napustio planetu, ušao u mikrokosmos i pronikao dio ogromne tajne života. Čovjek, taj vječiti nezadovoljnik, uvijek je težio ka višem, boljem i potpunijem, ispunjavajući time sam smisao svog postojanja. Ređale su se tako ideje i vizije, pokreti i ciljevi, uvjerenja i ideali, ali nikad se nije moglo pobjeći od one druge, mračnije strane nas samih. Koliko je samo nejednakosti stvorio užareni pokloč da svi ljudi jesu isti u pravima, pred bogom i pred zakonom. Koliko je mržnje rodio zahtjev za bratstvom? Koliko je ljudi robovalo zbog slobode, koliko laži je rođeno pod okriljem istine i koliko nepravde učinjeno u ime čovjekoljublja?

Da li je to priroda pred ljudski rod stavila iskonsko iskušenje obdarivši nas istovremeno da možemo da stvaramo i uništavamo, da se pomažemo i međusobno ubijamo, da pamtimo i zaboravljamo, učimo i griješimo.

Ovo, poštovana gospodo, nijesu velike misli. Ovo su tek velike ljudske dileme rođene iz iskušenja kojima smo i danas svjedoci. Mi bismo danas trebali da izrazimo riješenost da već od sutra počnemo da mislimo, radimo i živimo u potpunom skladu sa prirodom. Tome nas vodi želja da sebi damo dopunski smisao i da se iskušamo u nečemu što na prvi pogled može da liči na utopiju.

To ćemo, međutim, učiniti tihim glasom. Nadjaćaće nas vihor građanskog rata koji se nadvio nad ovom nesrećnom i izmučenom zemljom. zabolet će nas taj besmisao i ljudske žrtve, ali i mogući osmijeh poruge i riječ kritike kako nije pravo vrijeme da se stvara ekološka država.

Nekome drugome naš će glas nalikovati zujanju komaraca u kovačnici gdje svjetski džinovi kuju pogrebni pokrov planeti na kojoj živimo. šta je bistrina naših rijeka i čistota vazduha kojeg udišemo u odnosu na tone hemikalija i smoga koje dnevno proizvodi zahuktala svjetska mašinerija?

Mnogo toga, dakle, već jeste ili će tek biti protiv naše namjere. Ali, jedan veliki i bezbroj značajnih razloga ići će nam u prilog.

Bez obzira nasve, uvijek je pravo vrijeme da se živi i o životu razmišlja jer kad tako ne bi bilo, ne bi nam ništa preostalo od samog života.

Crna Gora se među prvima, donedavno nazivanim socijalističkim zemljama, počela oslobađati istorijskih zabluda i komunističkog jednonumlja. Dugo je bilo vrijeme u kojem su nas uvjeravali, a mi ćutke podnosili, da živimo u najboljem od svih mogućih svijetova. Valjda nam i zbog toga tako teško, nespretno i polako ide ovo dvogodišnje otrežnjenje. Raskrštajući sa jednim, morali smo, međutim, dobro da pazimo da se ne susretnemo sa drugim, moguće još gorim, jednonumljem, idolopoklonstvom moćnim vođama i beznačajnim poslušnicima. Kolektivnim razumom svih njenih građana i mudrošću njene političke misli, Crna Gora je odoljela iskušenju da pravi dašak ove nove slobode udahne plućima kiptećim od nacionalnog zanosa.

Zato Crna Gora nije odmah i ne pitajući za cijenu požurila da proglasi nekakvu smosalnost, suveenost i nezavisnost. Ona, uostalom, za takvim spektakularnim proglašenjima nema naročite potrebe, budući da se na taj način suštinski veoma malo može promijeniti. U najboljem slučaju, time se može tek terapeutski djelovati i na neke nacionalne komplekse.

Zahvaljujući dostojanstvu i hrabrosti naših predaka, njihovoj borbi za slobodu i istoriji državnosti Crne Gore, ono što neki grčevito pokušavaju da ostvare sada i ovdje, Crna Gora živi već odavno.

Crnogorci su stalno zagledani u budućnost. Sa ovih brda se vjekovima gledalo dalje i vidjelo bolje. Kamen na kojemu smo rađani, kao da nas je, odbijajući od sebe, približavao zvijezdama. Zato kada smo danas pred još nednom od vječitih životnih raskrsnica, biramo put izražen u namjeri da Crnu Goru, u mjeri svojih i ostalih raspoloživih snaga i moći, pretvorimo u ekološku državu.

Ideja da program razvoja Crne Gore usmjerimo ka ostvarenju ovog cilja, izazvala je veliko interesovanje ne samo domaće, već i međunarodne javnosti. Pri tome gotovo da nema osporavanja njenog značaja i veličine. Sa radošću smo suočeni sa saznanjem da veliki broj mislećih, stručnih i

afirmisanih ljudi već danas nesebično želi da pomogne u projektovanju konkretnih radnji, postupaka i procedura koji će ideju da Crna Gora postane ekološka država postepeno približavati stvarnosti. Ima, naravno, i brojnih nedoumica, nevjerica, pa čak i sasvim sitničavih sporenja oko stvari koje, u odnosu na sam projekt, ne bi smjele da okupiraju pažnju. Oспорava se i ono što uopšte nije dovedeno u pitanje kao, na primjer, autorstvo idejnog naziva, ali i prerano se razmišlja o raspodjeli zasluga i ocjeni pojedinačnih doprinosa. ako je ideja univerzalna i ako je široko prihvaćena, što nesporno jeste, pitanja poput ovih ne samo da nijesu aktuelna, već u dobroj mjeri protivuriječe njenoj osnovnoj sadržini.

Istorija i kultura građana i naroda Crne Gore snažno je određena pripadnošću ovom prostoru. Stoga pokušaj da se vratimo svojim izvornim duhovnim vrijednostima i ubrzano omogućimo porast materijalnog blagostanja svih stanovnika Crne Gore, nikako ne može ići na račun prirode čiji smo nerazdvojni dio.

Srećom u nesreći dosadašnjeg razvoja pred nama je mogućnost da svoj donedavno najveći nedostatak pretvorimo u sopstvenu nedostiznu prednost. Naime, nerazvijenost i siromaštvo Crne Gore sačuvali su najveći dio našeg prostora od procesa industrijalizacije koji nezaustavljivo degradira prirodu i svijet u cjelini. Kada je svima postalo jasno da se tim putem ne stiže nikud, za mnoge je ili već prekasno, ili izuzetno teško i skupo da pokrenu klatno prirodne ravnoteže u suprotnom smjeru.

Crna Gora, opamćena brojnim gorkim iskustvima, zabludama i promašajima, danas bira put učenja na tuđim greškama. zaista bi bilo suludo da nastavimo da uništavamo prirodu da bismo je jednog dana, koji može da bude i nikad, vraćali u današnje stanje. U tom ogromnom procesu koji stoji pred nama, u tom izazovu koji nije samo naš, već moguće i svjetski, moraćemo da učinimo sve što drugi već znaju, ali i da sami otkrivamo nove istine.

Budućim Ustavom Republike ovu ideju treba zaštititi od prolaznih i dnevnih političkih interesa. Pravo na zdravu životnu sredinu već odavno nominalno ulazi u korpus osnovnih ljudskih prava i sloboda, ali će trebati učiniti i korak dalje, pa zakonskim putem zaštititi prirodu, ustanovljavajući i krivična djela protiv nje. U okviru veoma preciznog i međuzavisnog zakonskog sistema obezbijediće se striktno poštovanje najviših svjetskih standarda i normativa u ovoj oblasti, uz obavezu da i sami spuštamo granice dozvoljenih oštećenja prirodne sredine.

U osnovi svih ovih rješenja stajace filozofski, etički, sociološki, pravni, ekonomski i drugi aspekti fenomena nazvanog ekološka država. Iza takve odluke, takođe, morace biti osmišljena analiza, ocjena pozitivnih i negativnih ekoloških efekata, kao i dominacija dugog roka i svojevrstne ekološke profitabilnosti. Unutar takvog okvira biće otvoren prostor svim slobodnim maštanjima, hrabrim kreacijama i profitabilnim

invencijama. Stvorićemo uslove da u Crnoj Gori djeluju svi koji žele da žive, rade i zarađuju, unutar zdrave i očuvane prirode, svi koji su svjesni neophodnosti postindustrijskog durštva i koji, u želji za zaradom, vode računa o vremenskim i univerzalno duhovnim relacijama. Tu će biti mjesta za sve "zelene" ovog svijeta, sve ideologije, vjere, kulture i filozofije. Jer, ekologija najbolje pokazuje da je etika modernog čovjeka, etika dobra i tolerancije. Moje dobro može biti samo dio opštet dobra, a moja sloboda to nije ukoliko se ostvaruje na račun drugoga.

Iako se, posebno u današnjim vremenima, može učiniti da sudbina čovječanstva, a time i nas samih, ne leži isključivo u našim rukama, dužni smo da upregnemo sve svoje moći i znanja da zaustavimo i preusmjerimo neke pogibljene tokove. Pretpostavljam da danas svako od nas ima posebnu viziju o tome šta, u stvari, treba da bude Crna Gora kao ekološka država. Ukoliko je tako, sva ta različitost može samo da raduje. Do istog cilja se može doći na mnogo načina. Ukoliko se, međutim, danas saglasimo da od svih poznatih i očekivanih mišljenja počnemo da slažemo ekološko-državni mozaik, moguće je da smo za početak uradili dovoljno.

Cilj je daleko pred nama ali svakim, ma koliko značajnim korakom, bićemo mu sve bliže. Uostalom, možda ovo i nije put kojim će do kraja stići ove generacije ali, misleći na one koji tek dolaze, dužni smo da njim krenemo. Hvala. (Aplauz)

PREDSJEDNIK dr RISTO VUKČEVIĆ: Zahvaljujem predsjedniku Bulatoviću i predlažem, s obzirom da pored primjedbi, odnosno sugestija koje je mitropolit Amfilohije Radović dao na tekst Deklaracije, postoje još i primjedbe i sugestije koje su priložene ovdje Predsjedništvu Skupštine od strane Saveza reformskih snaga, napravimo pauzu da bi se Komisija za ekologiju, na čelu sa poslanikom dr Kavarićem, odnosno šefovima klubova, kao i sa predstavnikom Predsjedništva, drugom Marovićem, povukla da pogleda tekst, uzme u obzir sugestije, izvrši najneophodnije korekcije kako bismo danas prihvatili prečišćeni tekst.

Molim Komisiju da se povuče i uradi ovaj posao, a mi za pola sata da uživamo u ovom lijepom sunčanom danu.

- Sjednica prekinuta u 12 časova i 45 minuta, a nastavljena u 13 sati i 50 minuta -

PREDSJEDNIK dr RISTO VUKČEVIĆ: Molim poslanike i drage goste da zauzmu svoja mjesta.

Taode molim potpredsjednika Vlade, koji je radio u grupi, da pročita prečišćen tekst Deklaracije poslije intervencija koje su ovdje bile u prethodnom dijelu našeg zasijedanja.

Molim potpredsjednika Žižića da uzme riječ.

Mr ZORAN ŽIŽIĆ: Dragi gosti, poštovani poslanici,

Skupštinska komisija za ekologiju je zaista ozbiljno i seriozno razmatrala sve primjedbe koje su se čule na današnjoj sjednici i primjedbe koje je skupština dobila pismenim putem. Posebno su uzete u obzir primjedbe koje idu za potiranjem svojevrsnog dualizma između čovjeka i prirode, što je na neki način bilo izraženo u Deklaraciji.

Komisijaje prihvatila odgovarajuće izmjene Deklaracije i ja ću vamsada pričitati integralni tekst Deklaracije sa izmjenama.

Dakle, Deklaracija sada glasi:

“DEKLARACIJA O EKOLOŠKOJ DRŽAVI CRNOJ GORI

Mi, poslanici Skupštine Republike Crne Gore, svjesni smo da je, zbog ugrožavanja prirode, zaštita identiteta prostora na kome živimo i djelujemo postala naš neodložan i pravovremeni posao.

Svjesni duga prema prirodi, izvoru našeg zdravlja i inspiracije naše slobode i kulture, posvećujemo se njenoj zaštiti u ime sopstvenog opstanka i budućnosti potomstva.

Prihvatamo da ni jedna razlika među nama nije toliko velika koliko su velike promjene kojimaje izloženo naše prirodno okruženje.

Bez obzira na naša nacionalna, vjerska, politička i druga ubjeđenja i osjećanja, znamo i prihvatamo da su dostojanstvo i svetinja ljudskog bića organski povezani sa svetinjom i čistotom prirode. Čovjek i priroda u njemu i oko njega cjelovito su jedno u svojim dubinama i po svom smislu i naznačenju.

Stoga je oduvijek zloupotrebu čovjeka pratila zloupotreba prirode. Zato, opredjeljujući se i boreći se za dostojanstvo čovjeka, pozvani smo da se borimo za dostojanstvo prirode.

Donošenjem ove deklaracije Crna Gora prema prirodi uspostavlja državni odnos i poziva na mudrost sve ljude da spriječe ekološku katastrofu koja nam prijeti”. (Aplauz).

PREDSJEDNIK dr RISTO VUKČEVIĆ: Dobro.

Zahvaljujem drugu Žižiću i ranoj grupi, odnosno Komisiji za ekologiju.

A sada stavljam na glasanje tekst Deklaracije.

Molim poslanike koji su za Deklaraciju, da dignu ruku.

Da li ima neko protiv?

Konstatujem da nema glasova protiv.

Da li ima uzdržanih?

Takođe konstatujem da nema uzdržanih.

Objavljujem da je Skupština Republike Crne Gore donijela Deklaraciju o ekološkoj državi Crnoj Gori. (Aplauz)

Zaključujem sjednicu. Hvala.

- Sjednica je završena u 14 časova -

SKUPŠTINA REPUBLIKE CRNE GORE

4. vanredna sjednica

od 4. oktobra 1991. godine

DNEVNI RED

- Političko-bezbjednosna situacija u Republici

GOVORILI: Božidar Babić, dr Mitar Čvorović, Ranko Jovović, Nikola Džuović, dr Radiš Knežević, Radojica Vlaović, Ranko Medenica, Branko Bujić, Ljubica-Beba Džaković, Anđelija Boričić, dr Vasilije Kusovac, Božidar Zonjić, Mevludin Nuhodžić, mr Žarko Rakčević, mr Momir Bulatović, Goran Bulajić, Slobodan Vučurović, dr Slobodan Vujačić, Budimir Simonović, dr Sefer Međedović, Đerđ Đokaj, dr Milo Marković, Vasilije Đakonović, Ratko Vuković, Ferid Šarkinović, Đerđ Berišaj, Vojislav Dragović, dr Novica Stanić, Mustafa Čapuni, Pavle Milić i Miodrag Vuković.

PREDSJEDAVAO dr RISTO VUKČEVIĆ, PREDSJEDNIK SKUPŠTINE

- Početak u 12 sati i 10 minuta -

PREDSJEDNIK dr RISTO VUKČEVIĆ: Otvaram 4. vanrednu sjednicu Skupštine Republike Crne Gore. Pozivam poslanike i sve prisutne da minutom ćutanja odamo poštu pripadnicima JNA poginulim u borbama za odbranu Crne Gore i Jugoslavije.

Slava im!

Odsustvo sa sjednice najavili su poslanici: dr Ranko Milović, mr Miodrag Pejović, mr Srđa Božović, Miodrag Koljević, Radovan Rakčević, mr Milutin Lalić i Dragan Kujović. Od ovih jedan broj je u rezervnom sastavu JNA.

Telegrami za ovo vanredno zasijedanje nijesu uručeni sledećim poslanicima: Ivanu Draškoviću, Milisavu Đuroviću, Skenderu Elezagiću i Ramu Braliću. Ovi poslanici nijesu došli, telegrami su vraćeni, prema tome za ove poslanike imamo obavještenje da ne prisustvuju sjednici.

Prema predatim evidencionim listićima, sjednici prisustvuju 82 poslanika, pa Skupština može da radi i punovažno odlučuje. Ima još, naravno, i nepredatih listića pa će se u toku daljeg rada utvrditi definitiv

broj, ali i sada je brojka dovoljna da Skupština može da radi i punovažno odlučuje.

Za dnevni red, kako je u sazivu najavljeno, predlažemo samo jednu tačku – POLITIČKO-BEZBJEDNOSNA SITUACIJA U REPUBLICI.

Da li se slažete sa ovako predloženim dnevnim redom?

S obzirom da je prihvaćen dnevni red, o političko-bezbjednosnoj situaciji u Republici uvodno izlaganje podniće pukovnik Božidar Babić, ministar narodne odbrane Republike Crne Gore.

Izvolite.

BOŽIDAR BABIĆ: Druže predsjedniče, poštovani poslanici,

Noseći poruke Vrhovništva mlade hrvatske demokracije, hrvatski svijet u licu bojovnika, zengovaca, mupovaca, okorjelih kriminalaca i plaćenika, stigao je i na naše prostore. Tuđman, Stipe i druge ustaške glavešine potrudili su se da pod barjak okupe i Rugovine istomišljenike, Bugare, Rumune, Kurde i ko zna sve koga. Nastojeći da nam sve te poruke preko njih što prije stignu, upućuju ih kroz cijevi pušaka, mitraljeza, minobacača, na jedinice JNA, na sela, na ljude.

Prelistavamo izvještaje Komande 9. Vojnopomorskog sektora:

31. 07. u preletu preko Dubrovnika otvorena vatra na dva aviona ratnog vazduhoplovstva i protivvazdušne odbrane. Izvode se radovi na zaprečavanju i utvrđivanju u rejonu Debeli Brijeg;

1. 08. pučanstvo se poziva u dobrovoljačke odrede;

2. 08. nastavljaju se radovi na zaprečavanju i utvrđivanju na prostoru Debeli brijeg – Brgat;

13. 08. četiri cisterne sa patrolom vojne policije zadržavano je nekoliko puta na putu za Split. Kod Ploča provocirani i maltretirani;

25. 08. pojačana kontrola i gomilanje više mupovaca na Debelom brijegu. Osmatra se kasarna na Prevlaci.

28. 08. povećano prisustvo MUP-a na punktovima i saobraćajnicama u opštini Dubrovnik. Kod Vinarije primijećen protiv avionski top. Put ka Debelom brijegu prekopan. Kod sela Brsečina primijećeno je oko 200 pripadnika tzv. Zbora narodne garde;

4. 09. u rejonu sela Vitaljina čula se pucnjava iz streljačkog naoružanja. Na vatru nije odgovoreno.

9. 09. 1991. godine hrvatski radio je dao obavještenje da su brodovi ratne mornarice pucali na obalu u prolazu Harpati. Demantovano je, ali je cilj postignut;

12. 09. na komunikacijama, punktovima i raskrsnicama prema Crnoj Gori i Bosni i Hercegovini, povećavaju se snage MUP-a i tzv. Zbora narodne garde. Dotura se nova količina sredstava za zaprečavanje i rušenje. "Slobodna Dalmacija" piše: "Kumboru ne treba vjerovati";

14. 09. na Debelom brijegu i selu Vitaljini postavljene su prepreke. Okolina je minirana;

16. 19. i 20. 09. znatno povećane snage tzv. Zbora narodne garde i MUP-a na teritoriji dubrovačke opštine;

22. 09. noću provokacija na objekat "Kupica";

23. 09. u selu Vitaljini uočeni minobacači i topovi. Na provokaciju MUP-a odgovoreno vatrom i raketama;

24. 09. u 7,15 i oko 20.00 časova pripadnici MUP-a i tzv. Zbora narodne garde otvorili vatru na položaje naših jedinica u rejonu sela Ivanjica. Na drugu provokaciju uzvraćeno vatrom;

25. 09. otvorena snajperska vatra sa prigušivačima na položaj naših snaga u rejonu sela Žvinje. Primijećen pokret i razvoj formacija MUP-a i Zbora narodne garde u rejonu sela Pločice, Miletići, kota 465. Upozoreno je vatrom. Povukli se, ali prekide vatre koriste da poprave svoj položaj.

26. do 30. 09. svakodnevni pokušaji napada na kasarnu na Prevlaci i prema selu Sutorina. Napadi minobacačima na selo Malta i prijevori. Na svaku vatru odgovoreno je mnogo dužom i žešćom vatrom.

Ovo su samo bile neke od svakodnevnih provokacija na granici Crne Gore i Hrvatske da bi se po zamisli njihovih vrhovnika uvlačenjem Crne Gore i Bosne i Hercegovine u građanski rat usložila situacija u zemlji i dovele strane trupe da sačuvaju mladu ustašku demokratiju od okupatorske armije i četnika, kako to oni kažu.

Pošto ustaške vlasti i njihove oružane formacije nijesu sprovele nijedan dogovor, već sve bezobzirnije blokirali i napadali kasarne i druge vojne objekte, pripadnike JNA i članove njihovih porodica, Štab Vrhovne komande je preuzeo, kao što znate, odlučne mjere da se tome stane na kraj.

Crna Gora je maksimalno pružila političku i svaku drugu podršku iz više razloga. Evo tri:

1) Stalnim provokacijama i sve otvorenijim ispoljavanjem teritorijalnih pretenzija ustaške vlasti u Hrvatskoj, bezbjednost Crne Gore bila je neposredno ugrožena;

2) Oružanim snagama Jugoslavije Crna Gora daje punu podršku. JNA je i crnogorska i jugoslovenska po svom biću i po svojoj namjeni. Naši mladići služe vojni rok i u garnizonima na teritoriji Hrvatske. Zar treba postavljati pitanje zašto sada van Crne Gore? Hoćemo li ostaviti pripadnike JNA i sve one koji žele da zajedno žive sa nama na nemilost ustaškim zvjerima? zar nije granica tamo gdje je naš vojnik, gdje je vojnik JNA, napadnut?

3) Treba, konačno, na silu odgovoriti još većom silom, i primorati ustaške vrhovnike, poglavnike, stožernike i ko zna još šta, da u svoju suverenost za kojom žude, mogu otići, ali malo drugačijim načinom nego kako su to zamislili. Sve ono što je učinjeno do sada bilo je u skladu sa tim opredjeljenjima.

Mobilizacija na teritoriji Crne Gore izvedena je, o čemu je javnost obaviještena, vrlo uspješno, tako da su ratne jedinice JNA i TO potpuno

popunjene, kako u ljudstvu tako i savremenim naoružanjem, krenule na izvršavanje postavljenih zadataka. Nastala situacija i jasna opredjeljenja široko prihvaćena od najvećeg broja stanovalnika Crne Gore, od lidera pojedinih stranaka, ne samo da nijesu podržana, nego su javno i otvoreno pozivali vojne obveznike da se ne javljaju u ratne jedinice. U situaciji kada je ugrožena i sloboda i prosperitet Crne Gore to predstavlja ne samo krivično djelo, nego i najveću izdaju. Ja i ovom prilikom kao građanin Crne Gore tražim i zahtijevam, da prema tim ljudima i onima koji su postupali po njihovim savjetima, pravosudni organi preduzmu određene zakonske mjere.

Crna Gora je pravna država što nedvosmisleno znači da smo svi, bez obzira kako stranački orijentisani, dužni i obavezni da zakone te države sprovodimo. Zakone iz oblasti vojne obaveze, tim više, jer od njihovog poštovanja zavisi popuna oružanih snaga, a time i borbeno-sposobnost.

Još jednom, Crna Gora je onakva kakava jeste, i mala i velika, i siromašna i bogata, napadana i uvijek odbranjena, danas tužna, ali i ponosna. Na njenim prostorima ima mjesta za svakog poštenog čovjeka. One koji misle da bi od Crne mogli napraviti račun bez krčmara, upozoravamo da će ih snaći slična sudbina kao i one kojima jedinice JNA i naši junaci u njima, ovih dana nanose odlučne udarce.

Ofanziva koja se izvodi već tri dana na širem području Dubrovnika i Konavala ima osnovni cilj da se bez ikakvih uslova azoružaju sve ustaške snage i naoružano stanovništvo na tom prostoru. Mogu da vas obavijestim da se operacija izvodi uz stalnu podršku avijacije, artiljerije, raketnih jedinica i pomorskih snaga. Ustaške snage su rasječene na nekoliko cjelina i u toku je njihovo razbijanje i razoružavanje.

Jedinice JNA koje su popunjene rezervnim sastavom sa teritorije Crne Gore primjerno izvršavaju svoje zadatke. Ponavljam, to su jedinice JNA, a ne crnogorske jedinice, i one će dejstvovati po planovima nadležnih komandi JNA.

Pripadnici ovih jedinica, i pored velikih napora, pa i neizbježnih gubitaka, ispoljavaju izuzetno požrtvovanje i hrabrost. Sve glasine koje su dolazile sa prostora koji pokrivaju sredstva informisanja iz BiH demantovane su rezultatima na bojišnom polju. Jedinice JNA i teritorijalne odbrane nezadrživo idu prema krajnjim ciljevima.

Čitamo izvještaj Vojno-pomorskog sektora Boka:

- Kapetan bojnog broda Krsto Đurović obišao je sve jedinice u prvim borbenim redovima.

- Inženjerijske jedinice Vojnopomorskog sektora vrše razminiranje grupa mina i minskih polja na pravcima kretanja jedinica.

- U 14,22 časa jednoj četi predalo se 22 mupovca i zengovca u selu Mikulići gdje su bili okruženi. Svi povrijeđeni primljeni i zbrinuti u

Vojnomedicinski institut Meljine; vojnici i starješine bore se hrabro, odlučni su da razbiju neprijatelja, prisile ga na predaju i izvrše postvljene zadatke.

Ovaj prljavi rat, koji nam je nametnut, nije mogao proći bez gubitaka. Gubitak svakog borca koji je časno izvršavao zadatak odbrane svoje države ne može utješiti porodicu, rodbinu, njegove drugove i sve nas zajedno. Ustaški zločinci smrtno su pogodila 28 pripadnika oružanih snaga od čega 12 sa teritorije Crne Gore. Teško nam je svima, a najteže njihovim najmilijim. Svaka suza je bolna, ali Petre, Milutine, Minja, Ranko, Vojislave, Rasime, Tomislave, Milovane, Željko, Radisave, Vukota, Aleksandre, vaše djelo ostaje i nadahnjuje. Zločince će stići zaslužena kazna.

Ranjeno je 144 pripadnika oružanih snaga, od čega 79 sa teritorije Crne Gore. Svima je obezbijeđena i pružena potpuna medicinska pomoć.

Tog događaja na prostoru Crne Gore i njenim neposrednim granicama, bio je povod za masovni odziv dobrovoljaca koji se stalno povećava. Jedan broj je uključen u jedinice JNA još u toku mobilizacije, a vojni organi vrše pripreme za slanje novih grupa dobrovoljaca.

Cijeneci da bi davanje daljih, detaljnijih podataka, koji se tiču stručnog izvođenja same operacije, bilo više od koristi neprijatelju, pa vas molim da me razumijete i da se zadovoljimo ovim informacijama o toku operacija. Hvala. Aplauz.

PREDSJEDNIK dr RISTO VUKČEVIĆ: Zahvaljujem pukovniku Babiću, ministru narodne odbrane.

Otvaram diskusiju o ovom uvodnom izlaganju i o tački dnevnog reda.

Ko želi riječ?

Riječ ima poslanik Mitar Čvorović.

Izvolite.

Dr MITAR ČVOROVIĆ: Poštovani poslanici, gospodine predsjedniče,

Građani Crne Gore danas, u ovim teškim vremenima, imaju pravo da do detalja budu obaviješteni kako o bezbjednosnom stanju u Republici, tako i o njenom okruženju, te da znaju odnos Republike i JNA i njihove međusobne obaveze.

Zbog toga je od izuzetne važnosti da danas ova Skupština postavi prave ciljeve pred JNA i tačno odredi stanje u kome se danas Crna Gora nalazi, jer stanje ni mira ni rata nije dobro iz više razloga od kojih svaki pojedinačno može ugroziti njenu bezbjednost i njene vitalne interese.

Moram odmah reći da vrijeme ne radi za nas, već za naše neprijatelje i da treba raditi odlučno i vrlo brzo.

zato ću ja ovdje iznijeti neke predloge Kluba poslanika Narodne stranke, koji će, nadam se, doprinijeti iznalaženju najboljih rješenja.

Prvo i prije svega, imajući u vidu dosadašnji razvoj događaja i programa ustaške vlasti, konačno je, nadam se, postalo svima jasno, da sa

tom vlašću nema pregovora niti dogovora i da zbog toga pred JNA treba odmah postaviti zadatak da u najkraćem mogućem roku vojnički porazi ustašku vojsku.

Nakon toga od Hrvata treba naplatiti sve ratne štete proizvedene u ovom ratu i sve dugove koje imaju prema Jugoslaviji, pa im zatim treba dati onoliko teritorija koliko mi ocijenimo da im po međunarodnom pravu i pripada, i onda ih sa tom teritorijom izbaciti iz Jugoslavije.

Naglašavam da ih treba izbaciti, jer nadam se da je srpskom narodu, a i ostalim narodima sa kojima su do sada bili u Jugoslaviji jasno da sa njima niti je bilo niti može biti zajedničkog života, pa pokoljenjima treba staviti do znanja opomenu, da se sa njima jesno udružili, ali da smo ih na kraju izbacili, a ne razdružili ili otcijepili, jer će taj soj opet pokušati da zataška svoju podmuklu narav i opet nam nametne njihov stil kad im bude odgovaralo.

Narodna stranka predlaže kao dokaze da je ovo najbolji način rješavanja ove krize što potvrđuje ponašanje Izraela, danas politički jedne od mudrijih i iskusnijih država na svijetu.

Da vas podsjetim, Izraelje probleme svojih granica riješio onako kako je sam ocijenio da je ispravno. Zatim je nesvrstani svijet na čelu sa našim velikim vođom i učiteljem digao takvu galamu od koje bi svak zazirao izuzev mudrog Izraela, koji je znao da je to samo magla koja za kratko zamračuje pogled, pa je postepeno dokazivao svoje stavove i danas ubijedio svijet da je bio u pravu.

Ukoliko bi se dogodilo da u kratkom roku zadatak koji je postavljen Jugoslovenskoj narodnoj armiji ne bude mogao biti izvršen, ratne operacije treba prekinuti i JNA postaviti na etničkim i istorijskim granicama srpskog naroda i tu granicu bez uzmicanja braniti.

Sledeći naš predlog je da se raščisti pitanje da li je Crna Gora u ratu ili nije.

Ovo pitanje je usko povezano sa prethodnim, jer ako želimo da JNA uspije da izvrši posavljeni zadatak, onda joj moramo pomoći i u ljudstvu i u materijalnim dobrima, a ne kao što to do sada činimo, ostavljajući pojedine građane pasivnim na sve akcije u kojima bi u ratnim uslovima inače bili obavezni. Nejasno je, prije svega, da li je uopšte moguće da građani jedne države ginu i prolivaju krv u sukobu sa oružanom silom druge države, a da te dvije države nijesu u ratu. Konkretno, građani Crne Gore i građani Srbije prolivaju krv u sukobu protiv oružane sile Hrvatske, a Crna Gora i Srbija tvrde da nijesu u ratu sa Hrvatskom.

Zaista je to neobična činjenica. Ali i mora biti nejasna i neobična kad se ima u vidu način na koji su nastajale granice između današnjih jugoslovenskih nazovi država, jer te države nijesu imale osnovne osobine država, a to su međunarodno priznate i na tom pravu uspostavljene granice. Umjesto toga postoje administrativne granice koje neki

administrativni djelovi dosadašnje Jugoslavije žele da proglase za države, pa bi to možda mogao biti razlog da se praktično rat nema kome objaviti. Međutim, i to stanje se može prevazići ako se izvrši opšta mobilizacija i JNA potpuno osposobi i u ljudstvu i u materijalu tako da može izvršiti postavljeni zadatak, o čemu ću nešto kasnije govoriti detaljnije.

mi smo još iznenađeni zbog čega legalne vlasti Crne Gore i Srbije nijesu u svojim republičkim skupštinama već odavno prihvatile predloge Narodne stranke Crne Gore da se ponište administrativne granice, koje su danas glavni razlog ratnih sukoba koji se vode pa tako i eliminisala osnovni razlog zbog kojih se taj rat danas vodi.

Osim toga, na taj način nestala bi zabuna izazvana kod međunarodne zajednice, jer ona nije shvatila naše zavrzlake i administrativne granice, koje za njih predstavljaju svetinju i zbog koje je, s pravom, kažnjen, recimo, Irak kad je prekoračio granice Kuvajta.

Sledeće važno pitanje je da se raščisti status JNA u novim uslovima.

Ja sam u toku nekoliko zadnjih dana bio na frontu i razgovarao sa nekim od komandnog kadra JNA u čijim se redovima, moram to sa ponosom reći, nalazi jedan broj članova i simpatizera Narodne stranke Crne Gore.

Ti razgovori, a i neki raniji postupci komandnog kadra, iznad svega toliko žrtava u prvom danu rata, ubjeđuju me da komandni kadar JNA mora shvatiti da on sam ne predstavlja JNA i da je ona oružana sila zato što u njoj nazajedničkom poslu učestvuju građani kao vojni obveznici, čiji su životi mnogo važniji od nećijih ideoloških ili bilo kakvih drugih postavki i da će samo sa maksimalnom pažnjom i znanjem oni moći biti sčauvani, a u isto vrijeme ciljevi postignuti.

Zbog toga zahtijevamo energičnu istragu protiv onih koji su bili dužni da učine sve da našu vojsku, kojoj nije u tradiciji da na takav način trpi tolike gubitke, dovedu u takvu situaciju. Nije tačna konstatacija da ovo nije podesno vrijeme za smjene. Micijenimo da je upravo obavezno to danas činiti i osloboditi se svih nesposobnih, a naročito svih pripadnika komandnog kadra koji su po nacionalnoj pripadnosti u dilemi kako nastaviti ovaj rat.

Zbog nejasnog statusa JNA imamo mnoge dileme od kojih se, recimo, jedna od najvažnijih postavlja danas kad je JNA oslobodila od ustaške vlasti jedan dio teritorija koje su bile pod administrativnom upravom Hrvatske. Naime, postavlja se pitanje pod čijom će administrativnom upravom sada biti te teritorije, budući da JNA nije oružana sila jedne administrativne cjeline.

Ja cijenim da niko danas ne može reći da je JNA osvojila teritoriju za neku saveznu državu, ali mi je takođe vrlo jasno da se na tim prostorima mora uspostaviti neka vlast, jer je to pravilo u svim ratovima i na svim

oslobođenim teritorijama. Inače, nama se može dogoditi da ponovimo staru grešku – da idemo korak naprijed, a dva iznad i ponovo dovedemo u pitanje sve uspjehe koje smo postigli.

Zbog toga Narodna stranka Crne Gore predlaže da es zapadna granica Crne Gore prema administrativnim teritorijama Hrvatske odredi na oslobođenoj teritoriji tako da zaštitimo vitalne interese Crne Gore, a to su, prije svega, vodovod od Plata i saobraćajnica koja nas povezuje sa Hercegovinom i Srbijom i da zatim tu granicu branimo i vojnički i diplomatski, a da se na teritoriji grada Dubrovnika i Dubrovačke župe formira autonomna Dubrovačka republika, kako je to kroz isotriju bilo i kako bi Crnoj Gori najviše odgovaralo. Vrijeme je da objasnimo našim komšijama u Konavlima i Dubrovčanima da ovo nije rat protiv njih, već za njihovo dobro, jer ne treba zaboraviti da su njihovi proizvodi bili baš na našim trpezama i da njihov interes ne može biti, niti je ikada bio ono što im je obećao i vara ih u isto vrijeme Franjo Tuđman, kao što je to, uostalom, činio i svaki drugi Franjo. Možda ne treba to ni naglašavati, ali ja ću, ipak, istaći da Crna Gora od međunarodne zajednice treba da traži, iz razloga bezbjednosti da se graniči sa Dubrovačkom republikom, a ne nikako sa Hrvatskom, jer su se Hrvati u dosadašnjoj istoriji pokazali kao genocidan narod i nikakvi susjedi i da ih zbog toga Crna Gora ne želi ni ubuduće.

Na kraju da kažemo naše mišljenje o mobilizaciji i dobrovoljačkim jedinicama.

Kao što je svima poznato, Narodna stranka Crne Gore je odavno tražila da se formiraju dobrovoljački odredi u cilju zaštite srpskog naroda. Ubijedjeni smo i danas da je to bio prvi put da se preduhitri ovo što danas moramo raditi.

Međutim, gospodo poslanici, mi mislimo da je danas isuviše kasno za takvu akciju. Kad to kažemo imamo u vidu, prije svega, činjenicu da dobrovoljci nijesu niti mogu biti topovska hrana bilo kome, a oni bi ovako fizički i materijalno nepripremljeni to zaista i bili.

Osim toga dobrovoljce danas upisuju u knjige i vraćaju ih kući, a to stvara neki lažni utisak da nema potreba za opštom mobilizacijom, odnosno svim onim radnjama koje iza toga čine dolaze, a to je prelazak na proizvodnju u ratnim uslovima i ostalo što je neobično važno ako se zna da vojsku treba snabdijevati i proizvoditi mnogo više nego do sada.

Pored toga treba u fabrikama mijenjati programe i proizvoditi opremu i naoružanje koje će nam sigurno trebati, jer se ovaj rat neće završiti tako brzo, kako mnogima izgleda. Zato Klub poslanika Narodne stranke predlaže da danas donesemo odluku i da izvršimo opštu mobilizaciju i pređemo na ratne uslove privređivanja i tako, ako ne možemo formalno objaviti rat Hrvatskoj, naše građane ne ostavljamo u uvjerenju da se događa bilo šta drugo do nametnuti prljavi rat koji hoće da ošteti i ponizi Crnu Goru, što ne smijemo dozvoliti.

Na kraju ja vas molim, ospodo narodni poslanici, da ne odlažemo rješenja i da sa više pažnje, nego što je do sada bio slučaj, saslušate i usvojite naše predloge, jer su oni i do sada uvijek bili konstruktivni. Hvala.

PREDSJEDNIK dr RISTO VUKČEVIĆ: Zahvaljujem gospodinu Čvoroviću.

Ko se dalje javlja za riječ?

Riječ ima poslanik Jovović.

RANKO JOVOVIĆ: Gospodine predsjedniče, drugovi i gospodo poslanici,

Ovo je čas istorije. Rat je za nas inspiracija – pa makar to bio i prljavi rat. U malim stvarima mi se često slabo snađemo, ali u velikim stvarima, kad se brani čast, kad se brani zemlja, kad se brani nacija i sloboda, onda su tu Crnogorci odabrani svijet. Ovaj rat, koji nam je nametnut, normalno mi ćemo ga voditi i dobiti, kako je rekao predsjednik Đukanović, jer ovaj rat je odbrana naše časti, odbrana čovjeka, odbrana sebe, odbrana Njegoša i Vuka i Karađorđa, odbrana oca i sina, odbrana naše antičke slavne prošlosti, a Crnogorci kao biser, kao ratnički biser srpskog naroda nijesu tek tako dobili ime srpski spartanci, a Crna Gora Srpska Sparta. Ja sam prije svega ovdje da se poklonim tim našim slavnim ratnicima koji su već položili živote za nas, za srpski narod, za čast srpskog naroda. Ja nijesam ovdje došao da držim govore, govori njima nijesu potrebni. Svi su to ljudi koji su na izvjestan način izašli iz “Gorskog vijenca” i ponovo će se vratiti u “Gorski vijenac”. Ja se nadam da u ovo doba zla i velike patnje i velikih muka naših, da su svi ti ljudi, sve te naše žrtve, da su već na nebu kako mi to imamo običaj da kažemo. Slava i čast su na našoj strani to evo ponavljam, i Bog je na našoj strani, i istina je na našoj strani, i tradicija je na našoj strani, i stvarnost je na našoj strani. Mi moramo braniti svoja polja, pšenice, svoje crkve, manastire, svoje sakralne objekte, mi moramo braniti naše rijeke, mi moramo braniti sve. Ne vjerujem da ima Crnogorca danas, koji, ako se sjeti Njegoša, ne bi branio ovo što branimo danas, jer ipak postoji neka mogućnost da će izaći pred Njegoša i ostale srpske vitezove da parafraziram “Gorski vijenac”.

Ne znam šta da kažem dalje. Mislim da je u ovih nekoliko rečenica osnova moga mišljenja. Ja sam kao 99% Crnogoraca, prije svega, čovjek, ratnik, pa tek onda nešto treće. Ja se nadam, ustvari ja mislim da je to tako, da ćemo svi sutra ako treba poći na front. Ja mislim da će poći predsjednik Republike i predsjednik Vlade i da ćemo mi svi poći zajedno sa njima, odnosno oni sa nama. Među nama nema nikakvih razlika. Ovo su teški trenuci, ovo nije pretjerivanje i mi moramo svi biti zajedno i obući uniforme i ići na front. Taj je rat koji će trajati, po mojoj ocjeni, dok se ne slomi kičma fašizmu, odnosno ustaštvu kao najgorem fašizmu. Taj rat se neće lako završiti i osnovno je da slomimo uz pomoć Narodne armije. Cio srpski narod i svi oni narodi koji hoće i koji vide priliku, ljudsku priliku

da žive u nekoj Jugoslaviji kakvu budemo mogli stvoriti a čije su osnove na izuzetan način u Beogradu na konferenciji beogradske na izvestan način već naznačeni. Ja nemam što više da kažem, bar za sada, sem da sam spreman, kao što smo svi ovdje spremni, da sutra obučen uniformu i da idemo na front. Hvala. (Aplauz)

PREDSEDNIK dr RISTO VUKČEVIĆ: Zahvaljujem poslaniku Jovoviću.

Ko želi dalje riječ?

Za riječ se javio poslanik Nikola DŽUOVIĆ, a zatim poslanik Knežević.

Izvolite.

NIKOLA DŽUOVIĆ: Poštovani druže predsjedniče, poštovani kolege poslanici,

Želim da vam prenesem pozdrave iz hercegovačkog kraja i da vas uvjerim da je naša privrženost Jugoslovenskoj narodnoj armiji i ovoga puta došla do izražaja. Narod našeg kraja zdušno prati šta se događa i sa pijetom se sjeća naših poginulih vitezova koji su i ovaj put odbranili dostojanstvo i slobodu Crne Gore i čuvaju je zajedno sa Jugoslavijom i sa Bokom u Crnoj Gori i Jugoslaviji upravo za Crnu Goru i za Jugoslaviju. Vjerujemo da drugog puta nije bilo i da se nije moglo drugačije odgovoriti na sve ono što nam se događalo. I mislim da zaključci našeg Predsjedništva Republike i naše republičke vlade od prije neki dan i zaključci našeg Predsjedništva s Vrhovnom komandom upravo idu na način koji je u ovim okolnostima najbolji – da slijedimo ono što odgovara našoj slobodarskoj tradiciji i što čuva naše dostojanstvo i naš ugled pred samim sobom, pred našim narodom i pred miroljubivim i slobodoljubivim čovječanstvom. Naši saveznici, uvjeren sam, nijesu samo Srbi, nijesu samo Crnogorci, već svi oni koji su protiv fašističkog zla koje je nametnuto prevarenome hrvatskom narodu. Ja se nadam i vjerujem da će vremenom, možda će to potrajati duže, pokajati se svi oni koji su olako dali povjerenje onima koji danas naustaški način vladaju Hrvatskom. Neki od njih već to kajanje izražavaju. Zovu svoje nekadašnje profesore, pa ih pitaju: “Zar vi, profesore, mislite da smo mi ustaše?” Mi možemo da kažemo da će uvijek biti saveznici s nama, braća s nama, drugovi s nama, oni koji budu borci protiv fašizma, protiv ustaštva i svega onoga što to slijedi, ali isto tako moramo da kažemo da se to mora i dokazati, da ne može to ostati samo na riječima. Vi znate dobro da ova granica između Crne Gore i Hrvatske praktično nije postojala. Konavljani, Vitaljani išli su u školu, dolazili na pijacu, radili u “Prvoborcu”, u “Komunalnome, u “Gradskome vodovodu”, ponašali se sasvim slobodno, prodavali svoje proizvode, trgovali slobodno, išli po selima i prodavali vino i rakiju. Jesu li nas oni prevarili? Neki jesu, ali vjerujte daleko su više oni prevarili sebe i doveli su sebe do toga da će se stidjeti, što neki već čine sada, ne onda kad su ih zarobile naše jedinice, nego neki, nadam se, i prije.

Je li moguć sutrašnji dan zajednički s njima? Kao čovjek nadam se da će biti ali zato moramo da im kažemo, onima koji još mogu da sačuvaju svoje poštenje, da naprave taj napor i da to dokažu. Uvjerensam da će međunarodna javnost shvatiti istinsku istinu u kojoj se nalazi danas Crna Gora u kojoj se nalazi ovaj pošten dio Jugoslavije. Mi moramo sa naše strane napraviti više napora da prava istina dođe i da postane dio njihova saznanja. Biće nam tada sigurno lakše. Možda ćemo morati napraviti napore za koje do juče nijesmo bili spremni, opet možda zbog neke naše naivnosti, vjerovanja da će biti dobro itd. Vjerujem da ćemo se najbolje odužiti našim palim vitezovima i borbama koji su danas na frontu u prvoj borbenoj liniji ako budemo na njih mislili, s njima saosjećali, popunjavali njihove redove i što bolje, disciplinovanije i produktivnije radili tamo gdje smo – u preduzećima, u školama, u ustanovama itd. Vjerujem da je ovo što su naša rukovodstva zaključke donijeli dobar put da pobijedonosno izađemo iz ovoga svega sa žarkom željom da nam se naši momci zdravi u pobjedi vrate. Hvala. (Aplauz)

PREDSEDNIK dr RISTO VUKČEVIĆ: Zahvaljujem poslaniku Džoviću.

Riječ ima poslanik Knežević.

Dr RADOŠ KNEŽEVIĆ: Gospodine predsjedniče, gospodo poslanici, drugovi i drugarice,

Današnja situacija je ratna. Gotovo na svim frontovima hrvatska fašistička vlast i slovenačka kleronacionalistička država ustali su protiv Jugoslavije i srpskog naroda. Polaze, prvo, sa cijepanjem države, srpskoga naroda i njihovih teritorija. Drugo, podstiču na ustanak Šiptare, Muslimane, Makedonce. Treće kompromituju Srbiju kod svih naroda svijeta. U tome im pomaže katolička crkva, najveća zlikovačka organizacija koju je svijet stvorio, kao i bivše fašističke zemlje velike i male. Iskoristili su oslabljenost Sovjetskog Saveza i udaljenost nekih prijateljskih zemalja. Sama Hrvatska i Slovenija ne predstavljaju ništa bez pomoći bivših fašističkih zemalja i nekadašnjih naših saboraca. Srpski oslobodilački pokret u Hrvatskoj ne može nikako slomiti. Njihova pravedna borba je na liniji svih slobodarskih naroda.

U ovom ratu učestvuje Jugoslovenska narodna armija koja je napadnuta i fizički i medijski na najbeskrupulozniji način, a koja ih je do juče branila od elementarnih nepogoda, pravila puteve, podizala vodotornjeve i, jednom riječju, pomagala u svemu i svačemu. Danas je ta ista armija napadnuta iz svih mogućih oruđa. Dužnost svakog patriote ove zemlje jeste da se stavi u službu Jugoslovenske narodne armije ili oslobodilačkog pokreta SAO Krajine ili SAO Slavonije, Baranje i Zapadnog Srema. Zato podržavam odluku Predsjedništva Crne Gore i Vlade Crne Gore o mobilizaciji i slanju jedinica na ratna područja.

Nova ustaška tvorevina krvavo se obračunava sa srpskim narodom u Hrvatskoj, čak i sa hrvatskim demokratskim opredijeljenim ljudima. Njihova životinjska orgijanja morala su izazvati odgovore na

suprotnoj strani i kod Jugoslovenske narodne armije koja je jedina ostala jugoslovenska institucija od bivše Jugoslavije.

Rat koji se vodi u Hrvatskoj je specifičan, obogaćen sa mnogo raznovrsnih elemenata. Na svim velikim poprištima počev od Herceg-Novog, Dubrovnika, Knina, Banije, Korduna, Pakraca, Osijeka, Vinkovaca i Vukovara svugdje su hrvatske i plaćeničke trupe u rasulu. Zato smatram da neprijatelja treba dotući i ne birati sredstva kako to učiniti. Hvala. (Aplauz).

PREDSJEDNIK dr RISTO VUKČEVIĆ: Zahvaljujem poslaniku Kneževiću.

Ko želi dalje riječ?

Izvolite.

Ima riječ poslanik Vlaović.

RADOJICA VLAOVIĆ: Mislim da smo, bar mi u Crnoj Gori, odavno toga svijesni da se ne rađamo samo zbog oca i majke nego i zbog otadžbine. Ovo je vrijeme kada, pored srca koje nama nikada nije falilo i nedostajalo, moramo imati mudrost i biti potpuno trezveni s obzirom na situaciju u kojoj smo i s obzirom na sve što nas je zadesilo i što nas može zadesiti. No, ne treba zamjeriti i ako ovdje poneko emotivno progovori, a i ja sam danas iz Mojkovca u kojem danas sahranjujemo dva čestita vojnika. Evidentno je da je protiv naše volje razgrađen pravni i politički sistem u Jugoslaviji. Mi smo u Crnoj Gori i bili i ostali za svako mirno, ljudsko i sporazumno rješavanje svih pitanja, kako međusobno, tako i sa našim susjedima, ali ne mirno po svaku cijenu, nego mirno i pravično. U ovom trenutku možemo konstatovati, a to smo već i čuli, da je mobilizacija u Crnoj Gori uspješno i dobro završena do sada, no junake nije teško ni mobilisati.

Dobro je i to što zaista iz sata u sat imamo sve više dobrovoljaca koji su spremni da pomognu, na frontu, ili braći ili sinovima, ili komšijama ili kumovima. Ono na čemu insistiraju, pošto sam i ja vojnik, i prije nekoliko dana došao iz svoje jedinice, a vojnici, a i građani, jeste maksimalna opreznost u ovom trenutku na što je moguće viši stepen ravnomjernije podjele kompletnog tereta u mobilizaciji i ljudstva i materijalnih sredstava, jer zaista moram u ovom trenutku da potvrdimo da je Crna Gora pravna država, da je otadžbina jedna i da za one koji neće da brane otadžbinu zna se šta ih čeka, čeka ih sankcija.

Činjenica je da je u pojedinim opštinama, sa lokalnim samoupravama, mobilisan veliki broj ljudi. Taj primjer je i u Mojkovcu. Ali, isto tako i činjenica je da imamo jedna broj ljudi iz određenih opština koji se ne odazivaju. To ne smijemo dozvoliti i treba preduzeti zakonske mjere u svim tim slučajevima da se to ne bi dešavalo.

I na kraju, koristim ovu priliku da pozdravim sve drugove borce, a nećete zamjeriti ako posebno pozdravim svoju prvu četu u V crnogorskoj brigadi. Hvala. (Aplauz)

PREDSJEDNIK dr RISTO VUKČEVIĆ: Zahvaljujem poslaniku Vlaoviću.

Za riječ se javio poslanik Medenica.

RANKO MEDENICA: Druže predsjedniče, poštovani poslanici,

Svjedoci smo da se "zao duh oteo iz boce". Svojom bezumnom politikom i prljavim djelima raščinja Jugoslaviju. Svoje bezumlje izvodi najprljavijim sredstvima, on kolje, vadi oči. Svojomnacionalističkom i koljačkom politikom pokušava da sije mržnju unutar jugoslovenskih naroda. Pri takvom ponašanju ustaških hordi šta je drugo mogla činiti Jugoslovenska narodna armija već da se stavi u zaštitu nedužnog naroda. Njih fašisti i ratnohuškači nazivaju okupatorima dok oni prolivaju krv da sačuvaju čast i goli život poštenih građana.

Što se tiče crnogorskih pripadnika koji se nalaze u Jugoslovenskoj narodnoj armiji, oni brane i teritoriju Crne Gore i svaku teritoriju koja je ugrožena od pomahnitalih ustaških bandi. Crnogorcima nije prvi put da svojim junaštvom svetlaju obraz braneći svoju otadžbinu i dok se dio drugih ne odaziva na mobilizaciju ili dezertira, oni ginu da na ovim prostorima zavlada mir. Otuda ova Skupština trebala bi da svojim odnosom ohrabri odnos Jugoslovenske narodne armije u odbrani teritorije Crne Gore i svih drugih teritorija na ovim prostorima. Hvala.

PREDSJEDNIK dr RISTO VUKČEVIĆ: Zahvaljujem poslaniku Medenici.

Ko želi dalje riječ?

Poslanik Branko Bujić ima riječ.

Izvolite.

BRANKO BUJIĆ: Druže predsjedniče, kolege poslanici,

Negdje sam našao da je, kad je Austro-Ugarska objavila rat Srbiji, Nikola Pašić bio u jednoj kafani, ručao, dobio telegram, ustao, pročitao ga i rekao otprilike: "Austro-Ugarska nam je objavila rat, to je njen kraj, Bog je na našoj strani". Ja stvarno u boga ne vjerujem, vaspitan sam i vaspitavan tako, ali ovo je kraj Hrvatske ili bar onakve kakvu oni žele. Pravda je na našoj strani i mi ćemo pobijediti.

Međutim, postoji jedna druga stvar, ono što mene kao običnom čovjeku ne da da spavam. Ja se bojim još jednog Taraboša. Ja se bojim još jedne teške crnogorske pogibije. Stari su mi pričali, a i učio sam ponešto, da je na Tarabošu izginulo 10 hiljada ljudi, cvijet crnogorske mladosti. Ja se bojim Dubrovnika, da mi tamo opet ne izginemo. Jer, ratovati sa ubicama, ratovati sa kojekakvim ološem, trebaju znalci, a crnogorski borci, radnici, imaju samo srce, a bojim se ratnih znanja nemaju mnogo. Zato je velika istorijska odgovornost na Mila, na Momira, na našu vlast, na Branka Kostića, koji o nekim stvarima moraju da vode računa, jer ako dođe do toga, onda ništa više ne može zaustaviti Crnu Goru, jer ako se uđe u dubrovačke zidine, ja ovo govorim kao običan čovjek, ja se mnogo ne

razumijem u vojnu strategiju i taktiku, i ako bude borba prsa u prsa, nama će se Taraboš ponoviti.

Dozvolite nešto da kažem o mobilizaciji. Opet pominjem Taraboš. Stari su mi pričali da su u prve borbene redove prvo išli najstariji ljudi, pa onda ljudi srednjih godina, pa borci koji imaju po dva, tri brata. Ovi naši kad vrše mobilizaciju ne vode o tome računa. Nam je prije par dana poginuo jedan dječak, momak iz Boke, jedinač je bio u pet porodica. Ovo je Crna Gora. Mi imamo svoje specifičnosti i tu je trebalo da se vodi, i mora da se vodi o tome računa.

I još nešto, mi smo u ratu, priznali mi to ili ne. A zato imamo naših ljudi koji žive ovdje u Crnoj Gori, bolje žive nego što ja živim, i primaju mnogo bolju platu nego što ja primam, sada su u Albaniji. To je ovaj gospodin iz Ulcinja, ne znam kako se zove, predsjednik Skupštine opštine. Neko reče da mu, vjerovatno, ova država i dnevnicu daje. Ja vjerujem da je to tako. I da vam još nešto kažem, iz Ulcinja nema ni jednog jedinog vojnog obveznika koji je tamo mobilisan. Sa kim taj narod hoće da živi? Što to znači? ako mi krvavimo košulje svakih pedeset godina, znači oni mogu da ne krvave košulje. To nećemo tako. O tome taj narod (ne vidim ih ovdje), ili ih je vrlo mali broj albanske nacionalnosti, uopšte ne vodi računa. Toliko. Hvala lijepa.

PREDSEDNIK dr RISTO VUKČEVIĆ: Zahvaljujem drugu Branku Bujicu.

Ko želi dalje riječ?

Riječ ima drugarica Džaković.

Izvolite.

Dr LJUBICA-BEBA DŽAKOVIĆ: Poštovane kolege,

Svjesna sam činjenice da Jugoslavija postoji 70 godina, a dugo sam vjerovala da postoji mnogo duže od sedamdeset godina i bila sam čista Jugoslovenka. Sad, poslije onih zločina ustaša nad srpskim narodom, nad djecom u Srpskoj krajini, nikada više ne bih pristala da u sastavu buduće Jugoslavije bude Hrvatska. Unaprijed se te Jugoslavije odričem, jer nikad ne bih mogla biti moja domovina.

Kroz ovo hoću da kažem da dajem punu podršku i odlukama Predsjedništva, Jugoslovenskoj narodnoj armiji i svima zajedno, i mislim da je vrlo mali prostor do Dubrovnika, nego bismo morali ići mnogo dalje, sve dotle dok ne uništimo potpuno ustaše i ne oslobodimo srpski narod koji onako divljački i zvjerski način muče i ubijaju. toliko i hvala.

PREDSEDNIK dr RISTO VUKČEVIĆ: Hvala.

Poslanik Boričić, poslanik Kusovac, a zatim poslanik Zonjić.

Izvolite.

ANĐELIJA BORIČIĆ: Druže predsjedniče, poštovani poslanici,

U ovim teškim trenucima kada fašisti Hrvatske i međunarodni plaćenici hoće da pokolju sve što je srpsko i jugoslovensko, nadam se

da smo svi u Crnoj Gori napokon svjesni da moramo da pomognemo Jugoslovenskoj narodnoj armiji, da joj damo podršku i popunimo njene redove kako bi se razoružali kriminalci i koljači.

Iako se tuga uselila u naša srca zbog izgubljene braće i sinova, mi smo i ponosni što u Crnoj Gori, shodno tradiciji, veoma malo ima izdajnika i dezertera koji bi radije poljubili šahovnicu nego trobojku ili Kurda nego Srbina.

Mladi vojnici i ove jeseni su ispraćeni sa pjesmom i veseljem, iako smo svi znali šta može da im se desi. Posebno sam ponosna na crnogorske majke koje bez suze u oku prate i po tri sina u Jugoslovensku narodnu armiju, jer je bolje časno na frontu poginuti nego biti živi svjedok okupacije.

Vjerujemo da će naša Armija potpomognuta od naroda uspjeti da uništi crnokošuljaše i da ponovo zavlada mir u ovoj našoj Crnoj Gori i ostatku Jugoslavije. Uvijek će se pominjati heroji, a isto tako i izdajnici.

PREDSEDNIK dr RISTO VUKČEVIĆ: Zahvaljujem drugarici Boričić.

Riječ ima poslanik Vaso Kusovac.

Dr VASILIJ KUSOVAC: Poštovano Predsjedništvo, poštovani i dragi poslanici,

Svjestan sam trenutka u kojem danas održavamo ovu Skupštinu, pa ću zbog toga i pokušati da sa nekoliko riječi potenciram ono što se zove ratnička prošlost Crne Gore i Crnogoraca i istovremeno i mudrost u određenim presudnim trenucima Crne Gore i Crnogoraca.

Počću sa onim Njegoševim stihovima "Krv je ljudska rana naopaka". U ovom sudbonosnom trenutku moramo imati u vidu i dati tumačenje Njegoševe duboko filozofske misli. Ona se može odnositi kako na našu ratničku prošlost, tako i na potrebnu političku mudrost.

Zaboravimo ovog trenutka sve ono što nas po dresovima, ili po ideološkim opredjeljenjima dijeli. Ova Njegoševa misao treba da bude odrednica za opredjeljenje ovoj Skupštini, ovom domu. Mi moramo, u ovom trenutku, bez obzira na vjerska, nacionalna, ovakva i onakva opredjeljenja u Crnoj Gori, tražiti ono što je zajedničko, a to je otadžbina, to je domovina Crna Gora.

S obzirom da sam u toku svih zbivanja i događaja, onoliko koliko sredstava informisanja pružaju, moram reći da u ovom trenutku i sama Jugoslovenska armija izlazi na popravni ispit. Moramo priznati, bez obzira što sam na Armiju gledao s poštovanjem i kao na nekoga ko treba da bude čuvar integriteta, lične, fizičke, i materijalne bezbjednosti svih nas ovdje, da je ona u jednom periodu, u nazad dvije tri godine, ipak izgubila korak sa događajima, zbog toga što je vjerovala članovima Predsjedništva, članovima Vrhovnog štaba koji sad idu u privatne posjete (gospodin Mesić i gospodin Tupurkovski, bar tako smo informisani preko štampe). Armija

je zbog njih, zbog Mesića i Tupurkovskog, takvih i njima sličnih, propustila korak kada nam je najbolje mogla pomoći.

Državni udar je ipak u ljestvici rješavanja državnih kriza nekoliko stepenica više iznad ovog brloga u koji su nas oni uveli. Jugoslavija je došla na dno tog brloga zahvaljujući tim i takvim političarima koji daju sebi slobodu da u presudnim trenucima zemlje idu po svijetu u privatne posjete. No, u ostalom, koliko su to privatne posjete, to najbolje znaju oni koji mešetare na štetu Jugoslavije. Znači, u ovom trenutku Jugoslovenska narodna armija izlazi na popravni ispit za sve one propuste koje je u zadnje dvije-tri godine napravila kada je vjerovala mesićima i tupurkovskim i tako redom i tako dalje.

Druga stvar, koju sam htio reći, je da je moja i vaša velika ljubav Crna Gora i neka to ostane svima nama bez obzira na stranačka opredjeljenja. A Tupurkovskom i Mesiću, i ostalim ustašoidnim elementima, koji nam ovako narušavaju, ne naš mir, posebno ne mojih vršnjaka i mene, nego ove naše djece, poručujem: "Tvrdje orah vočka čudnovata, ne slomi ga al' zube polomi". Hvala. (Aplauz)

PREDSJEDNIK dr RISTO VUKČEVIĆ: Zahvaljujem poslaniku Kusovcu.

Riječ ima poslanik Zonjić.

BOŽIDAR ZONJIĆ: Poštovani poslanici, druže predsjedniče,

Mnogo je tragičnih momenata u našoj istoriji, čitava je naša istorija bila samo jedna veliki niz tragedija. Mi smo Crnogorci vjekovima ginuli, ali puno puta smo stradali, uprkos svome junaštvu na bojnim poljima, zahvaljujući toj takozvanoj demokratskoj Evropi. Moramo da rečemo da je Evropska zajednica sada angažovana da bi vratila mir Jugoslaviji, da bi spasila Jugoslaviju i da bi dovela do nekakvoga demokratskog rješenja. Međutim, u toj Evropi malo, čini mi se, imamo prijatelja, mi pravi Jugosloveni i Srbi, a imamo, i na drugoj strani, one snage kojima nije prvi put da ugrožavaju našu slobodu i nezavisnost. To su one zemlje koje smo mi vjekovima, a naročito u poslednje vrijeme, teško osjetili na svojoj koži. Mi moramo i tu da budemo odlučni. Dosta je nama Evropa krojila kapu. Kad jebilo razgraničenje između Srbije i Crne Gore, s jedne strane, i Turske carevine, vi znate da su evropske sile išle na našu štetu. To se dogodilo i 1913. kada nam je krvlju osvojeni Skadar oduzet. To se dešavalo i u novije vrijeme. Međutim, mi moramo konačno toj Evropi da damo do znanja da smo mi, prije svega, taj faktor koji će da rješava svoju sopstvenu sudbinu. Njima hvala ako imaju dobru namjeru i kada je imaju. Ali onda kad vidimo da su pristrasni, da nijesu objektivni, onda moramo da im rečemo – ne može to tako!

Pominju se nekakve međunarodne snage, tobože mirovne. Ko bi god došao naoružan u Jugoslaviju ne bi to bio prijatelj naš, to bi bio naš neprijatelj, to bi bio, drugim riječima, agresor. I na tome moramo da istrajemo.

Druga stvar. Malo se činilo na polju propagande. Srbija i Crna Gora jedno vrijeme gotovo ništa nijesu preduzimale da se svjetska javnost, demokratska javnost upozna sa istinom. Tek u novije vrijeme, ali sporo, saznaju šta se, u stvari, dešava u Jugoslaviji. A morala bi Crna Gora, iako mala, iako pod ratnim uslovima, iako u teškoj ekonomskoj krizi, ipak da nađe sredstava da se ta propaganda naša pojača.

Naše ambasade u inostranstvu nijesu predstavljale Jugoslaviju i njene interese, nego su, dobrim dijelom, predstavljale interese ustaške. Evo molim vas, kakav nam je bio ambasador recimo u Francuskoj, a to je naša oprobana prijateljska zemlja. On je bio jedan ustašoidni tip, izvjesni Božidar Gagro. To se moglo i ranije vidjeti. Zna li kako je drzak bio prema strancima, prema junacima sa Solunskog fronta one godine kad nije htio ni da ih primi. Prema tome, iako smo mi mogli da nadzremo u tim takozvanim diplomatima i ambasadorima iz Hrvatske i Slovenije neprijatelje Jugoslavije koji su protiv nje vodili propagandu, a prije svega protivu srpskog naroda. Moralo bi jednom da se riješi pitanje – ko to Jugoslaviju predstavlja u inostranstvu i da se opozovu svi koji su nedostojni. Predsjedništvo bi moglo da opozove sve te za koje zna da nijesu prijatelji Jugoslavije.

Isto tako, u redovima Armije pokazalo se da imamo izdajnika, ne samo Špegelja i Tuđmana koji su još ranije izdali, nego evo i u novije vrijeme i general Tus i admiral Grubišić i mnogi drugi. A mi smo poslali naše hrabre momke u JNA da sada gube živote i doživljavaju teška ranjavanja, mi smo ih poslali da brane našu domovinu, da brane ne samo Crnu Goru na njenim granicama, nego i van njenih granica i da brane čitavu teritoriju gdje živi srpski narod i gdje žive svi oni koji su za Jugoslaviju.

Međutim, pitamo se da nema još tamo među tim komandnim kadrom podmuklih neprijatelja koji su se pritajili, pa nam opet jednoga dana mogu navesti vojku na očiglednu pogibiju. Da se vidi ko komanduje našim momcima, komanduje našim rezervistima, ko komanduje našom teritorijalnom odbranom. Po mom mišljenju oni koji ne dadu regrute ovoj zemlji, ne bi imali pravo da imaju u JNA svoje oficire. Kako mogu oni da komanduju tuđim sinovima, sinovima našeg naroda, a njihovi regruti ne dolaze pod njihovu komandu. Moramo jednom da raščistimo i tu situaciju. Neka bude manje oficira, ali ono što je – da je sigurno i da mi povjerimo svoje sinove, svoju braću, a ne da nam na podmukao način budu uvučeni u nekakvu novu klopku i da doživimo nove poraze i pogibije.

Ali, mislim da moramo da istrajemo, sa fašizmom moramo da se obračunamo. Na kraju krajeva, ne samo kad su u pitanju srpski krajevi, nego treba ići do samoga Zagreba, možda će nam čovječanstvo jednoga dana biti zahvalno što smo uništili jednu fašističku vlast, što smo uništili jedan stravičan režim kakav smo imali samo u II svjetskom ratu u vidu ustaša, a evo te se ustaše ponovo javljaju, iste one zločine koje su pravili,

prave ih opet, možda na jedan perfidniji način, ali oni su klali u drugom svjetskom ratu, pa opet kolju.

Naša Jugoslovenska narodna armija je tu, i svi mi treba da ih u tome onemogućimo. Hvala.

PREDSJEDNIK dr RISTO VUKČEVIĆ: Zahvaljujemo poslaniku Zonjiću.

Za riječ se javio poslanik Krapović.

Dr SLOBODAN KRAPOVIĆ: Druže predsjedniče, poštovani kolege poslanici,

Ja neću govoriti dugo. U ovo ratno vrijeme obavezan sam profesionalnim i etničkim opredjeljenjima, a nekim i čisto ljudskim ubjeđenjima, pa moram reći, zapravo, izraziti svoju gorčinu i žaljenje zbog ljudskih patnji, bilo gdje da se dešavaju, zbog gubitka ljudskih života i zbog velikih materijalnih razaranja materijalnih i kulturnih dobara.

Međutim, koliko god neko bio ubijeđen i pacifista, ja moram reći da sam jedan od tih, ipak se mora shvatiti da postoje okolnosti, da postoje vremena kada, nažalost, se mora pribjeći sili da bi se porazila sila i da bi se spriječilo veće zlo. U ovom smislu shvatam i angažovanje naše Jugoslovenske narodne armije koja je jedina snaga regularna i obavezna da to učini danas u Crnoj Gori. Ovo nije borba dva naroda, ne može se samo tako shvatiti, nije ni ideološka borba, nije ni borba za granice. Jedino je ispravno i mislim da je tako, da se ovo shvati kao borba, s jedne strane, snaga koje žele da obezbijede jedan normalni ljudski život u ravnopravnosti i slozi svih koji su na ovim prostorima, a s druge strane zaista snaga koje su svojim fašisoidnim licem i pojavljivanjem na ovim prostorima ugrozili sve nas koji ovdje živimo prijeteci da nas gurnu u jedan oganj bespoštednog građanskog rata, u jednu totalnu tragediju.

Da je ovo dobrim dijelom u Boki Kotorskoj, posebno Kotorskoj opštini, na ovaj način shvaćeno, želim potkrijepiti činjenicom da prilikom odziva na mobilizaciju, koji je bio u dobroj mjeri potpun, javili su se građani svih vjera, svih nacionalnosti, a tamo ih mnogo živi, javili su se građani i svih ideoloških orijentacija. Moram reći da, između ostalog, na našim borbenim linijama, u našim redovima, nalazi se i veliki broj pripadnika hrvatskoga naroda iz Boke Kotorske, iz Kotora, koji su tamo uzorni borci i uzorno izvršavaju svoje, prije svega, građanske, patriotske obaveze. To nam pruža nadu da ćemo i u ovo ratno, a i poratno vrijeme, za koje se nadam da će vrlo brzo doći, opet moći živjeti zajedno, opet u slozi kako je to vjekovima bilo u Boki Kotorskoj i da tamo i dalje ekstremi, bilo sa koje strane dolazili, neće naći svoje mjesto.

Hvala lijepo.

PREDSJEDNIK dr RISTO VUKČEVIĆ: Zahvaljujem poslaniku Krapoviću.

Za riječ se javio poslanik Nuhodžić.

MELVUDIN NUHODŽIĆ: Poštovani predsjedniče, poštovani kolege poslanici,

Činjenica je da su se vrata pakla otvorila i na granici Crne Gore, ali je činjenica da će Jugoslovenska narodna armija zatvoriti ta vrata pakla, a u paklu ostati oni koji su pucali na Jugoslovensku narodnu armiju. Svi smo mi očekivali da će stavovi Hrvatske i Slovenije doživjeti neku razumsku evoluciju po pitanju rješenja jugoslovenske krize, nažalost, do toga nije došlo, nego se umjesto toga razvija u tim republikama ekstremni nacionalizam, a sudbina svakog ekstremnog nacionalizma je da se njegov neznatni junak pojavi sa zastavom na ratištu kad oko njega budu sve ruševine, budu sve leševi. Takva će biti sudbina ekstremnog nacionalizma u ovim republikama.

Mislim da je trenutak u interesu građana Crne Gore, u interesu ljudi koji se nalaze na prvoj liniji fronta, da sve političke incidente ili politiku niskih udaraca, politiku neke medijske promocije ostavimo za neka druga vremena, jer je u interesu ljudi, rekao sam, koji se nalaze na frontu, u interesu svih građana Crne Gore.

U kontaktu sa građanima Bijelog Polja, u obavezi sam da prenesem neko mišljenje bar većine građana Bijelog Polja, koji izražavaju zabrinutost za živote ljudi koji se nalaze na granici u jedinicama Jugoslovenske narodne armije, koji su ponosni na ono što su oni uradili i što su uspjeli, ali i koji poručuju svima da ne ulažu svoj politički skromni kapital u težnji da se otvori u Crnoj Gori južni front ili da se Crna Gora podijeli, jer ulažu politički kapital u promašenu investiciju. Oni žele da Crna Gora, a to pokazuje i u ovim teškim trenucima, da je demokratska država građana bez imalo hiperbole i sad to pokazuje da je Crna Gora u odnosu na ostale djelove Jugoslavije mala oaza mira i da trebamo nastaviti sa tim aktivnostima sve u cilju boljeg sutra i uspješnog rješenja ovih teških trenutaka. Toliko. Hvala.

PREDSJEDNIK dr RISTO VUKČEVIĆ: Zahvaljujem poslaniku Nuhodžiću.

Ko želi dalje riječ?

Ima riječ poslanik Rakčević.

Mr ŽARKO RAKČEVIĆ: Poštovana skupštino,

Dolazak ovdje moje je lični čin, on nije stav Reformske koalicije iz poznatih razloga.

Nije lako danas ovdje govoriti i posebno nije lako ukazati na jednu drugu stranu problema onako kako ja to vidim. Dakle, govorim kao poslanik, ovo nijesu stavovi ni Reformske koalicije, ni Partije socijalističa čiji sam predsjednik.

Ovdje sam zbog ozbiljnosti situacije, zbog toga što treba u ovom parlamentu raspravljati o ratu i o miru, o sudbini i budućnosti Crne Gore, Jugoslavije.

Moram izraziti lično nezadovoljstvo što se toliko dugo vremena ovaj parlament, u ovako delikatnoj situaciji nije okupio. Jer, sasvim su sigurno građani Crne Gore izabrali ovih 125 poslanika, ne da bi jedanput u 60 ili 70 dana se okupili, nego da bi se, prije svega, ovdje usvajala jedna politika u ovako teškim trenucima za Crnu Goru i za Jugoslaviju.

Ovaj rat je, po mom mišljenju, civilizacijski sunovrat ljudi koji žive na ovom prostoru. Zbog toga je, po mom shvatanju i unaprijed izgubljen. Jednom kad utihnu ratni bubnjevi, kad prođe elan obnove i izgradnje, i kad se bude na miru pravio saldo ovog besmislenog rata, ubijeđen sam da će takve ocjene biti dominantne.

Danas, ja ovo govorim iako sam svjestan vladajućeg načina razmišljanja koji ću poštovati kao građanin Crne Gore i kolektivno stvorene psihoze i sasvim razumljive i prepoznatljive crnogorske solidarnosti u nevolji, u smrti, u ratu.

Po mom mišljenju, osam hiljada mrtvih, prije svega bih volio, možda sam pesimista, možda, što reče Krapović, pripadam onoj kategoriji nedokazanih pacifista, ali mislim da će, osim hiljada mrtvih, osim onih kolektivnih i šablonskih zahvalnica i nekrologa, serija prvo metalnih, pa onda sklepanih drvenih kovčega, razrušene privrede, gladi i međunarodne izolacije, jedne nepovratke količine mržnje prema bližim i daljim komšijama na ovom prostoru, ostaće nam ništavne, izgubljene iluzije. Daj bože da griješim, jer moj grijeh kao pojedinca, koji pogrešno razmišlja, će biti mnogo manji nego grijeh onih koji su dominantni. Isključivost ovnova na brvnu skupo košta obje te zaraćene, sukobljene strane. Ubiješen sam da uz pomoć međunarodne zajednice političkim putem se mogao izbijeći ovaj sunovrat. Da se još moglo razgovarati za stolom, a ne na bojnopolju. Ono što bih volio danas ovdje u Skupštini je da, ipak, mi pokušamo prepoznati javno i jasno i definisati političke ciljeve, pa i ratne ciljeve. Ako neko to zna, ja bih volio da to bez uvijanja ovde kaže – koji je to politički i ratni cilj svih naših koji se nalaze na frontu. Ako je to deblokiranje kasarni, ja to apsolutno podržavam. Nemoguće je a nužno je povlačenje armije iz krajeva u Hrvatskoj, gdje se armija doživljava kao okupatorska sila. Ali je nužno, i mislim da je moguće. Prisjetimo se stavova Italije i evropskih zemalja, Hrvatska je pod velikim pritiskom da se to povlačenje iz onih gradova, iz onih kasarni gdje se JNA tretira kao okupatorska sila odvija na miran način. Prisjetimo se, i savjesti radi, i onoga što je bilo u Sloveniji. Ja sam Jugosloven i zagovarao sam federaciju zajedno sa većinom od vas. Je li 57 ljudi ili vjerovatno i više poginulo, je li pilot Hrapović poginuo braneći granice Jugoslavije? Je li se poslije toga povukla Jugoslovenska narodna armija? Kao čovjeku mi je nerazuman taj akt, ne samo što je po meni, i po mom skromnom pravnom znanju neustavan bio kad se JNA povukla sa granica, spoljnih granica Jugoslavije kao međunarodnog subjekta.

Dalje, da li je to u drugoj varijanti odbrana Crne Gore? Pomjerali smo crnokošuljaše, ekstremne fašiste i ustaše sa Prevlake. Prevalku, ulaz u Boku Kotorsku, u utrobu Crne Gore, i obranjenje Otranta, svi oni koji imaju malo vojnog znanja šta bi to značilo da kontroliše neko van granica Crne Gore. Ali, dokle sad seže odbrana Crne Gore? (polemika).

Ja moram reći takođe, ako su to ti znatno skromni ciljevi do te linije, o kojoj je ovdje govoreno, linija Virovitica – Karlovac – Karlobag – Ogulin odnosno, o kojima je ovdje govoreno ili okupacija Zagreba da je, po mom mišljenju, to nažalost, antisrpska politika iz razloga što će biti ogromne ljudske žrtve. I da će biti ne samo to, nego da će osvojene biti značajne teritorije gdje srpski živalj nije dominantan i da će se, na žalost, to pretvoriti u međunarodnu izolaciju i Srbije i Crne Gore. I da će te teritorije, iako mi to ovdje pričamo, biti oduzete. Dopustićete mi da završim ono što sam ja mislio, što predlažem.

Meni je drago što su se i ovdje prisjetili stvari, pogibije naših, mojih i vaših predaka na Tarabošu i pogibije mojih predaka u Trstu, pa je ipak bilo nešto malo drugačije. Mislim da ne smijemo biti suviše etnocentrični, misliti da je centar svijeta ovdje. Da može doći do jednog epiloga koji ne bi bio dobar ni za Srbiju ni za Crnu Goru. Strah me da se onda ne pojavi ponovo priča o dobitnicima u ratu i gubitnicima u miru. Tačno je da sada Evropa ne posjeduje instrumente stabilizacije i to se pokazalo. Ali ja mislim da instrumenti KEBS-a i Evropske ekonomske zajednice se formiraju i da se može desiti ono nepovoljno po nas u toj varijanti.

Na drugoj strani, mislim da zbog moguće i realne secesije Hrvatske i stvaranje nezavisne države Hrvatske, ova armija bi trebala da zaposjedne isključivo teritorije u Kninskoj Krajini, djelove Baranje, Slavonije gdje je dominantan srpski živalj, živalj koji ima negativna istorijska iskustva i ne samo istorijska nego i aktuelna iskustva. Iz tog razloga mislim da bi Armija trebala da ostane na tim pozicijama sve do raspleta jugoslovenske krize i raščišćavanja sa fašisoidnom vlašću u Hrvatskoj. Minimum za srpske krajeve u Hrvatskoj ne može više biti, jasno, kulturna autonomija, kakva je nekad odbijena, pa poslije prihvaćena, nego to mora biti jasno definisana i kontrolisana teritorijalna autonomija za Srbe na sadašnjim administrativnim granicama Hrvatske.

O jednom drugom kompleksu pitanja u vezi sa Jugoslovenskom narodnom armijom i nekih izjava koje objektivno izazivaju različita viđenja. Savezni sekretar za narodnu odbranu izjavljuje da je Predsjedništvo Jugoslavije razbijeno, da se Skupština raspala i da Štab vrhovne komande komanduje. To je ono zbog čega sam i na sastanku u Titogradu inicirao i tražio da se ova skupština ne može izuzeti od odgovornosti za sudbinu Crne Gore i svih građana Crne Gore, parlament zasijeda ranije. Ono što bi možda trebalo ovdje reći da se ne ponove greške u komandovanju, treba se prisjetiti izjava očevidaca koje smo imali prilike da čujemo, o izjavama

general – ajte vi, slobodan je teren, dokle se čuju pucnji. Izvinite, molim vas, i dva Rakčevića su tamo ranjena. Ja mislim da se ove stvari ne smiju više ponavljati, upravo ove greške. Ovo su izjave dva ranjenika, dva čovjeka koji pripadaju ovoj Republici. Tačno je da je veliki broj oficira sposoban za komandovanje, ali mislim da je nužno i slažem se tu sa predlogom Narodne stranke, treba i te kako preispitati sad na početku ovog rata neke stvari, jer mislim da će ovaj rat suviše dugo trajati, mnogo duže nego što se to nekima čini, da će tek tako lako poći i osvojiti sve do Pule i do Zagreba i da će biti procvat poslije toga. Mislim da bi te stvari trebalo raščistiti.

Posebno nezadovoljstvo izaziva što u okviru Užičkog korpusa, u okviru kojeg su i poginuli i ranjeni pripadnici JNA iz Crne Gore, dolazi do dezerterstva 600 ljudi. I to su stvari o kojima treba voditi računa. Predsjedništvo Makedonije već dva roka ne šalje vojnike tamo, jer ima jasno prepoznatljiv stav, a komanda Treće vojne oblasti i dalje je u Skoplju. U okviru jedne republike koja, dakle, ovo pod čim potpada Crna Gora koja ima sasvim drugačije stavove od dominantnih stavova u Crnoj Gori.

Ono o čemu bi trebalo povesti više računa je pokušati organizovati razgovore o odzivu Muslimana i Albanaca. Treba se zapitati zbog čega je to tako. Nijesu svi ti ljudi islamski fundamentalisti i separatisti. Veliki broj građana muslimanskog naroda i Albanaca je učestvovao i pod Kraljem Nikolom branio Crnu Goru, a u antifašističkoj borbi učestvovao. Ja mislim da je takav odnos samo priprema za jednu užasno lošu situaciju i poslije tog rata u Crnoj Gori. Zato sam da se sa najuglednijim predstavnicima ta dva naroda, odnosno narodnosti u Crnoj Gori, razgovara na najvišem državnom vrhu i da se pokuša otkloniti nespornosti i jasno definisati politički ratni ciljevi Crne Gore.

Ono što bih volio da kažem i što mi je drago što se ovdje čulo u dvjema diskusijama, ja kao građanin i kao čovjek koji ima dosta prijatelja hrvata, ne podržavam one koji govore o hrvatskom narodu kao genocidnom narodu. Jasno razlikujem i podsjetit ću vas na moje razmišljanje iz januara prošle godine o karakterisanju ustašoidne vlasti u Hrvatskoj i prije nego što je došla na vlast, a to je objavljeno i u "Borbi" i u "Pobjedi". Na žalost, bio sam u pravu. Ali ja ne mogu prihvatiti da se hrvatski narod u ovoj Skupštini tretira kao genocidni narod. To ne mogu prihvatiti ni zbog onih građana hrvatske nacionalnosti koji žive u Crnoj Gori, i koji su lojalni građani Crne Gore, kao ni zbog onih čestitih ljudi koji nijesu dali gals za HDZ i ja sam svoj minut ćutanja oćutao ne samo našim poginulim nego i onim nevinim civilnim žrtvama rata u Hrvatskoj koji nikad nijesu ni glasali, niti pomislili da glasaju i da daju glas za HDZ. I čuvajmo se te euforije. Jeste dosta naših ljudi poginulo, ali nemojmo narodima ipak tako suditi. Razlikujmo ustašoidnu vlast od naroda, ne gurajmo ih napakim postupcima sve u jedan isti tor. 1941. je bilo 10%

ustaša. Ne pravimo sada situaciju, kako reče jedan Hrvat – Jugosloven, da 99% postanu ustaše.

I na kraju dvije stvari u vezi sa teritorijom Crne Gore, jer je i zbog toga zakazana ova Skupština. Ja ću vas podsjetiti ono što svi znamo da smo više neprijateljstva i više zla nanijeli u drugom svjetskom ratu, jedni drugima, nego što su nam to nansijeli, nažalost Italija i Njemačka. U ovom vremenu plediram da se to crno-bijele podjele, partizansko-četničke, ideološke, prevaziđu. Imam jasno opredjeljenje prema prošlosti, ali nije vrijeme za takve podjele. Mi smo tražili, i mislili smo da je dobro iako se situacija iz dana u dan sve više zaoštava i postaje po malo smiješno to traženje, da se formira paritetna stranačka komisija u ovom parlamentu shodno volji naroda Crne Gore (dakle sedam ljudi, četiri poslanika, to je bio vaš predlog, pobjedničke partije, a po jedan ove tri opozicije) da bi ispitala aktuelnost priče o naoružanju po stanačkoj ili ideološkoj, ali po nacionalnoj osnovi u Crnoj Gori. Ako se neko od vas slaže s time, možda bi bilo dobro za radi mira u kući, kad smo već u ovakvoj situaciji, ipak formirati tu komisiju kako bi se preduprijedilo ono pasje vrijeme u kome opet neće biti pobjednika. Dobro bi bilo da se te stvari i to mućenje situacije prevaziđe jasno definisanim odgovorom i te parlamentarne grupe i nadležnih ministarstava.

Na kraju, Ranko Jovović, kojeg poštujem i kao poetu i kao dosljednog čovjeka, je rekao stvari sa kojima se ja ne mogu složiti. Moji, kao oslunski dobrovoljci, i po ocnu i po majci, nijesu poginuli kao Srbi iako su ratovali i za Srbiju i za Crnu Goru. Takođe, u drugom svjetskom ratu moji nijesu ginuli, i nemojte ih prekrštavati, kao Srbe, nego su poginuli kao Crnogorci. I sada dva rođaka, koja su tamo ranjena, se pišu kao Crnogorci, i nema potrebe da ih neko prekrštava i da priča da su poginula dva Srbina. Dozvolimo da su to građanska prava i da jedan broj ljudi, 380 hiljada u Crnoj Gori, misli tako i ja se nadam da ćemo to konačno shvatiti – da su i srpska i crnogorska vojska zajedno ratovala mnogo puta i zajedno ginule, ali nema potrebe bar tako generalno uzimati elementarna ljudska prava. Ja sam Crnogorac i kad budem išao, ići ću kao Crnogorac. Nema potrebe za nečim što se zove zloupotreba jednog normalnog građanskog opredjeljenja. Hvala vam na pažnji.

PREDSEDNIK dr RISTO VUKČEVIĆ: Riječ ima predsjednik Predsjedništva drug Momir Bulatović.

Mr MOMIR BULATOVIĆ: Zahvaljujem.

Neću previše zadržavati vašu pažnju zbog obaveze koju imam u 2 sata. Iskoristio bih priliku, da ne izmislim svoje stavove, nego da, eventualno, samo pružim neka objašnjenja ili neke dopunske informacije kojim državno rukovodstvo Crne Gore u ovom trenutku raspolaže.

Naročito je, možda, dobar trenutak i povod poslije diskusije poslanika Rakčevića da se o tome kaže.

Bez obzira što je postojalo negodovanje, ja mislim da je poslanik Rakčević pokrenuo niz veoma značajnih pitanja i mislim da je ovdje bio prisutan jedan dosta konstruktivan pristup. Meni samo smeta da se u ovom trenutku, kada svi znamo šta se desilo, pravi neki opšti pledoaje protiv rata i da se kaže – sad smo svi gubitnici i sad smo jedni ravni drugima zato jer se kao ovnovi sukobljavamo na jednom brvnu. Mislim da te riječi nijesu dobro odmjerene zbog toga što ne odgovaraju realnoj situaciji, a ta podjednaka krivica i sa jedne i sa druge strane je karakteristika koja je Jugoslaviju upravo dovde dovela. Mi nikada nijesmo u našoj istoriji imali odlučnosti da kažemo ko je to prvi počeo i kojim putem ide, pa smo uvijek sa nekih saveznih visova šamare dijelili i lijevo i desno, vodeći računa o tome da nam se niko ne naljuti.

No, s druge strane, kažem, to je možda malo pokvarilo utisak koji sam ja stekao iz ovog izlaganja, pokrenuto je niz zajedničkih pitanja.

Ja bih htio samo da ukažem na sledeće – da se državno rukovodstvo Crne Gore ne zanosi nikakvom ratnom i ratničkom euforijom. Da upravo sada na Konferenciji u Hagu naš ministar Samardžić iznosi stavove koji predstavljaju rekaicju na sadašnju situaciju. Mi smo i u stanom telefonskom kontaktu.

Ja ću vam sasvim kratko i u nekim tezama iznijeti, ne prejudicirajući raspravu koja će biti u ponedjeljak na redovnoj sjednici Skupštine, da smo informisali Konferenciju o Jugoslaviju u Hagu, da su na teritoriji Hrvatske u području Popovog polja napadnute nenadno, mučki i iz zasjede regularne jedinice Jugoslovenske narodne armije sastavljene od rezervista iz Crne Gore. Napad su izvršile paravojne hrvatske jedinice koje su za tu svrhu prešle bosansko-hercegovačku granicu. Očitu pomoć njima su pružili pojedini pripadnici lokalnog stanovništva hrvatske nacionalnosti. Danas je, napomenut ćemo i dalje, evidentno i jasno da klevete i optužbe protiv crnogorskih rezervista nijesu bile slučajne, nego su dio smišljenog i organizovanog napada na život mladih ljudi iz Crne Gore. Događaji u Hercegovini na granici sa Hrvatskom uzbudili su i probudili slobodarski duh stanovnika Crne Gore. Događaji na hrvatsko-crnogorskoj granici na potezu Debeli brijeg, Rt Kobila i u područjima sela Vitaljine i Prevlake koji se nalaze na teritoriji Hrvatske pokazuju da su hrvatske paravojne snage bez prestanka uznemiravale, napadale i provocirale vojnu zonu JNA na Prevlaci u skladu sa opštepoznatom i već usavršenom taktikom hrvatskih oružanika da napadnu sve jedinice i kasarne na teritoriji Hrvatske. Međutim, pozicija vojne baze, odnosno kasarne na Prevlaci, razlikuje se od svih ostalih u Hrvatskoj. Ona je duboko uvučena u teritoriju Crne Gore, i apsolutno dominira ulazom u Bokotorski zaliv, čija dužina doseže blizu trideset odsto ukupne dužine obale Crne Gore. Nikada u istoriji Hrvatska nije imala kontrolu nad Prevlakom, a za poslednjih 150 godina, čak, ni jedan građanin nije mogao imati nikakav pristup na Prevlaku, jer je

taj dio još Austro-Ugarska pretvorila u svoju bazu, a nastavila stara i nova Jugoslavija. Postoji inicijativa, i ona je već saopštena u Hagu, da se u slučaju potpunog osamostaljenja hrvatske i njenog izlaska iz Jugoslavije, vode razgovori između Hrvatske s jedne strane, i Crne Gore, odnosno ostatka Jugoslavije s druge strane, o regulisanju i pravičnom uspostavljanju granice u predjelu Prevlake i Vitaljine. To nije zahtjev za izmjenom granice, već je to zahtjev za pravednim ekonomskim, vojnim, kulturnim, ekološkim i teritorijalno-morskim i epikontinentalno postavljenim rješenjima. Umjesto da se ova inicijativa prihvati, mi smo doživjeli masakr naših rezervista i to na teritoriji Bosne i Hercegovine koja se do sada nije smatrala ratnim područjem. Potpuno je normalno da Jugoslavenska narodna armija poslije ovakvog postupka mora preduzeti sve mjere i upotrijebiti sva raspoloživa sredstva da odbrani živote i dostojanstvo svojih vojnika. Svaka armija na svijetu to bi odavno učinila i ne bi trpjela ovo što trpi JNA. Tvrdnje da JNA ruši sve pred sobom, uključujući bolnice, škole i crkve, potpuno su netačne. Ako u svojoj odbrani armija i sruši objekat sa kojeg se na nju puca, ne može joj se ništa prigovoriti, niti sa vojnog, niti s humanitarnog stanovišta. U svakom slučaju, u ratnim operacijama, ukoliko se na zvonik crkve postavi snajperista, mitraljez ili raketni bacač, taj sakralni objekat postaje istog trenutka vojnim objektom.

Crna Gora se, bez ikakve sumnje, sa puno dokaza stalno zalaže za mirna rješenja jugoslovenske krize. Međutim, Crna Gora i nijedan njen stanovnik ne može ostati ravnodušan ako se na tako podmukao način ubijaju njeni sinovi, kao što se to dogodilo na potezu Slano-Ravno. Preporučujemo takođe Evropskoj zajednici da na ovoj kriznoj tromedi BiH, Crne Gore i Hrvatske uputi posmatrača i da utvrdi činjenice sa kojima ih upoznajemo.

Mi smo takođe sigurni da je grupa posmatrača koja je držala konferenciju za štampu u Dubrovniku i optužila JNA za agresiju na ovaj grad, da nije napravila dobar, a vjerovatno zbog nepoznavanja činjenica, ni pošten posao. U isto vrijeme, dok je državna konferencija za štampu, par kilometara od njih mučki su napadnuti i ubijeni vojnici JNA iz Crne Gore. Crna Gora nema, niti je ikada imala paravojnih formacija, njena jedina armija je JNA, proizašla iz herojskog rata protiv fašizma koji je na teritoriji Jugoslavije bio sadržan, ne samo u okupatorskim njemačkim jedinicama, nego i ustaškim, četničkim i ostalim formacijama. Crna Gora ne odustaje od svojih predloga za mirno rješenje jugoslovenske krize i ne mijenja ništa u globalnom prilazu u njenom rješenju. Međutim, Crna Gora mora da preduzme sve mjere da bi zaštitila svoje građane, a posebno svoje vojnike koji služe u Jugoslovenskoj narodnoj armiji. Predlažući da se konferencija nastavi, potpisujući i predlog o produženju mandata posmatračkoj misiji, mi se pridružujemo racionalnim apelima da se ovi problemi ne mogu riješiti vojnim, nego isključivo političkim sredstvima.

I samo da napravim još jedan kratki osvrt na ono što se može smatrati kao pitanje, kritički sud, ili upozorenje uvaženih poslanika za ovom vjericom.

Odgovornost državnih organa Crne Gore u ovom trenutku je jako velika i vjerujte da od nje niko ni ne misli da pobjegne.

Mi se nalazimo u jednoj situaciji, koja je svakome od nas jasna i poznata, da se radi o vojnicima, o građanima iz Crne Gore koji su u Jugoslovenskoj narodnoj armiji, a da Jugoslovenska narodna armija, postupajući po važećem ustavu i svojom linijom komandovanja i rukovođenja, ne može da zavisi ni od koje republičke volje ili državne garniture. Međutim, treba se zaista podsjetiti naših istorijskih iskustava i bojati se da nam se ne ponovi Skadar, da nam se ne ponovi velika pogibija. I u odnosu na to što je poslanik Bujić pitao, mislim da nikome nije na kraj pameti da pošalje naše momke u ulične borbe u sam Dubrovnik.

Mislim, da bismo trebali da pozdravimo pokušaj i odlučnost Predsjedništva SFRJ da uspostavi svoju funkciju i da na taj način da i podršku, ali i preuzme političko vođstvo i rukovođenje nad Jugoslovenskom narodnom armijom. Pozicija Jugoslovenske narodne armije je svima nama, čini mi se, dosta poznata, naravno različito je tumačimo, ali objektivne poteškoće i način na koje su one prevazilazene do sada u zbirnom svom izrazu dali su debelog razloga državnom rukovodstvu Crne Gore da i dalje pruža punu podršku jedinicama i komandnom sastavu Jugoslovenske narodne armije.

Sve nas je strahovito pogodio gubitak velikog broja života naših građana, propadnika jedinica Jugoslovenske narodne armije. Najviše nas je ipak pogodio onaj gubitak za koji se sa relativno ograničenim vojnim znanjima može reći da je bio suvišan i nepotreban.

U tom smislu ja se zaista pridružujem onome što je u ime Kluba poslanika Narodne stranke izrekao gospodin Mitar Čvorović, pravo je vrijeme uvijek svako vrijeme da se vode odlučne istrage, da se vrše smjene, ali isto tako na bazi ovih informacija koje mi imamo, mi smo u situaciji da vam predložimo sledeći stav i sledeću informaciju.

Državno rukovodstvo Crne Gore je upoznato sa idejnim rešenjem i odlukom, planom operacija koje se vode na tom području. Iz, naravno, razumljivih razloga to u ovom trenutku ne možemo da saopštimo, ali na bazi naših iskrenih ubeđenja radi s o racionalnom planu koji, prije svega, želi da sačuva živote pripadnika jedinica Jugoslovenske narodne armije, da smanji očekivanja i velika ratna razaranja, ali da se definitivno i do kraja obračuna sa tim naoružanim formacijama. Ono što je važno, to je snažno ubeđenje da se time ne postavljaju nikakve nove granice. Ali kad neko pita gdje je granica, mi moramo da kažemo da je ona iza dometa oružja koje imaju u ruci upravo te formacije. Vi se sjećate da je bila informacija da su okrenuti topovi nepoznate proizvodnje i većeg kalibra prema

Herceg-Novom i prema Igalu i zaista u tim trenucima, kada nam prijete neposredni pogrom i ne samo ljudi, pripadnika oružanih formacija, ovdje se mora primijeniti ratna logika, ratna taktika i vještina, a ostaviti na taj način prostor da se u političkim pregovorima, ne samo u Hagu, nego ako treba i u neposrednim kontaktima, ta pitanja razrješavaju, ali moramo sebi skinuti s vrata mogućnost i opasnost da nam neko, kad god to poželi, baci na krov naše kuće minobacačku granatu.

Predlozi koje daje republičko rukovodstvo Crne Gore u odnosu na konkretno stanje na ratištu uvažavaju se i poštuju.

Naš je utisak da u konkretnom slučaju u ovim operacijama nije moglo biti uopšte riječi o bilo kakvoj izdaji, već se radilo o sticaju nesretnih okolnosti i o jednoj tipično vojničkoj grešci. Zbog toga, imajući takođe u vidu da su naši borci brzi, nestrpljivi, emotivni spremni za borbu i žele da idu naprijed, mi smo informisani danas da je general Eremija, komandant Titogradskog korpusa, preuzeo dužnost umjesto generala Torbice, general Torbica je prešao na neko drugo zaduženje i radi se o tome da se stalno greške, koje su primijećene, otklanjaju u toku, u hodu, uvijek vodeći računa o tome da se mora obezbijediti i kontinuitet komandovanja, zaštititi, iskreno da kažem, i obraz svih tih ljudi za koja ja duboko vjerujem da nijesu izdajnici i da izdaja nije bila u pitanju.

Bilo je ovdje predloga da se radikalnije pretrese etnički sastav komandnog kadra. Ja moram da kažem da nijesam pristalica takvog rješenja. Ja bih zamolio sve one koji imaju emotivne nastupe sa ove vjericom da se prisjete samo jedne činjenice da među onim limerim sanducima u kojima stižu poginuli ima zaista pripadnika svih naših naroda i narodnosti. Da ima mnogo ljudi pripadnika albanske nacionalne manjine, da u našim jedinicama sada ima Albanaca i da ima sinova jedinica Albanaca koje su doveli roditelji. I jednostavno, nikoga ne smijemo unaprijed da osudimo, ali istovremeno naučili smo da nikome ne smijemo unaprijed ni da vjerujemo, pa je zaista jako dobro sa stepenom povećane opreznosti svakome dati šansu, a onda vidjeti i kako se ta šansa koristi.

Što se tiče prigovora da nije organizovan prihvrat i prijem dobrovoljaca, ti prigovori stoje. Mi smo u zadnjih nekoliko dana imali prilike da razgovaramo sa mnogo ljudi koji su željeli da istog trenutka pođu na front. Bilo je malo i sporosti, nenaviklonosti u vojnim strukturama da se taj posao riješi brzo. Veoma je teško na osnovu vojno-evidencijske sposobnosti i opremiti i kompletirati takve jedinice, svi bi htjeli odmah nafront, ali istovremeno treba uvažiti i ono upozorenje da nikoga na front ne smijemo poslati da bude topovska hrana. Mi na frontu u ovome dijelu koji je sada aktuelan imamo već toliko mnogo ljudi da se jednostavno postavlja pitanje da li uopšte treba sada, u ovome trenutku, da se šalju nove snage. No, istovremeno nađena je forma, i to može biti i kao značajno obavještenje, za sve dobrovoljce koji žele da se uključe odmah da se kroz

formiranje streljačkih vodova, vodova lako naoružanih, dobro međusobno poznatih drugova i prijatelja, pripoje jedinicama koje su već u borbi.

Znate, ljudi su nestrpljivi, emotivni. Ja sam imao prilike da sa mnogima od njih razgovaram, ali oni žele da idu na front. Onaj ko ih šalje na front mora da snosi odgovornost i za njih i za njihove porodice, tako da nestrpljenje koje je tu treba primjeriti ralnosti u kojoj se nalazimo.

Zašto bi, na kraju, trebalo se posebno odrediti i prema sve prisutnijem zahtjevu da se izvrši opšta mobilizacija? Ja mislim, ukoliko smatram da bi kroz taj zahtjev svi ljudi u Crnoj Gori i svi građani morali da ispunjavaju svoje zakonske dužnosti i svoje radne obaveze u punom svom značaju, onda bismo to mogli da kažemo da je to neophodno i prihvatljivo. Ali to je upravo urađeno i na podizanju odbrambenih priprema, radi se još na bazi operativnog programa Vlade koji je usvojen baš u julu mjesecu, tako da jedna proklamacija slične vrste ne bi mogla biti da promijeni stanje, jer mi vojske imamo, dobrovoljaca imamo, jednostavno ostaju nam oni životni i radni problemi koje treba da rješavamo u skladu sa programom Vlade.

U ovom trenutku moja je lična procjena i na bazi naših razgovora u Predsjedništvu Republike i u Vladi Republike Crne Gore da nam ne bi išlo u prilog niti da ima realnih potreba da proglašavamo opštu mobilizaciju.

Pitanja koja su ovdje nametnuta kao formiranje i stvaranje političkih i ratnih ciljeva Crne Gore su suštinska i značajna pitanja. No, imajući u vidu potrebu da o njima raspravljamo, kako nas je s pravom upozorio poslanik Rakčević, uz saznanje da nismo sami ni u Jugoslaviji, ni u svijetu, ja bih sugerisao da nankon rasprave koja će biti održana 7. ovog mjeseca na narednoj sjednici Skupštine, i nakon sagledavanja i pokušaja sagledavanja cjeline političkih pitanja, i ta pitanja postepeno stavljamo na dnevni red. Mislim da u ovom trenutku, uz ovako emotivne i prisutne tenzije koje imamo, ne bi bilo cjelishodno da donosimo neke odluke koje bi nas, možda, ograničile ili nam proizvele u međunarodnom, pravnom i u nekom drugom političkomokruženju kontra efekte.

Ja vam zahvaljujem na pažnji. (Aplauz)

PREDSJEDNIK dr RISTO VUKČEVIĆ: Zahvaljujem predsjedniku Bulatoviću.

Ovim će se redom dalje diskutovati: poslanik Bulajić, pa poslanik Vučurović, pa poslanik Tomas, član Predsjedništva Vujačić i poslanik Simonović.

Ostali neka se prijave u vrijeme pauze koja će trajati 20 minuta.

- Nastavak poslije pauze -

PREDSJEDNIK dr RISTO VUKČEVIĆ: Dozvolite samo da upoznam Skupštinu da je do vanrednog zasijedanja Skupštine došlo nakon ocjene

Predsjedništva Crne Gore, predsjednika i Predsjedništva Skupštine Crne Gore i Vlade Crne Gore, a istovremeno i predsjednika i sekretara tijela Skupštine Crne Gore, zapravo inicijativa je najprije potekla na sastanku predsjednika komisija i odbora Skupštine.

Naravno, toj inicijativi pridružili su se i drugi, i pojedinci, i Omladinski Savez Crne Gore i Izvršni odbor Saveza studenata, koji su kasnije prispjeli. Prema tome, inicijativa za održavanje ove Skupštine je proistekla iz više izvora, a prije svega, kako sam napomenuo, iz organa Republike, bilo da se radi o tijelima Skupštine, bilo o Vladili ili Predsjedništvu Republike.

Na kraju krajeva, situacija je nametnula ovo zasijedanje.

Drugo, mi smo u međuvremenu primili i zahtjeve puno njih koji su željeli da prisustvuju ovoj Skupštini, ali, kao što je poznato, naše tehničke mogućnosti nijesu takve da smo mogli svima udovoljiti. I onda kad nismo mogli svima udovoljiti, mi smo stali na stanovište da prisustvuju ovom zasjedanju Skupštine oni koji su obavezni po Poslovniku.

Konačno, moram da kažem, primili smo i zahtjev koji je inače javno saopšten, zaključke i preporuke sa sjednica Omladinskog savjeta i Izvršnog odbora Saveza studenata. Taj dokument, kao i saopštenje koje je izdalo predsjedništvo opštine i Izvršni odbor Skupštine opštine Cetinje u pogledu neblagovremenog informisanja ili nepotpunog informisanja ili, bolje da kažem, neinformisanja o aktivnostima koje se zbivaju na Cetinju, a koje su zaista i veoma značajne i važne u pogledu podrške i svega ovoga što se sada zbiva, mi ćemo sva ta dokumenta dati Komisiji za politički sistem koju treba da obavežemo da nam na kraju pedloži zaključke sa ovog našeg zasijedanja.

Još samo sada da pročitam i ova tri prispjela telegrama.

Prvo imamo telegram vatrogasaca iz Titograda:

“Pozdravljamo Jugoslovensku narodnu armiju u svim njihovim naporima za očuvanje Crne Gore i svih ostalih djelova Jugoslavije. Mi vatrogasci javili smo se dobrovoljno Narodnoj odbrani da branimo lijepu domovinu Jugoslaviju”.

“Skupštini Crne Gore –

Mi dobrovoljci ne tražimo popunjavanje formulara, već ratnu opremu i prve borbene redove. Ako se budemo samoorganizovali i goloruki pošli na front ustaškim koljačima, onda će potomstvo staviti na čast to sadašnjim poslanicima i Vladi Crne Gore. Za slobodu nema gornje granice ni u godinama ni u zdravlju.

Vlatko Mandić – Slavenska 18 – Titograd”.

“Ne dozvolite da kao dobrovoljci ostanemo u zaleđini, i kao kukavice gledamo kako ginu naša djeca. Šaljite nas u prve borbene redove jer uzeh zardalu pušku mojih predaka iz prošlog rata od kojih mi je samo to ostalo i odoh sam.

- Blagoja Radonjić – Vasa Raičković 32, Titograd”.

Eto to su telegrami.

- A sada molim da Odbor za politički sistem već sada počne, ako je to moguće, da radi kako bi poslije pauza bilo što kraća i da nam ponude zaključke.

A sada još ovo da saopštim. Prvo dobija riječ za repliku poslanik Čvorović, a zatim idu redom sledeći prijavljeni diskutanti: poslanik Goran Bulajić, poslanik Slobodan Vučurović, poslanik Dragiša Tomas, član Predsjedništva Slobodan Vujačić, poslanik Budo Simonović, poslanik Sefer Međedović, poslanik Đerđ Đokaj, poslanik Milo Marković, poslanik Vaso Đakonović, poslanik Ratko Vuković, poslanik Ferid Šarkinović i poslanik Đerđ Berišaj.

Eto to je lista diskutanata koji su prijavljeni i ja molim, a to je u interesu svih nas, a i situacije u kojoj radimo, da diskusije budu, po mogućnosti, što kraće.

Za repliku poslanik Čvorović.

Izvolite.

dr MITAR ČVOROVIĆ: Gospodine poslaniče,

Ovo možda i nije republika, nego samo neko objašnjenje sa gospodinom Rakčevićem.

Istina je da sam ja u ovom svom izlaganju rekao da su se Hrvati u dosadašnjoj istoriji pokazali kao g enocidan narod. Ja mislim da ste vi, gospodine Rakčeviću, na to obratili pažnju. Ja se stvarno ne bavim istorijom, i ne bih želio sad da uopštavam stvari do te mjere, ali ne želim da u ovim godinama iznosim i neke proizvoljne stvari. Ja, ipak, znam da je, mislim, Ruzvelt tražio da se zbog onoga što su Hrvati radili u drugom svjetskom ratu stave pod posebnu pažnju Ujedinjenih nacija. Ali da pređemo peko toga. Ja još nijesam čuo da su hrvatski intelektualci u ovom vremenu digli glas protiv Tuđmanove ustaške politike, i to me naročito iznenađuje jer, kao u prvom i drugom svjetskom ratu i nijesu imali dovoljno informacija, ili možda nijesu bili u prilici da znaju što se radi, zaista danas mogu da vide šta Hrvati rade sa Srbima i na koji način to rade. I zato sam ubijeden da nijesam pogrešio što sam ovo napisao ovdje. Hvala.

PREDSJEDNIK dr RISTO VUKČEVIĆ: Zahvaljujem poslaniku Čvoroviću.

A sada redom kako sam najavio.

poslanik Goran Bulajić.

GORAN BULAJIĆ: Poštovani predsjedniče, poštovani poslanici,

Biću kratak. Osjećam i građansku i moralnu obavezu, da ne kažem poslaničku, kad se već pozivamo na istoriju, na pretke, na žrtve, na sadašnje stanje, da je grad Nikšić i ponosan i ojađen grad trenutno zbog poginulih, zbog ranjenih, zbog roditelja, braće, rodbine i svih ostalih koji sigurno sa velikim čuđenjem gledaju ovu Skupštinu i slušaju mnoge

govore sa izrazito političkim implikacijama koje ne mogu da shvate. Htjeli mi to ili ne, mi ratujemo, donose mrtve, ranjene itd. i mislim da nam nije još uvijek ta krv dovoljno pred očima.

Hoću da kažem da smo, možda, jedini narod u svijetu koji čestita rane. Mislim da će ovaj rat koji se vodi izbrisati i takvu jednu situaciju iz našeg istorijskog pamćenja, jer kako čestitati rane koje su zadate od snajpera i sa prigušivačem.

Uopšte je čudna psihologija ovog rata koji se vodi sa prigušivačem, gdje nas gađaju Kurdi na pragu od kuće u našoj zajedničkoj domovini koju još uvijek nazivamo Jugoslavijom.

Hoću da kažem da su, možda, crnogorski rezervisti u ovaj rat ušli prilično nespremni. Možda ta strategija vojna, i ranija i sadašnja, nije planirala jedan ovakav sukob. Ko sluša Radio_Nikšić mogao je u jednom tonskom zapisu skoro iz Mostara da čuje gusle. Naši ljudi čim su došli u taj garnizon ponijeli su gusle i ispjevali tu pjesmu u desetercu. Hoću da kažem, da mi i po biću, po nasleđu, po usmjerenju, ne pripadamo jednom ovakvom sukobu, te da moramo mnogo opreznije da ulazimo u sukob. Stoga sve ove konstatacije koje još uvijek doživljavamo kao uzgredne – da je neko pogriješio na ratištu, očigledno jeste pogriješio i da mi jednostavno ne smijemo da prelazimo preko tih situacija. Mi moramo da znamo ko je pogriješio, jer takav je rat i takvo je vrijeme.

Dalje šta hoću da kažem? Ja pripadam isto tako jednoj pacifističkoj orijentaciji, koja je ovdje pomenuta, upravo o kojoj je gospodin Rakčević govorio. No, mi ne ratujemo direktno sa Hrvatima, nas Kurdi i Rumuni tuku. Šta mi možemo da govorimo o Hrvatima? Oni nijesu još uvijek u tom direktnom ratnom okršaju.

Dalje, mi mnogo razmišljamo o Evropi, o tome što Evropa misli – jesmo li mi u ratnom stanju ili nijesmo u ratnom stanju. Evropa će da misli ono što misli i bez našeg prevelikog dokazivanja. Prema tome, smatram da moramo da budemo mnogo direktniji i konkretniji i prema građanima Crne Gore, na kraju krajeva, prema borcima koji su na položaju. Eto toliko sam htio.

PREDSJEDNIK dr RISTO VUKČEVIĆ: Zahvaljujem poslaniku Goranu Bulajiću.

Riječ ima poslanik Slobodan Vučurović, a neka se pripremi poslanik Dragica Tomas.

SLOBODAN VUČUROVIĆ: Poštovani poslanici, poštovani predsjedniče,

Biću vrlo kratak. Želim da pojasnim neke stvari jer mi se čini da pojedinima neke stvari nijesu jasne.

Mjesecima narod iz Herceg Novog koji je bio prirodno orijentisan da tuda ide, jer su putni pravci kroz Konavle, biva maltretiran od ustaške vlasti tamo, od tih naoružanih ljudi koji su malo po malo bivali sve opasniji,

koji su na kraju postavili žičane zapreke između Konavala i Sutorine. I to se tolerisalo do jednog momenta, a taj je kada su počele granate i meci da prašte po našim selima koja su blizu hrvatske granice. Prema tome, ova konstatacija o “dva ovna nabrvnu” ne može da stoji, jer nikako nije ova vojska suprotstavljena ovoj drugoj, jednake dvije vojske koje eto hoće da se biju, a pogotovo kada znamo da to Vrhovništvo ima apetite na dio ovog našeg lijepog Primorja, ne znam dokle su odredili granicu. Zato mislim da je zaista bio zadnji čas, možda je trebalo reagovati i davno ranije, možda bi to bilo bezbolnije. Mi smo jedanput odavde upozoravali šta se može desiti. Možda bi bilo bezbolnije da se tada reagovalo, no nikad nije kasno, a sigurno nikome rat nije mio ko nema namjere za nekakvim osvajanjem.

I kad pričam o osvajanju, malo bih pojasnio neke stvari. Čini mi se da treba u ovom momentu da se urade neke rabote da ova krv koja je prolivena, da ovi momci koji su izginuli, ne budu zaludu izginuli na tim ratištima koja su nam do juče bila komšijske njive. Moram da se prisjetim jednog, staroga, plemenitoga, polupismenog seljaka iz mogega sela koji je prije nekih tridesetak, možda i četrdeset godina, rekao – da Srbi što puškom dobiju na papir izgube. Da se ne bi i ovog puta nekakve stvari takve dešavale, da se ne bi stalno dokazivale i te granice podcrtavale, mislim da treba pod hitno u ovom momentu ograničiti dobro ovo što nam smeta, ne pretendujući ni na kakvu tuđu zemlju, ni na kakvu zemlju koja ne pripada ovom narodu. Ali i još nešto, predložiti Dubrovčanima, koji su s nama bili uvijek, pa i u prošlom ratu, dosta korektni, gdje nije bilo incidenata, jednu autonomiju koja nije u sastavu hrvatske države (ako je kad budu postavili, to bi bilo valjda prvi put da je postve jer ako ne bude tako, ocjenjujem po onome što narod misli iz krajeva koji su pogranični, da zaista ta granica nikad mirna biti neće, i mislim da će narod a i ova vojska uvijek da imaju posla na toj granici ukoliko Dubrovnik, koji je cijenjen i koji je kroz istoriju imao uvijek neku svoju autonomiju, nije pripadao nikad Hrvatskoj ne bude autonoman i time bude zaštićena i crnogorska granica i hercegovačka. Nemojmo zaboraviti da je tu i hercegovačka granica. Hvala.

PREDSJEDNIK dr RISTO VUKČEVIĆ: Zahvaljujem poslaniku Vučuroviću.

Riječ ima poslanik Dragica Tomas, a zatim član Predsjedništva Slobodan Vujačić.

DRAGICA TOMAS: Željela bih da se obratim poslaniku, gospodinu Žarku Rakčeviću, ali ne kao repliku, jer uvažavam mnogo toga što je on rekao. Međutim, htjela bih samo da ga pitam – ako poštuje ovaj dom u kojem se svi mi danas ovdje nalazimo, a ja sam više nego sigurna da ga on poštuje, i ako se poštuje ozbiljnost trenutka u kome se danas nalazimo svi, smatra li da je ova sintagma koju je upotrijebio – sklepani sanduci – uvrijedljiva. Šta je time htio da kaže?

I još nešto, u vezi ovih “ovnova na brvnu”, ja sam sigurna da je jedna strana na tom brvnu, oprostite, molim vas, ja sam sve va ssslušala, budite ljubazni, jedna strana na tom brvnu u ovom sukobu je ona koja brani humanost, dostojanstvo, mir i brani sve velike tekovine naše civilizacije. Kad kažem, naše, mislim na našu, Jugoslovensku, na tekovine naše jugoslovenske civilizacije. Ja spadam u ljude koji ni na jedan narod ne gledaju sa predrasudama. I slažem se sa svima onima koji ne dozvoljavaju da se generalno govori, jer ako i u jednom narodu postoji makar jedan procenat čestitih ljudi, ljudi koji su za poštovanje, treba se kloniti tih neodmjerenih riječi, jer ćemo mi sigurno doživjeti, i ja bih se tome iskreno radovala, da se ovo prevaziđe i da mi živimo u ovoj našoj lijepoj zemlji kao što smo nekada živjeli.

A, Ranko, oprosti, pošto se čuješ i tebi bih htijela nešto da kažem.

Prvo da kažem da sam ja nekada ovdje u ovoj Skupštini, dobro pamtim, rekla da se naša Jugoslovenska narodna armija zove Jugoslovenska narodna armija i da je tada, po mom mišljenju, bila narodna sigurno, a rekla sam da se iskreno nadam da će ostati jugoslovenska. Ja mislim da je ona i dalje i narodna i jugoslovenska, jer se u redovima naše armije bore momci iz svih naših republika, prema tome ona je još uvijek i jugoslovenska i narodna a, Ranko, što se tiče one uniforme koju si preporučio ovim našim momcima i malo starijim gospodi i drugovima koji se trenutno nalaze na čelu ove naše divne Republike, ja veoma cijenim njihov način borbe i oni mogu na svoj način, sa svojih mjesta, a to i rade, jako mnogo da doprinesu rješenju ovoga zla koje je sve nas zadesilo.

I još nešto bih htjela da kažem upućeno na račun crnogorskih majki, odnosno žena sa ovih prostora, crnogorskih.

Crnogorke su uvijek na ovim prostorima pratile sinove kao branioc miru i kao branioc domovine, a nikada, koliko je meni poznato, kao agresore. Tako i sada rade. I ove današnje Crnogorke, po mom mišljenju, su dostojne svojih majki i sve one, u to sam više nego sigurna, podjednako oplakuju i Peđu, i Aleksandra, i Edina, i Andana, i sve one koji su poginuli ili su ranjeni na ovom ratištu, i Rakčević, i Bulatović, i Nikčević, i Škrijele, i sve one čija će imena ostati zapamćena. A moram i ja Njegošem da e poslužim: “Čast i bruka žive dovijeka”. Ja duboko vjerujem da će čast ovih naših junaka zaista živjeti dovijeka. O bruci neću da govorim danas. (Aplauz)

PREDSJEDNIK dr RISTO VUKČEVIĆ: Zahvaljujem drugarici Tomas.

Repliku traži poslanik Rakčević.

Mr ŽARKO RAKČEVIĆ: Vrlo ću kratko.

Drago mi je da se ipak i u ovako teškoj situaciji ragovara na jedan normalan način, da se ne vrijeđamo Ovdje su različita mišljenja iznijeta na tolerantan način. Ja ću pročitati ovdje što sam napisao, a to se može čuti sa

magnetofonske trake. Evo što sam rekao: "Isključivost ovnova na brvnu ne koristi ni njima kao sukobljenim stranama, (sljedeća rečenica se odnosi na ljude) da sam ubijeđen da je još bilo mjesta za političke razgovore", tako da je, nadam se, svima jasno i da nema razloga za nesporazum.

Ovo što ste me vi, Dragice, pitali u vezi sa sklepanim sanducima, mogu da kažem da sam htio da izrazim svoj strah da se ovaj rat ne izrodi u jedan užasan rat i da sada pijetet prema mrtvima, koji mora biti isti prema svima i onima koji dolaze u mrtvačkim kovčezima od metala, i onima u sklepanim drvenim kovčezima. Hoću da kažem da me strah da ne bude na desetine, na stotine mrtvih, pa da se neće imati vremena ni za kovčege, ni za mrtve, kao što se vrlo često u prošlosti našoj događalo da se grobovi obilježavaju drvetom i krstom one granice gdje su ratovali crnogorski građani. Dakle, ni na kraj pameti mi nije bilo, niti mi je svojstveno ni prema kome da se tako odnosim, a posebno ne prema našim ljudima.

Tačno je, Mitre, da intelektualaca hrvatskih vrlo malo ima i koji su digli svoj glas (upadica: Nema ni jednog).

Ima, ja znam Milana Kangrgu, znam Srđana Dvornika, ali dobro, nema potreba da se ovdje ubjeđujemo, no ako nekoga interesuje mogu donijeti tekstove koji govore o karakteru fašističke vlasti u Hrvatskoj, govorim o intelektualcima, a ne o predsjednicima stranaka. Ja sam vrlo jasno to rekao i dokle god ima i jednog čovjeka koji se suprotstavlja tom bezumlju u Hrvatskoj, ja neću prihvatiti da su Hrvati genocidan narod. Dio hrvatskog naroda je 1941. godine činio zvjerstva, kao što i sad čini, ali ne mogu prihvatiti konstataciju da je hrvatski narod genocidan narod. Mi se u tome razlikujemo i nema potrebe stvarno oko tih stvari da polemishemo.

Neću vam oduzimati više vremena. Volio bih stvarno da oni koji su me saslušali, da me slušaju do kraja, a ako nekoga interesuje mou mu dati stenogram i da pogleda tačno što sam rekao. Ovo su osjetljive teme. Vodite računa o tome što sam rekao u cjelini, samo vas toliko mogu zamoliti.

PREDSJEDNIK dr RISTO VUKČEVIĆ: Repliku ima, samo bih vas molio što kraće replike, jer ima puno diskutanata.

Riječ ima poslanik Jovović.

RANKO JOVOVIĆ: Nevjerovatno je da Dragica Tomas meni prigovara da sam ja tjerao Bulatovića i Šukanovića da obuku uniformu. Ja mislim da oni meni daju primjer, da su oni to već pokazali svojom odlučnošću. Kontekst ti, Dragice, nije bio baš ljudski. Ja govorim o najboljem, na najvišem mogućem nivou etike, njihove. Ja sam rekao, oni i ja sutra, kad bude trebalo, ići ćemo na front. Mi smo već u uniformama na izvjestan način, to sam rekao u najboljem smislu te riječi. Kontekst je da budemo zajedno, a ne neki drugi kontekst koji može loše da se protumači.

PREDSJEDNIK dr RISTO VUKČEVIĆ: Hvala.

Poslije ovih replika dajem riječ članu Predsjedništva Slobodanu Vujačiću.

SLOBODAN VUJAČIĆ: Smatram sasvim prirodnim što je sazvano zasijedanje Skupštine za danas, ali isto tako mislim da je to moglo da bude i ranije jer sam vjerovao, i onda i sad, da možemo u razgovorima, i susretima, i dijalozima da se bolje razumijemo itime na neki način da pokušamo, koliko je to moguće u ovome trenutku, da se spriječi krvoproliće, razaranja i velike ljudske nevolje koje su skoro i na tlu naše Republike Crne Gore.

Poštovani poslanici i poštovano Predsjedništvo, ja vam mogu reći ovo, da je sasvim drugačije ako se o bojištu i sukobu priča ovdje ili na nekim drugim mjestima, a drugačije kad vidite to bojište, i te ljudske nevolje i patnje, hrabrost njihovu i sve to zajedno. Ja sam bio svjedok zajedno s poštovanim Mugošom, ministrom zdravlja, kome izražavam posebnu zahvalnost za njegovu tako efikasnu, brzu i oštroumnju inicijativu na području Hercegovine. On i ja smo gledali te limene sanduke, te ubijene ljude. Ja sam mislio da to više neću gledati, gledao sam za vrijeme onoga rata. Gledao sam te naše ranjene momke i njihovu rodbinu. Vidio sa, na žalost, i to koliko ima neke neorganizacije i neodgovornosti i nesnalaženja. U jednom trenutku u Trebinju, našem najbližem gradu, lijepom i tihom, bile su takve scene koje ja nijesam mogao dovoljno da razumijem, bar u prvom trenutku. U Trebinju su se kretali vrlo opasni ljudi razbijene vojske, one druge strane. Ja nijesam baš naivan čovjek, ali sam išao tim Trebinjem, moglo mi se nešto desiti, ne bi bila neka šteta, ali žao mi je naših teško ranjenih momaka. Drugovi koji su došli da isprate svoje poginule i da vide svoje ranjene drugove u tom trenutku više nijesu vjerovali nikom, možda nešto meni i dr Mugoši. Šta smo mi tamo učinili? Vi čitate u novinama, slušate na radiju i televiziji neke stvari koje jesu tačne manje više, a neke su potpuno netačne, neke su informacije takve prirode da je to zaprepasujuće, pa čak i o tome ko je poginuo ili nije poginuo i to, na žalost, sa mjesta najodgovornijih. Ja ovo ne govorim o sredstvima informisanja, nego o onim punktovima koji su najodgovorniji da pružaju najpotpunije informacije prema kojima mi zauzimamo ovdje stavove, pa i u Vladi i Predsjedništvu Crne Gore. Insistirao sam zajedno sa dr Mugošom da ni jedna ranjeni Crnogorac ne može nikakvim helikopterima se prevoziti u Sarajevo ili u Nevesinje, ili ma gdje drugo, jer su naše bolnice u Nikšiću, ova u glavnom gradu Crne Gore, na Cetinju, a posebno one u Meljinama i Risnu, potpuno spremne. Ova u Meljinama ima odgovarajuće prostorije i za ranjenike sa one druge strane. Ona će im pružiti usluge u duhu medicinskog kodeksa, zakletve i humanizma. Ovo valja znati i ja mislim da ta druga strana mora da zna kakav je naš odnos, kao što je vazda bio u istoriji i tradiciji. Duboko poštovanje i razumijevanje je na kraju krajeva ako govorimo o majkama i oni otuda su sinovi majki. Na žalost, u jednom drugom opasnom odnosu prema nama, mada ja znam i ovu istinu kad je svojevremeno vojvoda Mirko Petrović, otac našega svijetloga gospodara

knjaza i kralja Nikole i pobjednik sa Grahovca, došao u jedno mjesto, tamo su mu kazali: "Vojvoda, mi smo ostavili naše ljude glavu za glavu", Mirko je rekao ovo: "Nikada nije glava slobodara i časnog čovjeka što je glava onoga ko nije to. Trista onih ne valja zulumčarskih i tirjanskih jedne glave slobodarske. To su neka vremena koja mi držimo u svojem pamćenju istorijskom i svakom mogućem drugom, sad je nešto drugo. Naši ljudi na tim bojištima i na tim mjestima su ozlojeđeni nekim psotupcima, ali ni jednim jedinim trenutkom to ih ne navodi da odstupe sa svoga mjesta i da ne ispune ono zbog čega su tu, ali ni malo nije bilo zgodno, ja mislim da ima u novinama, o tome je nešto kazao naš predsjednik Bulatović, ne može voditi Crnogorce onaj kojem dezertira šest stotina vojnika, i ne može voditi vojsku onaj koji ne zna. Druga je to njegova strategija, taktika narodne odbrane. Mi znamo šta nas je koštalo i šta je značilo i samoupravljanje, nesvrstana politika i reforma zdravstva i prosvjete, ali mnoge stvari u sistemu odbrane moraju se iz temelja mijenjati. Moralno-političko vaspitanje, kako je bilo, to je falš-rabota, stim parolama se ne ide u boj, ni poziva na patriotizam.

Oprostite mi, ja sam veoma deprimirna, duboko me pogađaju ove pogibije, ova prolivena krv, osjećam se kao član Predsjedništva kad idem na saučešća da sam izvjestan krivac. Daleko bih drugačije ta saučešća izjavljivao tim majkama i sestrama, braći, da nijesam ovo što sam, ali to je tako kako je.

Ovo je neki mali izvještaj, mada mene nije birala Skupština i ja nijesam dužan da vam podnosim račun, ovo govorim prije svega radi javnosti koja nas sluša i gleda, čak sam pomislio zajedno sa dr Mugošom i ostalima, možemo li mi nešto da učinimo kao ljudi, kao humanisti da s prekine to krvoproliće. U ovom trenutku mislim da je to nemoguće i da se ide u jedan možda još jači sukob. Nadajmo se da neće biti ovoliko žrtava i da ćemo imati ipak neke sređenije i mirnije dane. No, želim i u ovom trenutku da se na Njegoša pozovem. Kad je otišao iz Dubrovnika rekao je: "Dubrovniče, Dubrovniče prelijepi grade, Dubrovniče, Dubrovniče, svačiji podložniče", ili "podvorniče". Je li Njegoš imao pravo da tako kaže ne znam.

Pazite, poštovani poslanici i ostali, ako je na nekoj pozorišnoj zgradi, istorijskom spomeniku, crkvi, locirana haubica i vrlo opasno oružje, a s tih mjesta ubijaju naše mlade momke, onda se više, vjerujte mi ne može gledati ni tvrđava, ni crkva, ni pozorište. Pođite od sebe, razumijte te mlade ljude, to nijesu više normalna stanja to su jedne psihoze teške, traumatične, čak i za mene sa nekim iskustvima.

Vrlo mi je drago da su izlaganja nekih poslanika, to su manje više poslanici svih stranaka, vrlo logična i trezvena. Posebno prihvatamo inicijativu poslanika Rakčevića da se sastanu naši ljudi, ne mora Predsjedništvo, to mogu biti akademci, književnici, istaknuti ljekari,

istaknuti zemljoradnici sa prvacima albanske i muslimanske narodnosti, kao što su to radili naši djedovi i očevi, pa da razgovaraju ljudski, lijepo, da se shvati, da se zna da je ovo Crna Gora i da ovdje važe crnogorski zakoni, a ne nikakvi drugi. Da se razumiju kao ljudi, da ti zakoni budu podjednako i naši i njihovi, jer smo jedno.

Ja ću navesti kao ilustraciju, kako je to bilo u Ulcinju. Niko od naših delegacija u vezi zemlje nije tako ljudski lijepo dočekao, tako srdačno kao predsjednik opštine Ulcinja. Mi smo stvarno oko zemlje sinoć savršeno lijepo radili. Ja sam kazao prijaeljima i Ulcinja, da je daleko više u mom Nikšiću bila ugrožena crkva, čuveni manastir nikšićki, i seljaci i njihova imovina, nego u Ulcinju, prema tome nepravda nije vršena nacionalno, ni vjerski, nego podjednako prema svim ljudima, i zaprepašćuje me da danas taj čovjek s kojim smo posao završili, govori tako u nekoj drugoj zemlji, u nekoj drugoj prestonici. Njegova je Crna Gora isto koliko i moja, kao što je bila njegovih djedova i pradjedova. To su stvari zbog kojih se na neki način moraju u ovim trenucima polagati računi.

I još ovo. Molio bih vas i kao profesor, pedagog da to prenesete i na svoje porodice i na druge ljude. Zlo vrijeme veli Sula Radov, naš stari pametar crnogorski koga je rasčinio knjaz Danilo što je sudio previše pravo. "Zlo vrijeme natoči čovjeka zlom". Ovo su zla vremena, teška vremena, nevoljna. Svi smo mi manje više nervozni, opori. I vi kao ljudi izabrani od naroda na prvim slobodnim, demokratskim parlamentarnim izborima poslije rata, pokušajte sa tim ljudima, svojim porodicama malko umirujuće, i stvaralačkije da kažete da je ovo jedna nevolja, jedno zlo koje će proći da, ipak, mi vjerujemo u razumne ljude i pregovore i dogovore i jedno veliko samopoštovanje.

I još nešto, za vrijeme pauze meni poslanici iz nekih opozicionih partija daju neke prigovore u vezi jedne skorašnje izjave, međutim, ne moraju sve te izjave u jednom trenutku da budu adekvatne i na pravom mjestu, mada ja moralno ne odstupam od te izjave, no treba shvatiti da su ovo trenuci gdje smo malo i prejaki, i nagli, i brzi i da očekujem da će i naredno zasijedanje Skupštine Crne Gore imati neki radniji, ne ovako opasni dnevni red, jer je ovo stanje ratne svijesti, može tako da se kaže, da ćemo malo raspravljati o nekim stvarima koje su vitalne za naš život i za naš opstanak.

Ja vam zahvaljujem na pažnji.

PREDSEDNIK dr RISTO VUKČEVIĆ: Hvala drugu Vujačiću.

Riječ sada ima poslanik Budo Simonović.

BUDIMIR SIMONOVIĆ: Druže predsjedniče, poštovani poslanici,

Ja nijesam po prirodi staložan čovjek, ali bih zaista htio nekoliko stvari da kažem što staloženije i sve vas, kao i sve one koji prate ovo naše zasijedanje bih htio da zamolim da u ovom maglovitom vremenu sačuvamo što više prisebnosti da nekako stisnemo srca i da hladne glave o svemu raspravljamo i odlučujemo.

Kada je 1937. godine, bog zna kojim putevima gospodnjim, Mojsije Stevanović stigao na front u Španiji, napisao je odatle pismo svojim roditeljima, ocu Savu i pokušao da mu objasni zašto je krenuo tako daleko na jedan krvavi front, pokušao da objasni zašto je on i hiljadu sedamsto njegovih drugova iz Jugoslavije otišlo da e bori za špansku republiku.

U tom pismu on je napisao i sljedeću rečenicu: "Zmiju treba dočekati na tuđem pragu". Mislio je pri tom na avet fašizma koja se zahuktavala iz Španije i prijetila Evropi.

Čini mi se u ovom trenutku da ta rečenica tog gorostasnog studentskog lidera koji je hrabro pao u Španiji, treba da bude odgovor ili objašnjenje svima onima koji pitaju zašto naši momci sada odlaze i ovih dana ratuju van Crne Gore. To bi moralo biti objašnjenje prije svega onima koji su odložili oružje i koji su kazali da neće da se bore van Crne Gore. Onog trenutka kad dođemo u priliku da sa svojim pragova branimo svoje pragove, onda nam vjerovatno neće biti spasa i borba će biti uzaludna. Kada ovo govorim mislim prije svega na pripadnike albanske i muslimanske nacionalnosti, jer je među njima bilo najviše onih, kao što vam je poznato, mada ne samo među njima, koji su odbili da krenu i zaustave tu fašističnu lavinu koja se valja hrvatskom i prije svega prijeti Hrvatskoj i hrvatskom narodu, a onda i svima nama.

Ovo ne govorim stoga što smatram da je to nekakvo opšte opredjeljenje ljudi i pripadnika tih nacija i nacionalnosti. Naprotiv, ja mislim da je to, ipak, prije posljedica jedne stare mudrosti – da kukavice nikada nijesu mogle sa sokolovima. Imali smo mi sličnih raskršća i sličnih raskola. Ja ću samo podsjetiti na jednu za koju ja, na sreću, znam iz knjiga. Bilo je to 1942. godine kada je trebalo krenuti iz Crne Gore i kada je tek svaki deseti krenuo van Crne Gore da se bori za slobodu, pa se ipak ispostavilo da su pošli pravim putem i da su se vratili kao slobodari. Ja vjerujem i ubijeđen sam da će se i ovi naši momci vratiti kao slobodari i da ćemo ih dočekati kao slobodare.

No, ovo je, čini mi se, prilika da i ja kažem, ali da vas zamolim prosto, da ni o jednom čovjeku ne sudimo po njegovoj kapi. Ja sam se uvijek trudio i našao sam to možda još iz kuće da čovjeka ne treba cijeliti po kapi, nego po onom šta mu je pod kapom. Ovdje je danas neko rekao da treba iz Armije otpustiti, možda grubo parafriziram, ali taj smisao je bio, da treba hitno otpustiti sve pripadnike hrvatske i slovenačke nacionalnosti, kao i nekih drugih nacionalnosti iz čijih redova je bilo izdajnika itd. Slažem se apsolutno da je bilo izdajnika, ali vas molim da svim ljudima pružimo šansu da se potvrde kao izdajnici ili kao rodoljubi. Ja ću vas samo podsjetiti na dva tri primjera, pa ćete vidjeti da sam ipak u pravu. Koliko do juče i ovdje na ovim prostorima kružile su priče o izdajstvu Kadijevića, Broveta i njima sličnih. Poslije onoga što smo vidjeli i sinoć i preksinoć na televiziji i poslije svega onoga što se sada dogodilo, mislim da je svima nama jasno

da bi nam nešto ljepše ptice pjevale u ovom trenutku da je bilo mudrog državičkog rukovodstva, da u martu, daklene tako davno, poslušao tog istog Kadijevića i njegov štab, odnosno ljude oko njega. I još jedna stvar. Ovdje se uporno spominju neki ratni ciljevi i posavlja pitanje: Šta su ratni ciljevi Crne Gore? Ja mislim, prvo, da treba raščistiti da li je Crna Gora u ratu ili nije u ratu. Objektivno, Crna Gora je u ratu, ali sve dok postoji Jugoslavija i Jugoslovenska narodna armija u čijem se sastavu danas bore momci sa ovog područja, ja to ne doživljam kao rat Crne Gore sa bilo kim drugim, nego kao odbranu Jugoslavije, kao odbranu od zla koje pokušava da nas rastoči i rasturi. Prema tome, o ratnim ciljevima ne može biti ni riječi. I treba jednostavno, i to je ovdje, čini mi se, neko takođe jasno i konkretno rekao, odnosno prevalio odgovornosti za mobilizaciju na Predsjedništvo, Vladu itd. Zna se ko vrši mobilizaciju pripadnika Jugoslovenske narodne armije i to treba konačno jasno staviti do znanja onima koji ne znaju da oko toga nema dvojbe, dok postoji Zakon, dok postoji ovaj sistem koji je još nasnazi.

I na kraju, ovdje su u sklopu priče o ratnim ciljevima, već neki počeli da zagovaraju ucrtavanje granica, nekakvih novih, itd.

Mislim da bi u ovom trenutku ucrtavanje takvih granica bilo sigurno još veća greška, još veći promašaj od onoga koji je napravljen poslije drugog svjetskog rata kada su te granice ucrtane tako kako su nacrtane. U ovom trenutku je najvažnije slomiti otpor i zaustaviti zahuktale horde hadezeovaca, mupovaca i dr. i obezbijediti mir, pa onda sjesti za pregovarački sto i oko toga se dogovoriti. Zato mislim daje to jedna od najkrupnijih zamjerki koju ja moram izgovoriti kolegi Rakčeviću koji je i danas insistirao da je trebalo još pregovarati. Kakvo je to pregovaranje, kakva je to situacija da mi na jednoj strani pregovaramo dok nam, recimo, mjesecima ili nedjeljama toliko ljudi u kasarnama živi bez vode, bez struje i bez hrane i svakog dana, iz dana u dan ginu od pripadnika HDZ-a i MUP-a Hrvatske. Hvala.

PREDSJEDNIK dr RISTO VUKČEVIĆ: Zahvaljujem poslaniku Simonoviću. Zaita, molim poslanike da po mogućnosti, svoje diskusije i svoje stavove izlože što kraće.

Ima riječ poslanik Sefer Međedović, a poslije toga neka se pripremi poslanik Đerđ Đokaj.

Dr SEFER MEĐEDOVIĆ: Druže predsjedniče, uvaženi poslanici,

Poslije brojnih izlaganja na temu političko-bezbjednosne situacije u Crnoj Gori, od kojih su neka bila krajnje konstruktivna jer u punoj mjeri doprinose pravilnom tretiranju i razrješenju nastale krize i teške situacije u našoj zemlji i Republici, teško je reći nešto novo. Ipak, kao poslanik Demokratske koalicije, koja se u toku ove sjednice nije oglašavala, želim da istaknem da podržavamo sve one koji zagovaraju pravilan i pravedan rasplet sadašnje krize uz učešće svih građana dobre volje, bez obzira

na vjerska, stranačka i politička opredjeljenja. Jer smo ovdje čuli mnoge isključive diskutante koji zagovaraju samo svoj narod, i da niko drugi ne postoji više u ovoj zemlji. Ova sjednica treba da bude, po mom mišljenju, artikulacija mudrih čelnih ljudi na odbranu svih opšte prihvaćenih principa radi očuvanja Crne Gore kao suverene države, jer nam je to najpreči zadatak u ovom strašnomratnom trenutku. Svjestan sam da je sada mnoge stvari teško postaviti na svoja prava mjesta, jer mnogo toga nije pojednostavljeno od vrha do dna, niti su izdiferencirane relacije, jer kod nas se ne vodi klasičan rat – Jugoslavija protiv stranog zavojevača, kao što svi dobro znamo, nego građanski rat, koji je strašniji od svih ratova, kako istorija govori. Mnoge stvari mi Jugosloveni smo tek sinoć mogli da čujemo i razaznamo, a bili smo možda dosta u magli oko toga što se stvarno dešavalo u martu a šta sada. Naša koalicija, kao i ja lično, mislimo da nijesu za promjenu granica, nikakvu promjenu granica od postojećih. Pogotovo ne uz upotrebu sile, kako neki zagovaraju, jer bi to bilo bezumlje u kome svi gube. Dakle, mi smo za mirno rješavanje postojeće krize, ako je to sada uopšte moguće, na miran način, a ako nije, uz upotrebu oružja, ali bez favorizovanja bilo kojegnaroda ili bilo koje republike u Jugoslaviji. Svi zajednički. Nemojte mi zamjeriti, ali prema nekim diskutantima koje sam danas čuo proizilazi da ovaj rat vodi samo jedan narod i ako se ovaj rat kada završi u toj zemlji gdje je živio samo jedan narod i to srpski narod. Meni to lično smeta, jer mislim da je ovo zemlja i dalje velikog broja naroda i narodnosti Jugoslavije. Da je to tačno, da sam ja u pravu, rekli su to i drug Bulatović i još neki poslanici, da u limenim sanducima ne dolaze samo predstavnici srpskog naroda, nego i predstavnici Albanaca i predstavnici muslimanskog naroda. Osluškujući u tom smislu i tumačeći raspoloženje muslimanskog naroda, ističemo da je on spreman da brani i odbrani Crnu Goru zajedno sa svim ostalim narodima i narodnostima Crne Gore. Jer mi druge države nemamo osim Crne Gore, niti želimo da imamo drugu državu osim Crnu Goru. U svemu tome muslimanski narod želi da sačuva svoje dostojanstvo bez obzira što je manjinski narod u Crnoj Gori, jer ona mu je rodna gruda. U ovom teškom ratu netreba uništavati narod, pa ni hrvatski narod, jer hrvatski narod, po mom dubokom ubjeđenju, nije genocidan narod, i kolikoja iz istorije znam, ne postoji genocidan narod ne postoje čak ni genocidneideje kodurođeničkih plemena Afrike i Azije. Nego bi trebalo uništavati u hrvatskom narodu samo one bezumnike koji zloupotrebljavajući narodno povjerenje žele da ostvare neke svoje ciljeve i tu treba stvarno izdiferencirati i jasno kazati i najobičnijem čovjeku.

Dakle, treba sve uraditi da se vodi pravedan rat kako sa stanovništa opredjeljenja jugoslovenskog jezgra, ko je to to jugoslovensko jezgro, tako i sa stanovišta vojne strategije narodne odbrane, oružaneborbe Jugoslavije. Treba se isto tako boriti protiv euforije koja je u suštini neracionalna i opasna za ishod rata. Ja sam danas dirnut riječima o junaštvu crnogorskog

naroda kroz istoriju i današnjem patriotizmu mladića koji se danas nalaze na frontu, bez obzira na bujnost emocija iz kojih proističu takve riječi, i mislim, jer sam uvjerenja da je stvarno i tako bilo i da je danas tako, ali mislim da ovaj rat vode svi narodi i narodnosti Crne Gore. Zato zbog svega toga što sam rekao naša pozitivna uloga, mislim na Demokratsku koaliciju, ne može i neće biti opozicija kada je u pitanju otadžbina, jer otadžbina je preča od svega. Druge ove naše časti mi možemo raspraviti kada budu mirna vremena. A to samo u cilju zaštite od daljeg prolivanja krvi, zaštite ljudskih života i materijalnih dobara ogromne vrijednosti. Hvala.

PREDSJEDNIK dr RISTO VUKČEVIĆ: Zahvaljujem poslaniku Seferu Međedoviću.

Riječ ima poslanik Đerđ Đokaj, a neka se pripremi poslanik Milo Marković.

ĐERĐ ĐOKAJ: Gospodine predsjedniče, uvaženi poslanici,

Ratni vohor u Jugoslaviji postaje sve opasniji, nemilosrdniji, i sve razorniji. Poslednje žrtve sa ratišta na Istočnoj Hercegovini, neprestana ratna razaranja, kako sa kopna, tako i sa mora u okolini dubrovnika, i samog Dubrovnika, strahovita razaranja na ovim područjima gdje se borbe vode, opominju nas da se drugačije ponašamo. Gospodo, nikom nije svejedno gledati uciviljene majke, djecu bez roditelja, žene bez supruga, opustošena sela i gradove koje smo mukotrpno gradili u toku ovih 50 godina. Svakog čestitog čovjeka jeza hvata gledajući strahote koje nam ovaj bratoubilački, bezumni i nemilosrdni rat nanosi. Sve to mora da natjera čovjeka da učini sve što je u njegovoj moći da se ova stihija zaustavi. Nijesu u pravu oni koji sa ove govornice, a i preko javnosti govore i tvrde da je Crnoj Gori nametnut rat, da Crna Gora nije u ratu itd. Crna Gora je do prije nekoliko dana važila kao najspokojnija republika, kojoj ni otkuda nije zaprijetila opasnost. Koliko je nama poznato nijedan vojnik ili građanin nije poginuo na području Crne Gore. Prema nepotvrđenim informacijama, sa hrvatske strane na ratištu kod Debelog Brijega bilo je preko 700 žrtava. Sasvim je sigurno da žrtve nijesu samo iz redova Tuđmanovih bojovnika, već i iz redova građana, tu vjerujemo ima i djece i nejakih. Kako se saznaje, Kupari su do temelja razrušeni, Konavli su isto tako zasuti paljbom svih oruđa, a ako ovaj krvavi rat uspije da uništi Dubrovnik, metropolu svjetske kulture, onda će to biti još jedna tragedija.

General Todorović je na sjednici Vlade Crne Gore napomenuo da je odziv Albanaca i Muslimana na opštu mobilizaciju ispod svake kritike. Ako je to tačno, onda treba znati i razlog. Albanci i Muslimani će položiti svoje živote ako ustreba za svoju domovinu Crnu Goru, ukoliko bi ona bila napadnuta, međutim, ona, po našoj ocjeni, još uvijek nije napadnuta, niti joj je prijetila opasnost. Albanci i Muslimani su nezadovoljni kada je u pitanju ostvarivanje njihovih prava. Možda izgleda sitno, ali i u glavnom gradu Crne Gore – Titogradu bivaju napadnuti sakralni objekti, Muslimana, o tome je i javnost bila obaviještena.

Gospodo, mi jesmo da se zemlja brani od raspada, ali ne bratoubilačkimratom, već mirnim putem, političkim dijalogima i putem konferencije u Hagu, preko Savjeta bezbjednosti Ujedinjenih nacija i drugih mirovnih snaga. Konflikti i krvoproliće danas u Hrvatskoj, sutra negdje drugo u našoj zemlji, neće razriješiti našu krizu. Juče smo Crnu Goru proglasili ekološkom državom. Pretvorili je u oazu mira, a danas na svim ratištima šaljemo naše sinove da ginu. Kome je to u interesu, i pitamo se kome nijesu od interesa mir i blagostanje? Da li je moralo da se naši konflikti bilo gdje rješavaju putem najstrašnijeg građanskog rata? Apelujemo na sve, uzdržimo se ratnih pohoda, poštujućmo iznad svega čovjeka, vratimo mir i blagostanje na ovom brdovitom Balkanu.

Na kraju, ne prihvatam one koji tvrde da su Hrvati genocidan narod, jer u svijetu nigdje nema neopoštenog i genocidnog naroda, a to što pojedini rade, to se nikada ne može pripisati jednom narodu. Ocjene koje je poslanik Rakčević iznio na ovoj sjednici mi prihvatamo.

I još nešto, pojedini poslanici iz opozicije doživljavaju niz neprijatnosti prilikom iznošenja svojih stavova ili mišljenja partija kojima pripadaju. Nerijetko im se prišiju razne etike i uvrede. Stiće se utisak da su konstruktivni dijalozi, borba mišljenja i parlamentarnosti u ovom parlamentu dosta deficitarni.

PREDSJEDNIK dr RISTO VUKČEVIĆ: Zahvaljujem gospodinu Dokaju. Evo se javlja opet poslanik Čvorović. Samo kratko, molim vas, jer ima diskutana koja se još nisu javili.

Dr MITAR ČVOROVIĆ: Gospodine predsjedniče,

Hvala vam što ste mi dali riječ. Inače, htio bih da kažem gospodinu Dokaju, znae vi onu "Pustio bih ja njega, ali neće on mene". Ne radi se o tome što mi ne bismo popustili, nego vidite da ne može. A gospodinu Seferu Međedoviću čestitam kako je sve lijepo rekao, i to je dobro što je rekao. Međutim, htio bih da se objasnimo oko nečega. Mi smo isticali srpski narod zato što je on danas ugrožen na svim teritorijama u Hrvatskoj, i ostalim, nije to potcjenjivanje drugih naroda nego računamo da su drugi narodi bezbjedni i da tu nema naročitih problema.

Što se tiče komandnog kadra, molim vas da se razumijemo, kada smo govorili, mi smo rekli – komandni kadar koji zbog nekih situacija ne može da bude pouzdan. Ja, pošteno da vam kažem, ne zamjeram nekim ljudima što su pobjegli, nijesu hteli da pucaju na svoj narod. Sutra kada bi me neko prisilio da pucam na svoj narod, ja ne bih mogao to uraditi. Zato treba da budemo svjesni činjenice da su ova ratna vremena, teška vremena i treba da budemo načisto s tim tamo gdje postoji mogućnost da nam se dogodi izdaja. Znači, treba biti oprezan. Ne kažem da ih treba hapsiti i da ih treba maltretirati, ali u ovom trenutku, u ovoj situaciji oni ne mogu da odgovore zadatku i ne treba ih stavljati, u krajnjoj liniji na iskušenje. Nije pomenut ni jedan drugi navod, nego samo komandni kadar Hrvatske. Hvala.

PREDSJEDNIK dr RISTO VUKČEVIĆ: Zahvaljujem.

Riječ ima poslanik prof. Milo Marković, a neka se pripemi poslanik Vaso Đakonović.

Dr MILO MARKOVIĆ: Uvaženi poslanici, uvaženo Predsjedništvo,

Ja sam mislio da malo polemish sa mojim dobrim đakom iz nekog vremena, Rakčevićem, ali izgleda moraću i sa nekim drugim. Pitao je Žarko šta da se brani. I odgovara, kasarne JNA i slaže se sa tim, i dobro je što se slaže da njih treba braniti. Slažemo se i mi. Drugo, Žarko kaže – granice Crne Gore i to je dobro. Ali ja imam drugo mišljenje. Granice Crne Gore se ne brane na Prevlaci, niti se brane na Gostunu ili eventualno na Čakoru. Činjenica je da su to granice Crne Gore, ali se granice Crne Gore brane svud tamo gdje je Jugoslavija, naravno ako smo svi za Jugoslaviju kao zajedničku domovinu, jer je Crna Gora sastavni dio Jugoslavije. Nijesu Crnogorci prvi put sada prešli granicu Crne Gore i da brane Crnu Goru. Branili su Crnogorci i neke druge teritorije krajem XIX vijeka, pa su Crnogorci išli i u Prvom svjetskom ratu, serdar Janko išao je s vojskom na Drinu, pa su Crnogorci išli u Prvoj proleterskoj, u Petoj crnogorskoj, u Četvrtoj crnogorskoj, na ostale teritorije Jugoslavije smatrajući, gdje god da su bili da su branili rodnu grudu – Crnu Goru i dostojanstvo crnogorskog naroda. No, osim toga, Žarko je postavio pitanje – kuda dalje? A ja, kao njegov profesor svojevremeno, mislim da treba ići dalje sve dotle dok se sretamo sa crnim košuljašima i sa crnim legijama. A to su danas, kao što su bili u toku Drugog svjetskog rata, simboli najvećeg zla koje je haralo, palilo i ubijalo ne samo u Jugoslaviji, nego i u cijelom svijetu. Ako to mladi ljudi ne znaju, i dobro je što ne znaju, neka pročitaju istoriju ili pitaju svoje očeve ili djedove šta je značio fašizam i šta je taj fašizam donio i Crnoj Gori, i Jugoslaviji, i progresivnom čovječanstvu.

Moram kazati, dragi moj Žarko, niko od nas ovdje ne računa da je hrvatski narod genocidni narod, niti ma ko od ovih ovdje koji sjedi misli da izjednačava hrvatski narod sa fašističkom soldateskom gospodina Tuđmana ili gospodina Mesića, a ja mislim da oni nijesu najgori jer tamo ima i gorih od njih.

Ja sam učesnik narodnooslobodilačkog rata i dobro se sjećam kada je Druga dalmatinska brigada u decembru 1943. i u januaru 1944. godine dolazila da oslobađa Crnu Goru i da je u novembru 1944. godine oslobađala Boku Kotorsku, ali isto se tako sjećam da je Prva proleterska sa ona dva bataljona crnogorska, Četvrta proleterska i Peta crnogorska ratovala na području Hrvatske i sa Hrvatima, sa hrvatskim partizanima bila braća i drugovi, tako da nikako nikome od nas i ne pada na pamet da smatramo hrvatski narod genocidnim narodom. To mogu da kažem bar u ime ovih drugova čijoj partiji pripadam. Ali da ne napominjemo Jasenovac, neka ga đavo nosi. Paveliću su donosili oči izvađene djece, i stavljali mu na radni sto, danas gospodinu Tuđmanu donose ogrlice od dječijih prstiju

i postavlja se pitanje dokle tako nešto trpjeti. Ja ne mogu, suviše sam emotivan, kada se sjetim da na pragu XXI vijeka ustaške horde, ne mogu se drugačije nazvati, kolju zarobljenih 13 mladića od kojih ni jedan nije imao više od 21 godinu. Drugovi, to je veoma teško. Teško je kada to gledaju majke tih mladića i ja teško vjerujem da jedna majka može da preživi kada vidi da joj 21 godišnjeg sina kolju na pragu XXI vijeka.

Neko je pomenuo, ne znam ko, učešće Hrvata u narodnooslobodilačkom ratu. To je vrlo evidentno učešće, ali ja ću vas podsjetiti na jednu činjenicu, da to učešće nije u početku rata bilo tako veliko. Njihov glavni šef i ideolog Vladimir Bakarić je rekao na Drugom zasijedanju AVNOJ-a: – Dozvolite da vas pozdravim u ime hrvatskog naroda jer sam vas na Prvom zasijedanju AVNOJ-a pozdravio u ime srpskog naroda. Prema tome, borbe su se vodile, drugovi, sa promjenljivom srećom. Prvih šest brigada narodnooslobodilačke vojske Jugoslavije bile su srpske i crnogorske. Sa ponosom ističem tri i po brigade su bile iz Crne Gore. Nama to čini čast jer smo se borili protiv fašizma. Današnji rat koji se vodi u Hrvatskoj, ja kao građanin ne mogu kazati da je to rat koji vode Srbiji protiv Hrvata, to je rat koji vode Jugosloveni protiv fašizma. I ja mislim da je najbolja kvalifikacija ako kažemo da je to rat koji vode jugoslovenski narodi protiv fašizma. Na pitanje šta se podrazumijeva pod pojmom fašizma, a ne mogu a da ne upitam Žarka kao lidera Stranke socijalista zašto se nije ogradio od onog sramnog pamfleta koji je objavljen 26. septembra, a potpisale su ga 7 partija, da je naša partija vladajuća mafijaško-fašistička. Ogradili su se socijaldemokrati i ogradila se Socijalistička partija. Nijesam pročitao ove druge, ali su se potpisali i Socijalistička partija i partija socijalista, računam da je to tvoja partija, potpisale su se sedam partija, ali koliko sam ja pročitao, samo su se dvije partije ogradile – Socijalistička partija tj. partija Stankovića i Partija socijaldemokratska, njen se šef, Vujačić Vidak, ogradio. Ako sam što preskočio, izvinjavam se.

Vidite, da je naša partija mafijaškofašistička, ja ovdje, sa ovog mjesta, sa svom odgovornošću tvrdim da ne bi bilo 26 partija u Crnoj Gori, ne bi bilo ovoliko demokratije. Meni je drago što su se neke partije ogradile od toga što je potpisao Zbor za građanski mir, ili ne znam kako se zove, organizacija koja nas je 26. golemo napala. Jer, ako su svjesni ti koji su potpisali, treba da znaju šta znači mafijaško-fašistička vlast. To je objavljeno u “Pobjedi” od 26. septembra. Ko nije čitao može da pročita.

Samo kratko, borci Crne Gore, iako u poodmaklim godinama, tu su da idu sa vama mladima. Naravno, mi nijesmo u stanju da idemo onako kao što smo mogli ići u prethodnom ratu, ali za vama mladima ići ćemo i danas zajedno sa našom JNA koju smatramo čvrstim bedemom odbrane tekovina, ne samo tekovina narodnooslobodilačke borbe, nego civilizacije jugoslovenske, kako je neko napomenuo i u tom pogledu pozdravljam našu JNA u želji da posao, koji je započela, završi. Hvala.

PREDSJEDNIK dr RISTO VUKČEVIĆ: Zahvaljujem drugu Markoviću.

Riječ ima poslanik Vaso Đakonović, a neka se pripremi poslanik Ratko Vuković.

VASILJE ĐAKONOVIĆ: Druže predsjedniče, drugarice i drugovi poslanici,

Znam da bi bilo mnogo uputnije da je nekoliko riječi o ovoj temi rekao neko ispred ovog Kluba poslanika većinske stranke dolje, kod nas u Ulcinju, međutim, svejedno, ja ću najkraće da prokomentarišem u kontekstu političko-bezbjednosne situacije u Crnoj Gori i neko gledanje sa aspekta našeg kraja.

Sigurno se poslije ovakvih diskusija koje smo čuli suviše se javljati za riječ. Ja to radim pod strašnim uticajem onoga što pomenu poslanik Bujić, odnosno onoga što smo čuli u dva navrata na TV programu o prilikama u Ulcinju zadnjih dana, kao i onoga crnoga što se svilo nad mnogim mjestima Crne Gore, a ispred naše vlasti niko ne kaže riječ žaljenja i obrazloženja zašto smo mi jedina opština koja od vladajuće partije zvanično ne preuzima mjere solidarnosti i ne učestvuje u ravnomjernoj diobi zla kojeg imamo na pretek.

Teško je govoriti na ovom mjestu o ovoj temi u vrijeme kada se stotine domova u Crnoj Gori i šire u crno povijaju, kada roditelji gube svoje najmilije, kada prekonoc gube sav imetak kojeg su stvorili, kad je Crna Gora sva na noge s ciljem da odbrani svoje ognjište i svoju teritoriju, a u mom Ulcinju niko ne abera za sve što čuju i vide od strane većinskog življa albanskog. Ne nalaze za shodno dapozovu sve građane neovisno na stranačku pripadnost da vidimo skupa što nam valja raditi. Zaboravili su neki kako se na našem podneblju, kao rijetko gdje, demonstriralo istinsko bratstvo i sloga. ali, izgleda, to je bilo samo tada kada je trebalo pomoći i oprostiti.

Zaboravili su da je Ulcinj tako lijepo i bogato mjesto zahvaljujući pomoći šire društveno-političke zajednice i 1968. i 1979. godine i mnogo ranije. Zamjeriće nam svijet kada čuje TV komentar sinoć da se ulcinjski sposobni muškarci, Albanci, ne prijavljuju u rezervni sastav, da ih dosta ide vani a sve uz izgovor da ćemo da branimo samo naše granice.

Pitam javnost zar je to odgovor kojeg mogu da prihvate potomci onih boraca iz prvih ratova koji su se borili za oslobođenje i Ulcinja, Skadra i drugih mjesta.

Bio bih srećan ako su naši opštinski čelnici istinski u zabludi. Ali, sve sam bliže saznanju da je u pitanju njegova agonija. Imajmo na umu da agonija vodi u propast. Ja, kao sugrađanin, neskromno je reći, ali ću kazati, koji nijesam manje doprinio razvoju Ulcinja od ovih koji su sada na vlasti, preporučujem da upere kritiku protiv sadašnjeg rukovodstva Republike ako imamo razloga i ja ću se pridružiti, ali da shvatite da se rješenje

može naći samo u ovoj državi sa ovim narodom koji ga okružuje. Zato moram s ovog mjesta predložiti opštinskoj samoupravi jer na drugi način nemamo ni prilike da kao i sve druge opštine analiziraju jugoslovensku i crnogorsku situaciju i da organizuju svoj narod neovisno na nacionalni sastav, da e istinski uključi u rješavanje problema. Na taj način jedino možemo nastaviti suživot i garantovani našem potomstvu srećan život. Mi govorimo o ovoj temi unazad mjesec dana korektno, u prisustvu članova parlamentarne delegacije da bi dan kasnije ti isti ljudi osuli paljbu po crnogorskom rukovodstvu. Ne čini mi se da je sve to baš zablude.

Završicu riječima – manimo se te velike agonije jer ćemo sve dovesti na ivicu ponora – poručuje veći dio naroda iz Ulcinja nadajući se da će se ovakvim pogledima priključiti i veći dio Albanaca jer su oni uvijek bili sposobni da ocijene šta valja raditi, pa se nadam da to neće izostati ni u ovim prilikama, kada će ponovo na našem prostoru zaživjeti povjerenje i međusobna tolerancija koja je neminovna ako se zna da se silom ne rješavaju problemi. Hvala.

PREDSJEDNIK dr RISTO VUKČEVIĆ: Zahvaljujem poslaniku Đakonoviću.

Riječ ima poslanik Ratko Vuković, a neka se pripremi poslanik Ferid Šarkinović.

RATKO VUKOVIĆ: Poštovani predsjedniče, kolege poslanici,

Pitanje da li je Crna Gora u ratu, ja bih tretirao na sasvim drugačiji način – da li je Jugoslavija u ratu? Jer, mi smo sastavni dio jedne suverene, zvanično priznate države u svijetu. Prema tome, sa tog aspekta trebamo tretirati i da li je Crna Gora u ratu, i s kim je u ratu.

Moram da naglasim da se u Jugoslaviji već godinu dana odvija sukob između pobunjenog dijela jedne njene teritorije i legalne vlasti. Drugačije se ne može tretirati to u savremenom svijetu. Nažalost, moram da istaknem da se pobunila legalno izabrana vlast u tom dijelu teritorije Jugoslavije i da se vodi u ovom trenutku veoma krvav i prljav rat, po mnogo čemu specifičan. Specifičan je prije svega po surovosti, brutalnosti i zvjerstvima koje primenjuje fašistična ustaška vlast u Hrvatskoj. Svjedoci smo nečuvenih zločina nad djecom, ženama, starijima, zločina nad pripadnicima JNA, svjedoci smo nečuvene pljačke, otimačine, paljenja. U vojnim formacijama pobunjenog dijela Jugoslavije ratuje najgori ološ svijeta. To su plaćene ubice koje to rade profesionalno, a taj isti dio Jugoslavije se hvali demokratijom. Kakva je to demokratija kad se u njoj kolje, sijeku prsti, vade oči, paraju stomaci i to djeci, nemoćnim i nedužnim? Ono što me posebno čudi, to je da demokratski svijet o svemu tome čuti, praeći se da to ne vidi. A, nemoguće je da ne vidi. To se sve događa praktično na pragu 21. vijeka, kad je civilizacija zakoračila umnogome i kad je demokratija ovladala svijetom. Zašto demokratska Evropa i svijet o svemu ovome čuti posebno je pitanje i trebalo bi o tome da se dobro iscrpno pozabavi.

Ono još što ću da istaknem kao paradoks ovoga vremena i paradoks u kome se nalazimo jeste da se na čelu ove naše Jugoslavije nalazi čovjek i, da kažem, predsjednik Predsjedništva, a bojim se i još neki drugi koji su vođe ovakve genocidne tvorevine na tlu Jugoslavije. Neshvatljivo je i tragično za Jugoslaviju – da je pred demokratskim svijetom zastupaju baš ovakvi ljudi. Pitam se – dokle ćemo to mi moći da trpimo? Jer, svjedoci smo kako nas zastupaju i kako prenose laži o zemlji, na čijem su čelu i o narodu koji bi trebalo da vode.

Postavljam sad pitanje – JNA zar ne može da se drugačije ponaša nego što se ponaša? Zar nije njen zadatak da brani suverenitet i nedjeljivost Jugoslavije? Zar njen zadatak nije da sprečava genocid na ovom području i zar njen zadatak nije da brani pripadnike svojih jedinica? Ja jedino što mogu da zamjerim Armiji jeste što nije u početku bila daleko odlučnija u kažnjavanju svih onih koji su kršili norme, i međunarodne, i ljudske. Crna Gora je navikla da rađa ljude dostojne imena čovjeka, ljude koji ne samo da znaju ginuti za svoju slobodu, već i slobodu svoje braće i prijatelja, ljude koji znaju da se viteški bore i ginu i pobjeđuju daleko jače od sebe. Milo mi je što sam čuo da u našim jedinicama JNA rame uz rame ratuju pripadnici naroda Crne Gore, ali moram da istaknem da u pojedinim djelovima Crne Gore ne postoji istovjetnost gledanja na bujanje fašizma i genocidno ponašanje koje se dešava na administrativnoj teritoriji Republike Hrvatske. Uz to sprečava se mobilizacija u jedinice narodne armije a pripadnici pojedinih naroda šetaju po susednim zemljama, odnosno po susjednoj emlji, sa zagonetnim, ili bolje rečeno, poznatim ciljevima.

Crna Gora jeste slobodna zemlja, odnosno zemlja slobodnih građana. Ali, Crna Gora nikada nije podnosila izdajice. Prema njima se znala ponašati. Zato želimo da svi oni koji žele da sa nama žive pod istim uslovima pod kojima živimo mi, to na djelu dokažu. Svi oni koji ne žele dažive sa nama ili kojima ne odgovara Crna Gora ovakva kakva jeste znaćemo da se odnosimo onako kako treba i kako zaslužuju.

Crna Gora ima vojnike u JNA ali i u Crnoj Gori, koji će braniti i odbraniti slobodu i svaki pedalj i Crne Gore i Jugoslavije onolike kolika će ona biti. Crna Gora jeste da se o zajedničkom životu dogovaramo i dogovaramo. Ali, ne želi dozvoliti da se pri tome otimaju teritorije koje ne pripadaju njima, niti može mirno da stoji i posmatra genocid nad svojim narodom nad pripadnicima JNA. Ovo ni po koju cijenu. To naši građani i u praksi dokazuju u JNA, a mi koji smo ostali, bar za sada, moramo se kao civili u radnim organizacijama i na drugim mjestima, moramo dokazivati u praksi da smo odgovorni i da poštujemo ono što ovi koji izvršavaju obaveze u JNA svjesno izvršavamo i njihove i naše obaveze. To i oni od nas očekuju. Hvala.

PREDSJEDNIK dr RISTO VUKČEVIĆ: Zahvaljujem poslaniku Vukoviću.

Ima repliku poslanik Rakčević, a neka se pripremi poslanik Šarkinović, zatim Đerđ Berišaj, s tim što molim da članovi Odbora za politički sistem pođu u crveni salon i rade na pripremi zaključaka.

Mr ŽARKO RAKČEVIĆ: Tri pitanja mi je postavio moj profesor na koja treba da odgovorim.

Profesor je rekao da se granice brane onamo gdje je Jugoslavija. Vi se dobro sjećate i stava moga i Reformskih snaga o Jugoslaviji do skoba u Sloveniji. Na žalost, donijetaje antiustavna odluka da se povuče JNA sa granica Jugoslavije. Ja sam protiv te odluke bio. Zbog čega se JNA povukla sa spoljnih granica zvanično priznate SFRJ kao jedinog međunarodnog priznatog subjekta, vi to mene pitate, a ja sam rekao da je JNA počela da gubi karakter jugoslovenske u onom času kad se povukla sa granica jedne od republika Jugoslavije, Slovenije koja nije međunarodno priznata država. Zbog čega su poginuli naši momci tamo? Rekli smo da Jugoslavija nije bioskop da se u nju ulazi i izlazi kako ko hoće. Ova Skupština je usvojila taj stav i tu se nalaze ti stavovi, da bi poslije toga i Hrapović i toliko momaka izginuli. Prema tome, ne mislim uopšte da je vaše pitanje na mjestu, nego naprotiv.

Na žalost, JNA nije čuvala ono što je trebalo da čuva – spoljne granice. Ko čuva sad granicu prema Hrvatskoj? Eto zbog toga se dešava svašta. Zato se i uvozi oružje nesmetano tuda.

Što se tiče pitanje dokle treba da se borimo sa crnokošuljašima, ja ponavljam svoje opredjeljenje u vezi sa crnokošuljašima i paravojnim formacijama, da smo mi, kad je Predsjedništvo donijelo odluku i Vrhovna komanda, iz Partije socijalista, možda se neko sjeća tih saopštenja, insistrali da se dosljedno poštuje razoružavanje paravojnih formacija. Sada su to formacije koje niko ne kontroliše, koji su pod zapovjedništvom Parage, ili kojekakvih parađa i potpuno su izmakle kontroli svih. Jednostavno to su bande ubica koje lutaju teritorijom Hrvatske i čine neviđena zlodjela.

Ako mislite da treba da ih gonimo treba imati na umu činjenicu da aje narod Hrvatske u Rijeci, u Dubrovniku sa 85% glasova bio za HDZ. Najubedljivija pobjeda je bila HDZ-a u Dubrovniku. Pa ne očekujemo, valjda, kad bi bile kasarne u blokadi, da će nas tamo posipati cvijećem. Ja sam se samo zalagao da tamo, gdje je dominantan srpski živalj: u Krajini, Slavoniji i Baranji da ostane JNA i da čuva te krajeve od genocida. Ponavljam, da jestam za deblokadu kasarni, ali sam za to da se vojska povuče sa onih teritorija što je rekao neko u Skupštini Srbije, gdje iz svakog ćoška može neko da im puca u leđa. Moji rođaci, vaši rođaci u Puli ako oni neće, ako doživljavaju JNA kao agresorsku armiju, onda armija treba da se povuče. To su moja ramišljanja i rekao sam jasno gdje bi trebala, po mom shvatanju, da se povuče.

Na žalost, odluke Predsjedništva Makedonije i Predsjedništva BiH su vam dobro poznate a i poslije ovoga što se desilo u Sloveniji, naša armija

gubi karakter jugoslovenski. Ja bih volio da to bude drugačije, ali vrijeme će pokazati o čemu se tu radi. U svakom slučaju, i ovakva armija, i uz mali broj Hrvata, i mali broj Muslimana i Albanaca i Makedonaca (koji su zadnja dva regrutna roka odlukama Predsjedništva BiH i odlukama Makedonije preskočili regrutaciju, slanje u JNA – gubi karakter JNA) još uvijek je mnogo bolje, neuporedivo bolje, sa aspekta političke realnosti, jer ovo je potpuni pravni galimatijas. To nema više veze, nažalost, možda je bolje postojanje i ovakve armije i njihova želja da se bude tampon-zona nego formiranje stranačkih armija. Ja mislim da su ovo, ipak, činjenice. Hvala. Izvinite što sam vam uzeo malo vremena.

PREDSJEDNIK dr RISTO VUKČEVIĆ: Hvala.

Ima riječ poslanik Šarkinović, a neka se pripremi poslanik Berišaj.

FERID ŠARKINOVIĆ: Uvaženi poslanici,

Ja sam jedan od onih kojima se ni jedno od jugoslovenskih rukovodstava ne sviđa, niti republička, niti ova savezna jer su nas doveli do ovoga. Njihovi rezultati su na vidjelu. Dobro bi bilo od ministra narodne odbrane Babića da razjasni ono kad kaže – da jedinice idu ka ciljevima, da znamo koji su to ciljevi ukoliko to nije neka tajna. Ja sam, ima dvije noći, kada je predsjednik Predsjedništva Crne Gore najavio da prirodne granice nijesu uspostavljene između Crne Gore i Hrvatske. Očekivao sam tada ratni sukob. Mene sada interesuje da li ovo Predsjedništvo sa Kostićem i Sejdom Bajramovićem može donositi ovakve odluke kakve donosi? Da li mogu četiri čovjeka donijeti ovo što su donijeli? Mislim da postoji ustavni haos u samom vrhu Jugoslavije za koju sam se zalagao, a izgleda da se ovim putevima rada gubi u nepovrat. Da li predstavnici dvije republike, i to iz jedne republike iz redova Albanaca natureni Sejdo Bajramović koji nema nikakvog povjerenja kod Albanaca, mogu donositi odluke kakve donose?

Molim vas, ja sam vas tako lijepo slušao i ministre i podministre, slušajte i vi mene, imam toliko pravo.

Govori se o JNA. Šta sa JNA? Da li je Slovenci osjećaju njihovom? Ne. Da li je Hrvati osjećaju njihovom? Ne. Da li je Makedonci, da li Albanci, da li Muslimani? Ne. JNA ni ja ne osećam kao jugoslovensku. Nju osjećaju samo Srbi i Crnogorci pa je možemo nazvati srpsko-crnogorskom, a ima oružje za koje su svi narodi Jugoslavije izdvajali i to oružje se koristi, a tamo gdje se god JNA pojavi, tu su nacionalna žarišta. Sjetite se da su tenkovi jurišali na studente u Beogradu, da su tenkovi jurišali na omladinu albansku na Kosovu. Dalje, tenkovi guše jednu atonomiju, a u isto doba se zalažu za neku drugu atonomiju. Ja jesam da narodi i nacionalne manjine zajedno odlučuju, ali ne da kad se kaže “mi znamo”, drugi moraju da se priklanjaju tome. Dok je svega ovoga, mira na Balkanu nema. Po mom mišljenju mira će biti ili kad svi budu imali oružje, ili kad se svi budemo razoružali. Ima paravojnih jedinica svugdje, naoružava se svugdje. Mi

smo puno puta insistirali da se vidi ko se po Crnoj Gori naoružava, da li ima stranačkog naoružavanja i sl.

Govori se o genocidnosti Hrvata, koliko se god neki ograđivali. Ja kao Musliman, da vam kažem, a vi to možda znate ako ste čitali, da su u drugom svjetskom ratu u Jugoslaviji procentualno, ne u apsolutnim brojevima, ginuli najviše Jevreji, pa Muslimani, pa Srbi. Muslimani su uglavnom ginuli. Branko Kostić reče da je izdaja podvajati četnike i partizane. Muslimani su ginuli od Srba i Crnogoraca. A tada su nazivani četnicima. Ovo je bilo, koliko god se vi s tim neslagali.

Dakle još nešto. Ja nikada nijesam donio zaključak o genocidnosti. U velikoj Njemačkoj, koja je civilizovana, koja je počinjala mnogo toga što drugi nijesu, pojavio se fašizam, platili smo to sa 70 miliona žrtave, a eto sada opet pojavio se. Ima toga gotovo svugdje, samo je pitanje da li je došlo do izražaja ili ne.

Što se tiče napada na sredstva informisanja iz Bosne i Hercegovine, ja najmanje vjerujem sredstvima informisanja iz Crne Gore. To je moje pravo.

Što se tiče najave dobrovoljačkih odreda, oni su bili najavljivani još prije dvije godine. Još prije dvije godine se po Titogradu, po Crnoj Gori i po Srbiji zahtijevalo: "Dajte nam oružje" i "Ustaše" i ne znam što. Tražio je sadašnji potpredsjednik iz Crne Gore da se čuvaju ti meci. Čuju se prijetnje za političke neistomišljenike i za one što neće da idu u rat. Zašto se Muslimani ne odazivaju na poziv za rezervu. Zato što oni nijesu Muslimani, pjevaju: "Đurišuću mlad majore...", itd". Mi znamo za Đurišića da je u jednom zamahu 30 hiljada Muslimana zaklao, što djece, što silovanja. Sve ovo što vi govorite za ustaše, ja vjerujem i da jedni i drugi rade i da su radili.

I još nešto, ako se najavljuje preko televizije da su crnogorski rezervisti otišli sa jugoslovenskom i srpskom zastavom da skidaju negdje šahovnice, opet je to djelo Jugoslovenske narodne armije. Nemojte nas plašiti. Negdje sam pročitao, o čemu bih tražio i ova Skupština da zauzme stav, neki, ne znam ko je, kapetan, poručuje uglednom književniku Jevremu Brkoviću "Lijepo si nas nacrnio, sada razgonimo ustaše, brzo ćemo to srediti, a onda se vraćamo u Crnu Goru, mnogo si nas zadužio". Molim vas, ja vam kažem i ove isključivosti, ja sam namjerno ovo iznio. Ove isključivosti mogu da dovedu do još goreg. Nemojte da mislite, ovaj građanski rat koji je počeo može da bude uvod za druga žarišta, pa neće biti junaka, neće biti pobjednika, svi ćemo biti gubitnici. Nemojte misliti da se može na ovaj način izaći na kraj. Da li je iko od Herceg-Novog do Dubrovnika bio ubijen? Da li je ičija kuća bila zapaljena? Da li je koja kasarna bila blokirana? (Molim te, nije Prevlaka, Prevlaka je u Crnoj Gori koliko ja znam). Da se razumijemo. Ovdje se otvaraju pitanja. Kaže se, Crna Gora se brani. Kostić je na proglašenju ekološke države rekao da se

Crna Gora brani i mimo Crne Gore. Ja vam rekoh, sad će Crna Gora da se brani i u Hagu. Mislite da ćemo sa jedinicama i gore?

I još nešto. Pripremamo osnove za buduće uređenje Jugoslavije, a nema grnaica, nema ništa. Da li su granice one koje nudi Šešelj: Karlobag-Karlovac-Virovitica? Mislite li za nejasne ciljeve da će neko da ide u rat? Ne. U ovom smislu ima puno nejasnih stvari zato je red da ztv. JNA, ja je tako nazivam, i crnogorsko rukovodstvo kažu koji su ciljevi ovoga rata. Mi moramo jasno i glasno kazati što su ciljevi, a ne na ovaj način voditi rat. Ja toliko, za sada.

PREDSJEDNIK dr RISTO VUKČEVIĆ: Ima sada riječ poslanik Berišaj, a zatim poslanici Dragović, Stanić, Čapuni i Pavle Milić itd.

Izvolite.

ĐERĐ BERIŠAJ: Poštovani predsjedniče, poštovana gospodo poslanici,

Teško je nešto novo reći kad čovjek diskutuje posljednji. Ja sam se odlučio, kao poslanik, da govorim iz svoje duše, ljudski, onako kako osjećam, ne obazirući se na stranačko nadmetanje. Po mom mišljenju ova je vanredna sjednica istorijska gdje se odlučuje o sudbini naše zemlje, a osobito Crne Gore, i zato ne bi trebalo da se stranački nadmećemo, posebno u situaciji kad naša djeca, naša braća ginu širom Jugoslavije.

Ima li išta teže, nego u jednoj zemlji gdje umjesto "Dobro jutro", čujemo vijesti o poginulima, ranjenim, o stotinam ljudi u zbje govima. Ima li išta teže, nego kad se širom naše zemlje vodi dvostruki rat, jedan oružani rat, a drugi je još teži i prljaviji, propagandistički, nacionalistički itd.

Meni, kao dugogodišnjem prosvjetnom radniku, teško pada razgovor sa mojim maturantima, četvrti razred gimnazije, i teško mi je objasniti našu današnjicu. A do juče naša zemlja je bila primjer, ne samo u Evropi, nego i u svijetu, da bi za kratko vrijeme postala primjer svih loših strana, ne samo u Evropi nego i u svijetu. To su činjenice. Teže mi je bilo, kad su ti mladi ljudi, maturanti, budući akademski građani meni, kao dugogodišnjem vaspitaču, govorili: "Profesore, pa vazda si nam govorio, dugo godina, o bratstvu, o jedinstvu, o Jugoslaviji, o ravnopravnosti ljudi, a danas mi mladi vidimo šta se dešava i šta se čini". Šta im mogu odgovoriti ja kao čovjek, kao vaspitač, kad su to činjenice. Dalje, pitaju učenici: "Profesore da li se točak istorije vraća unazad. Mi smo u težoj situaciji, kolege i kolegice, uvaženi poslanici, danas nego što smo bili za vrijeme bivše Jugoslavije. Mi smo ranije imali stranog okupatora, a danas imamo bratoubilački rat. Mi smo svi svjedoci kad majka kaže da će joj se djeca pobiti, jer je bila udata prvi put za Srbina, pa ima sina Srbina, a drugi put za Hrvata i ima sina Hrvata.

Budimo malo hladnih glava, ovo je hram pravde, ovo je gram gdje se moraju donijeti trezvene odluke. Jer, svemu ima lijeka, i kancer češće puta ne uništava čovjeka ako čovjek ima volju za život, čak može pobijediti kancer.

Mi smo danas oboljeli od kuge, nas su drugi otrovali. Ja neću ovdje da iznosi imena i prezimena jer nije ovdje čas istorije, nego ja kao čovjek ne priznajem da postoji loš narod. Ja ne priznajem da postoji genocidan narod. Ja poštujem srpski narod i crnogorski, jer poznajem istoriju njihovu i svoju istoriju. Ali poštujem tradicije srpskog naroda, slobodarske, demokratske. Ne poštujem nacionalističku borbu bila ona od strane Albanaca, Srba, Hrvata, Crnogoraca itd., jer taj nacionalizam doveo nas je do teške mržnje, do toga da jedan drugoga gledamo poprijeko. Naša odluka ovdje brzopleta može da uništi na hiljade mladih života naše djece, a naša trezvena odluka, naše trezveno razmišljanje može da spasi na hiljade i zato moramo nastojati svim silama, ne oduzimajući slobodu ni Crnoj Gori, ni crnogorskom narodu, albanskom ili muslimanskom, niti bilo kome u Jugoslaviji, da u zajednici sa svim demokratskim snagama ove zemlje razriješimo jugoslovensku krizu onako kako će biti najbolje za naše buduće generacije.

Konačno, nas je narod izabrao ne da širimo euforiju rata, i mržnju, nego da upravljamo i da idemo u budućnost sa svim ostalim naprednim ljudima ove zemlje, Balkana, Evrope, i da kažemo za naše buduće generacije tamo gdje ljudi žive dostojanstveno i niko nikoga ne pita koje je vjere, nacije, boje kože itd.

Ja sam rekao na početku da govorim iz duše kao čovjek, kao prosvjetni radnik, kao poslanik ne uzimajući u obzir stranačko opredijeljenje. Ja sam dugo godina bio komunista, a opredijelio sam se za Reformske snage, za ono što sam smatrao da je napredno, da je dobro za ovu zemlju. Praksa, život, istorija će pokazati ko je u pravu.

Bez obzira na nacionalnost, vjeru, mi moramo poštovati jedan drugoga. Ja ne mogu prihvatiti ocjenu da se Albanci ne odazivaju na poziv za rezervu i da dezertiraju. Juče sam bio u dvije kuće u Malesiji da vidim ranjene rezerviste, Albance. Ako nas armije bude mogla uvjeriti da brani interese ovog naroda, na ovom podneblju u našoj zemlji, onda sigurno neće ni Albanci niti ko drugi dezertirati. Meni je krivo što sam pet-šest godina čitao lažne stvari protiv albanskog naroda, protiv drugog naroda. Ja bih se stidio kao Albanac da sam vjerovao da je to tačno. Međutim, znao sam da su to napisali nacionalisti, šovinisti i oni ljudi koji su nas doveli dovde. Ne možemo mi reći da je hrvatski narod genocidni, niti mogu da kažem da je srpski narod nacionalistički nastrojen, velikosrpski, to ne mogu ja da kažem. Narod je dobar, ali rukovodstvo, oni koji rukovode nijesu, evo do čega su nas doveli. Istorijska je činjenica da je postojalo bratstvo i jedinstvo iako sad kažu da je to parola, ali ta parola nije ni komunistička parola ni monizam, ta parola je bila vjekovna na ovim prostorima. Prvaci malisorskih plemena u Manastiru Morači sastajali su se sa prvacima crnogorskih plemena da se zajedno bore protiv Turaka, zajedničkog neprijatelja a danas ovdje vrijeđamo jedan drugoga. Naša je otadžbina ova otadžbina, ova

republika. Molim vas, kolega, ja sam stanovnik ove zemlje, s tobom ovdje dijelim i dobro i zlo hiljadama godina, i ne možeš ti mene kao pripadnika albanske narodnosti da ćuškaš lijevo i desno. Ako budemo, kao što reče jedan poslanik, sazvali predstavnike, ugledne ljude Malesije, Albanaca i razgovarali, s njima ja mislim da ćemo doći do zajedničkog cilja. Ovako nemojmo da nasijedamo, jer u svakom žitu ima kukolja, jer ako govori Đerđ Beriša nacionalistički, šovinistički, to ne govori albanski narod. Ja znam, u Malesiji gdje živim, gdje dijelim i dobro i zlo, dio sam toga naroda, da on želi samo da živi ravnopravno sa crnogorskim narodom, da ne budu ni u kom pogledu uskraćeni kao pripadnici nacionalne manjine. Mi smo zadovoljni sa postignutim, ali ima i nekih sitnih stvari koje vrijeđaju ljude. Dao mi je što nije ovdje moj uvaženi kolega i prijatelj Novak Kilibarda da mu odgovorim na ono što je kazao da ne bi trebalo regrutovati za armiju Albance i Hrvate. Pa šta znači to? Da li je to genocidno postupanje prema jednom narodu u ovim prostorima? Pa zar mi nijesmo dali živote u toku narodnooslobodilačkih borbi? a mi smo bili zajedno sa vama i na Kajmakčalanu i na Bardanjolu, i na Neretvi i na Sutjesci, a sutra ćemo biti sa vama i moramo jer živimo zajedno, bilo gdje da e brani demokratija, sloboda Crne Gore, ali albanski narod neće da učestvuje ako osjeti da je bratoubilački rat na račun nekoga ili neke druge politike itd.

Apelujem na se moje kolege, nasve napredne snage ove naše repblke, nije velika da ne može njome rukovoditi, a ima sve potencijale, istorijske, demokratske i sve, da daje primjer i ostalima, ne samo Jugoslaviji i Evropi. Apelujem da radimo na razbijanju ratnih i huškačkih stvari, te da spasavamo naše buduće generacije i da nastavimo život tamo gdje je budućnost, jer i mi smo dio Evrope, i moramo biti dio demokratskog svijeta. Hvala.

PREDSJEDNIK dr RISTO VUKČEVIĆ: Zahvaljujemo na ovim porukama, ali ja bih, stvarno, molio kolege poslanike da svoje diskusije usmjere na temu i da to bude što kraće ako može.

Izvolite, vi ste tražili repliku.

Izvolite.

FERID ŠARKINović: Obraćam se predsjedniku Skupštine, koji za mene nije uvažen, zbog njegovog ponašanja.

Gospodine predsjedniče, nijeste ovdje sobni starješina, nego predsjednik Skupštine. Ako nemate bonton, donijecemo vam, pa ga pročitajte. Toliko. Hvala.

PREDSJEDNIK dr RISTO VUKČEVIĆ: Riječ ima poslanik Vojislav Dragović.

Nemojte molim vas, nema potrebe, pa kad dođete na red onda ćete govoriti.

VOJISLAV DRAGOVIĆ: Poštovani prisutni, gospoo, drugovi, braćo,

Crna Gora je opet u ratu. Nažalost, građanskom, prljavom, razarajućem, zavađujućem. "Pa šta-rekao bi neki naš ponosni predak – veliko čudo Crna Gora pa u ratu, i to mi je neka vijest". Danas poslije 46 godina neratovanja to je i te kako vijest. Majke, supruge, sestre, a bogme i po neka kćer opet ispraćaju svoje najdraže na srećan put. Neizvjestan u odnosu na život, ali veoma izvjestan u odnosu na ponos i konačni cilj i ishod borbe. Neponovljivi Ljuba Nenadović je rekao: "Kiša i rat, ma koliko ih željeli, brzo se dosade", posebno prljavi ratovi su sa učešćem crnih i šarenih legionara. Međutim, sad gdje smo, tu smo. Crnoj Gori je suđeno da odživi još jednu slavnu epopeju. Još jedno njeno pokoljenje je – za pjesmu stasalo. Žeđ za slobodom i pravdom može se utoliti samo vodom sa izvora čija je silina u bistrini, a snaga, želja i volja za voljom i tradicijom. Crna Gora ovako neispeglana, da kažem, nije ni velika a nije ni mala, kako se uzme. Stjenovitost i tvrdost kao da joj ne obezbjeđuju, čak narušavaju joj atribut abdomena otadžbine. Ona je, naime, dio njenog skeleta, bar jedno njeno rame. Na ramenu breme veliko kao Lovćen, lako kao pero, niko ne nosi tako teška bremena, tako stojički kao Crnogorci. Gdje bi mnogi posrnuli, oni tek počinju da trče.

Šta je moje da kažem u ovom teškom trenutku, a što mnogi predgovornici nijesu ponekad i veoma dirljivo ukazali?

Prije svega, želim da se sa pijetetom, sa bezgraničnim poštovanjem pokušam grabiti sa vilama u pletenju dostojnih vijenaca našoj paloj braći, našoj nastradalnoj djeci, čiji ponos i prkos bi ustoličen na najviši pijedestal vrijednosti bitisanja, a čija će prerana smrt biti jedan od kamena temeljaca na kojima će biti osvojena i oslonjena budućnost. Vidim te, borče, vidim te, i kad gledam i žmurim i kad hodam vidim te i u snu i na javi, vidim kako nadireš, kako razdireš svoje i tuđe grudi i grudobrane. Kad te fizički unište, misle da si pao, a ti se tek tada uzdižeš, postaješ još veći, veliki, veličina, velikan veličanstvenosti, velemučenik, posaješ inspirator onima koji te slijede, a ponovljiv si samo ovdje kod nas.

Inače po prirodi sam pacifista. Posebno bih želio da ljudi rođeni pod našim parčedom neba žive u miru i slozi. Ne vidim razloga da budemo u zavadi. U tom cilju pozdravljam zajednički život svih ljudi dobre volje, bili oni Srbi, Hrvati, Muslimani, Crnogorci koji žele da jedan drugome budu na usluzi, a ne uzrok patnji.

Što se tiče genocidnosti nacije, ja ne bih umio ni znao da dam adekvatan odgovor. Međutim, pokšaću na primjeru Njemaca da komentarišem šta može da donese trenutak. U Njemačkoj sam boravio više puta. Ustanovio sam da je to u miru jedan miran, radan uljudan narod, ali povodljiv do zla boga. Nažalost, i nedopustivo poslušna, kao da samo čeka da se javi vođa koji želi da proširi lebensraum, da uzvikne "Dojčland über alles" i svi se svrstaju iza njega bespogovorno i postaju ratnici, ali i nosioci genocida. Poznato je njihovo jedna prema

50 i jedan prema stotinu, koje smo i mi okusili. Ne može se opovrći da naša razbraćenost, mislim samo na određeni dio ljudi pokušavaju da ih oponašaju. Nije ni čudo kad se zna kako su ih dugo služili. Kao da im je od njih prijenula arijevnost, rasna diskriminacija, potcjenjivanje. Sjetimo se inkriminisanog Tripala, inače dječaka, partizana od 14 godina, koji u vrijeme hrvatskog preporoda, kao šef hrvatske države izjavi: "Kažete mi da ne volim Srbe, vjerujte mi da to nije tačno, meni su svi jednaki, i Srbi i Cigani i Romi", i tu završava. zaista veličanstveno. O malicioznosti da se i ne govori. Nažalost, postoji vjerovatnoća da postoji veliki broj ljudi tamo, na onoj strani, koji bi uništavali Srbe nožem, maljem, puškom, bilo čim. Nad tim se treba duboko zamisliti. Mislim da Srbi nijesu takvi. Zato želim Hrvatskoj i njenom narodu da se otrijezni, da ne dozvoli da vlastita i bjelosvjetska bagra blati njihovu zemlju i njihov narod, a nama nanosi užasno zlo, da živimo u miru, da umjesto što smo zaboravili da radimo, a učimo se da ratujemo, opet da počnemo da radimo, a da prestanemo sa ratom. Hvala na pažnji.

PREDSJEDNIK dr RISTO VUKČEVIĆ: Hvala.

Riječ ima poslanik Novica Stanić, a neka se pripremi poslanik Čapuni.

Samo jednu repliku na ono što je kazao poslanik Šarkinović.

To su sve izmišljotine o sobnim starješinama itd. To je najobičnija laž. Ja sam imao prilike s tim stvarima da se sretmem i pisanijom družine u "Monitoru". Poslanika Šarkinovića moram da upitam – u kojoj republici, u ovoj zemlji, pa čak i u kojoj državi na Balkanu, bi mogao da priča ovo što je sve ispričao u ovom parlamentu? Da li bi mogao negdje, bilo gdje, tako nesmetano da izloži svoje koncepcije i poglede? Ja mislim da tu sredinu on ne bi mogao da nađe u ovoj zemlji, ni u Zagrebu, ni u Ljubljani, ni u Skoplju, o Tirani da ne govorim, i o Bukreštu itd.

Izvolite kolega Staniću.

Oprostite za ovu repliku koju sam sebi dao.

Dr NOVICA STANIĆ: Poštovano predsjedništvo, gospodo poslanici,

Ne znam da li vam je pao u oči jučerašnji broj lista "Pobjeda". Na prvoj strani krupnim crnim slovima je pisalo "Ustaše na koljenima", a jedini crnogorski dnevni list izašao je pod korotom. Pa sad zamilite tu "Pobjedu" za sto ili dvjesto godina nađe neko od historičara kako bi on to odgonetnuo "Ustaše na koljenima", a "Pobjeda" sa korotom.

I zato mislim, da se ne može ovdje govoriti, da onaj ko je kriv za ovu pogibiju, koju neki upoređuje sa Skadrom i Bardanjolom, odlaze na drugu dužnost, nego treba da se jasno i glasno kaže, da je smijenjen sa dužnosti. Jer, dokle ćemo se mi zavaravati i lagati.

Ja moram, kao ljekar i humanista da ovdje citiram jednu izjavu kapetana Dragana, koji je već postao mitska ličnost srpskog naroda a rekao

je da je za njega jako važno ostvariti ratni cilj, odnosno uspjeh, sa što manje sopstvenih, pa čak i protivničkih gubitaka. Mislim da je to velika stvar, i da to govori o humanosti srpskog naroda.

A da li je lakše ratovati, mnogi su se to danas i ovdje pitali, nego poštovati osnovna ljudska prava, svetinju pojedinca, jezika, vjere i pisma. Valjda je jasno da slobode može biti samo ako je ima za sve ljude. Ali na ovim balkanskim prostorima izgleda da nije tako. I ako je istorija učiteljica života, onda smo mi očigledno bili loši đaci, ili što bi rekao satiričar, maltretirali smo učiteljicu, da ne kažem težu riječ. Moram da vas podsjetim na jednu rečenicu, koju je Vladika Rade, svojevremeno napisao gatačkom valiji Huseinu Abdurahmanu. Vladika kaže: "Nije grijeh ko se odzla brani, pa i kad zlo čini, nego j grijeh ko zlo brani, pa i kad se milosrdem zaklanja". Mislim da je ova rečenica najbolji odgovor onima koji su se danas ovdje pitali za šta da se bore i ko je na pravoj, a ko na krivoj strani.

A ovo što sam pomenuo činjenicu, nijesam uradio slučajno. Odnosno istoriju kao učiteljicu života. Moj kolega Dragović malo prije pomenu da su Njemci u II svjetskom ratu, na ovim našim prostorima, ubijali 50 ili 100 Srba za jednog ubijenog Njemca. Ja mu se izvinjavam, ali moram da kažem da to nije genocid. To su mi objasnili pametniji ljudi od mene, koji to znaju. Njemci nijesu ubijali Srbe zato što su Srbi. Oni su ubijali za jednog ubijenog Njemca 50 ili 100 Srba. Prema tome, da Srbi nijesu digli ustanak, oni ih ne bi ni ubijali. Zbog toga to nije bio genocid, već ratna odmazda.

Ali genocid je ono što se desilo u NDH, tamo su Srbi ubijani samo zato što su narod druge vjere, nacije, pisma i jezika. Jezika za koji smo mislili da je isti jezik, ali evo ispalo je da nije. Prema tome, to je genocid. I to moramo da razlikujemo.

U Jad Vašemu, ako neko ne zna, da vas podsjetim, da je to muzej u Izraelu, u kome je sabrano milion i po imena jevrejske djece, postradale u II svjetskom ratu. Međutim, srpski narod svoju djecu pomorenu diljem ND Hazije, u toku rata, niti je imenovao, niti dostojno sahranio za proteklih 40 godina. Na našim najvećimgrobnim mjestima nije bilo nadgrobnika, niti mjesta gdje se mogla zapaliti svijeća. Evo samo da vam navedem jedan primjer. Na mjestu crkve koja je spaljena u Glini i u kojoj je pomoreno odnosno zapaljeno toliko ljudi, ostao je samo jedan čovjek živ i zvao se Ljuban Jednak; ja ne mogu da kažem, da li Boga ima ili nema, ali vjerujem u ono Njegoševo da "na dsvom ovom grdnom mješavinom, opet neka umna sila toržestvuje", tako je valjda nekim čudnim putevima gospodnjim imenom i prezimenom ovoga čovjeka trebalo pokazati, da je srpski narod za jednakost i ljubav. Da podsjetim zvao se Ljuban Jednak. Taj čovjek je i danas živ i kuća mu je ponovo zapaljena, nakon pedeset godina. A na mjestu te glinske crkve, iz koje je on jedini ostao živ znate li šta je podignuto, podignut je spomen dom sa samouslugom. Zato nije čudno što je najveći pisac srpskog naroda u Hrvatskoj rekao: "Ko je

jednom klan nekažnjeno, preporučio se za vječno klanje". Vidite koliko je bio u pravu.

Danas se ovdje vode velike diskusije oko toga, da li je hrvatski narod genocidan ili nije. Ja kao ljekar i humanista, to ne mogu da prihvatim. Mislim, čak da je to zamjena teza. Evo ja ću da vam ispričam jednu stvar. Mi u Pljevljima, sa Hirušskog odjeljenja, eć decenijama histološke preparate, to je ono kad operišemo ljude pa nađemo tumor i uzmemo parče tkiva, šaljemo Patološkom zavodu u Zagrebu da vide pod mikroskopom da li je to maligno ili ne. Vjerujte da mi to šaljemo i danas. Ja sam ne znam kojim to putevima stiže do Zagreba, ali vjerujte mi u ovoj ratnoj situaciji, za 15 dana dobijemo te izvještaje, primjerne kao što su uvijek bili. I zato ja kao ljekar i čovjek ne mogu da prihvatim da je taj narod genocidan, ali mogu da vam tvrdim ovo, da se tu pravi zamjena teza. Nije bitno to, bitno je nešto drugo: Da li je hrvatski narod za Jugoslaviju ili nije. Ja vam tvrdim da nije. Uostalom, to je pokazao i na referendumu. A mi stalno hoćemo da ga ubjeđujemo da bude za Jugoslaviju.

Molim vas, skoro ste mogli pročitati, 1919. godine, kada su htjeli nezavisnu državu Hrvatsku, kralj Aleksandar šalje vojvodu Mišića da vidi kakvo je stanje, a on mu na povratku kaže: "Vaše Veličanstvo, što se prije odvoje, to bolje za nas". Međutim, mi to nijesmo mogli pročitati do prije deset dana. Zašto nijesmo mogli pročitati? Da smo pročitali sigurno bismo nešto naučili. Prema tome, nije problem u tome da li je taj narod genocidan ili nije, ja mislim da nijedan narod nije genocidan, već da li je za Jugoslaviju ili nije.

Neko je rekao da hrvatska inteligencija danas čuti. Ja se ne čudim što ona čuti. Teško je tamo danas i govoriti. Ali se čudim jednoj drugoj stvari. Kako to da hrvatska inteligencija za 45 godina "svijetle budućnosti" iliti socijalizma, nije osudila to što se desilo Srbima u Hrvatskoj. To niko nije uradio. Prema tome, problem je u povijesnoj težnji hrvatskog naroda. I ne trebaju danas, ni Jugoslovenska armija, ni Srbija i Crna Gora, ni svi drugi koji su za Jugoslaviju, da oslobađaju hrvatski narod od vlasti HDZ-a. Pa zaboga tu HDZ-ovsku vlast je hrvatski narod izabrao na prvim slobodnim i demokratskim izborima.

Neka hrvatski narod vidi šta će sa tom vlašću. Ono što mi treba da zastupamo, to je da u Jugoslaviji treba da ostanu samo oni koji to žele.

Na kraju samo dvije rečenice, mislim da ne bi bio red da odem iza govornice, a da ne prokomentarišem diskusiju gospodina poslanika Šarkinovića. Ja mogu samo da mu čestitam što je govorio otvoreno i iskreno. Znate, ako je išta višestranački sistem u ovoj zemlji donio dobro i pozitivno, onda je to da smo prestali da se lažemo. Dosta je bilo razgovora u rukavicama, o bratstvu i jedinstvu, a u životu je sve bilo drugačije.

Ja nikako ne mogu da prihvatim, ovo govorim kao člancnogorske delegacije u Vijeću republika i pokrajina, zapravo ne mogu da shvatim tu

grupnu ljubav prema Jugoslaviji. Zna, mi u Vijeću republika i pokrajina nijesmo održali sjednicu već dva mjeseca. Ja tamo primam platu, a pravo da vam kažem sramota me, ali ne manje sramota od drugih, zato što radim volonerski u Pljevljima na Hirurškom odjeljenju, pa je bar na neki način pravdam. A nijesmo jer neće da dođu Slavonci i Hrvati, a Bosanci i Makedonci neće zato što neće ovi da dođu. Pa je li neko za Jugoslaviju, ili jeste ili nije, a ne ili smo svi za Jugoslaviju, ili nije niko. Tu teoriju ne mogu da shvatim. Hvala.

PREDSJEDNIK dr RISTO VUKČEVIĆ: Hvala poslaniku Staniću.

Ima riječ poslanik Čapuni.

MUSTAFA ČAPUNI: Poštovani predsjedniče, uvaženi poslanici,

Nijeam imao namjeru da diskutujem, jer u stavovima druga Sefera Međedovića i gospodina Đerđa Đokaja iznijeti su stavovi Demokratske koalicije.

No, pošto me drug Vasilije Đakonović prozvao, želim da se uključim i da dam mali doprinos ovome o čemu se danas raspravlja.

Ja sam predstavnik opozicije, i opozicija uvijek ne misli isto kao vladajuća partija. Volio bih da nijesam u pravu i sada, jer bi tada bio sretan čovjek, zato mi dopustite da iznesem i nešto što imam utisak da zapostavljamo.

Ne želim da diskutujem o stvarima o kojima su drugi diskutovali. Rat je sredstvo kojim se produžava politika nasilja. Ima li tu ekonomskog interesai kji su to interesi? Ima ih, svakako, i smatram da i o tome treba da razgovaramo.

Mi se lako upuštamo u diskusiju nazivajući obje strane koje su u ratu, jednu četništvo, a drugu ustaštvom. Narodi nijesu ni četnici ni ustaše. I to svima nama treba da bude jasno, a i uvažanim poslanicima koji danas često puta upotrebljavaju te riječi.

Treba da razmišljamo i o posljedicama rata, jer su one evidentne i mi ćemo se suočavati sa tim posljedicama. Imamo danas problem izbjeglica, a o njima nijesmo dovoljno govorili, a to je gorući problem kojemu smo trebali više pažnje da posvetimo danas nego li tome da li je neko ustaša ili da li je neko četnik.

Lica koja žive kao manjina među Hrvatima, takođe su problem o kojem nijesmo govorili, a trebalo je i te kako da govorimo. Budući odnosi ovih manjina, koje će ostati u Hrvatskoj, i to je problem svoje vrste i o tome nijesmo govorili, a trebali smo govoriti.

Sada bih prešao na stanje u Ulcinju i šta Ulcinj opterećuje. Ja kažem da ratno stanje, da li je ili nije, u dosta velikoj mjeri utiče na stavove Ulcinjana, misli se Albanaca. Utiče u velikoj mjeri i manjinski tretman. Utiče u dosta velikoj mjeri naoružavanje na nacionalnoj osnovi i na patriotskoj osnovi. To sve opterećuje stanje u Ulcinju. Ja sam volio da je o tome pričao drug Vasilije Đakonović, međutim, on je to propustio, a nije propustio

da me prozove. Ja razmišljam naglas i kažem da odgovornost koja kasni nije satisfakcija, a da je prevencija lije, i zato se zalažem za preventivne mjere i za zastoj u tim odnosima i da mi ne krenemo kao bojovnici ili kao ratnici nego da dijalogom sve to pokušamo da prevaziđemo. Albanci u Crnoj Gori zalažu se za mir i kao ranije znaće da mir sačuvaju. U Ulcinju Crnogorcima ne prijeti nikakva opasnost. Mi mir znamo čuvati, to smo dokazali i u prvom i drugom svjetskom ratu, a sačuvaćemo ga i sada, jer niko od Albanaca zlo ne misli ni jednom Crnogorcu. Svako kao što sam već rekao, jednonacionalno naoružavanje opterećuje stanje u Ulcinju. Albanci u Ulcinju i u Crnoj Gori žele mir u Jugoslaviji, jer ponovo se dijalogom svi odnosi moraju riješiti.

Ja sam htio da završim sa sledećim ovo moje izlaganje, međutim, moraću malo da i produžim.

Štetu od ovog do sada, i od onog što će doći, trpimo svi zajedno. Mićemo svi zajedno morati da živimo.

Mi ćemo svi zajedno tu štetu morati nadoknaditi. Nije vrijeme za replike. Vrijeme je za djelo i razumijevanje, sve drugo je bezvrijedno. U više navrata drug Vaso Đakonović poziva me, a to čini permanentno i drug Bujić, a bilo je diskusija i drugih koje se odnose na Albance, no one su tolerantne.

Drug Vaso Đakonović živi u Ulcinju, njemu su odnosi u Ulcinju bolje poznati, nego meni, jer je stariji od mene, a ne zaboravimo da je do juče bio predsjednik Skupštine opštine Ulcinj. Drug Vaso Đakonović zna kakvo je stanje u organima. Zna da u pojedinim organima imamo jednonacionalnu strukturu. Ja kažem jednonacionalnu, jer ipak se ta srazmjera mora poštovati. Mi smo o tome razgovarali kad je bila parlamentarna grupa. Ja nisam tio da opterećujem ovaj skup tim pitanjima, jer računam da će parlamentarna grupa podnijeti izveštaj o tome. Istovremeno je negativna nacionalna struktura i u odjeljenju narodne odbrane. Pa ako su to znali, a mislim da drug Bujić je sada i načelnik, onda svakako o tome su trebali nešto kazati. A posebno su trebali kazati, da li je istinito jednonacionalno naoružavanje i naoružavanje na nacionalnoj osnovi.

Drug Babić zna za stanje u narodnoj odbrani, a drug predsjednik zna za stanje vezano za ravnopravno učešće Albanaca u lokalnoj vlasti.

Drug Vaso je kazao da mi možemo riješiti te stvari u Ulcinju. Međutim, primijetio sam da Vaso napušta Skupštinu u Ulcinju, i to nekorektno, jer dijalogom se mora sve riješiti. Niko Vasu Šakonoviću nije ništa prebacio, sve je to moglo da se riješi i sve to može da se riješi. Međutim, izbjegavanje da se diskutuje o nekim temama negativno je, ne vodi dobrom jer mi sve odnose moramo rješavati otvoreno, razgovarati i dijalogom riješiti. A ako se kaže da su ti odnosi takvi, onda treba kazati jesu li takvi ili nijesu takvi. A ako su takvi, trebalo je predlagati mjere da se ti odnosi na drugi način rješavaju.

Da kažem i sljedeće, u Ulcinju nema agonije, ima je samo utoliko, ukoliko je istinito to da postoji jednonacionalno naoružavanje u Ulcinju, jednostranačko naoružavanje. To je vrlo neprijatno i neugodno, a još neugodnije je što u Auto-moto društvu stoje vreće pijeska u Ulcinju, u jednom mirnom Ulcinju, koji nije imao nikad tih problema.

Htio bih druga Vasa Đakonovića da podsjetim da je za vrijeme II svjetskog rata, kada je naišla grupa sa Kosova, da je taj Čafa-beg, Albanac, došao i rekao balistima: "Ja sam dovoljan ovdje za Ulcinj i za Crnu Goru, i vi meni nijeste potrebni i vratio ih je. I tako će se Albanci u Ulcinju ponovo ponašati u datoj situaciji. Pošto se sve stvari više puta ponavljaju, ja podržavam predlog Rakčevića da se formira jedna komisija od uglednih ljudi svih partija i stranaka koja bi ovo raspravila, da stavimo tačku na to. Da mi u zdravu nogu trn ne zabijemo Ja nijesam za to, a vjerujem da i Vaso Đakonović, ali očito da se u dovoljnoj mjeri ne slaže kad je ovo u pitanju. Hvala.

PREDSJEDNIK dr RISTO VUKČEVIĆ: Hvala.

Samo ja bih molio, Vasa, ako može kratko, jer ovo je van dnevnog reda.

Poslije replike Vasa Đakonovića, riječ ima Pavle Milić.

VASILJE ĐAKONOVIC: Druže predsjedniče,

Vi me, vjerovatno, po slobodi, drugi put opominjete zbog replike. Meni je jako žao što ja moram dva puta uzastopno u vezi sa istom diskusijom, istog delegata, da se javljam. Zo mi je žao i zbog onih koji nas gledaju i onih koji nas slušaju.

Ja sam svjestan svega što sam izgovorio ovdje i svega što radim i svega onoga što predlažem. Vi se morate, drugovi, presabirati ićuti ono što je rekao i Međedović i neki drugi čija imena ne znam. Nijesam ja slučajno rekao da je agonija. Vi ste se vezali za neku priču koja je po nivou, možda, za raspravu na mjesnoj zajednici. Kroz aproksimacije iznosimo neke stvari mnogo osjetljivije koje unose nemir među narod, a mislim da je to zlo, i da će zbog toga navas koji se bavite tim stvarima pasti anatema. Time ne činite dobro svom narodu sa kojim mi živimo i koji će sigurno večeras više zamjeriti vama koji ovdje tako diskutujete nego meni kao Crnogorcu. Tačno je da sam bio predsjednik i d apoznajem odlično Ulcinj. I stariji sam od tebe, Čafo. Ali moramo jedno znati, meni je žao što moram da kažem, ja sam ovdje došao redovnim putem i u hodu, a ti na preskoke.

Ovo hoću da ti kažem da ti bude jasno, i da se obratim narodu mom koji me glasao, a to je tvoj narod, tvoje nacije. Ja kažem ko ne poznaje ulcinjske Albance, on je u strašnoj zabludi, to su ljudi kakvih malo ima, ima ih samo u Tuzima, to su Malesori. Mi znamo kakav je narod. Ali vjerovatno oni su se opredijelili da ih predstavljaju oni koji ne znaju da štite te vjekovne interese a to je dobrosusjedstvo. A to je dobrotvorni narod bio, ali vi to, dragi drugovi, zadnjih osam mjeseci ne želite i ja sam vama kao

nekakav predsjednik poželio uspjeha. A vi rješavanje pominjete sa nekom pjesmom o Vladimiru, a ne pitate se što preduzimam ja kao poslanik ovdje i trpim od svog naroda, od svoje nacije, od Crnogoraca, sve u želji da stvari smirimo ne bi li te aveti napustile naše redove. Prema tome, vi morate da shvatite da mi odlično znamo da nama ne prijete opasnost ni od koga. Ja ne znam, ali to je suviše da vi to pominjete – da ne treba da se naoružavaju Crnogorci, neka se naoružavaju i Crnogorci i poštteni albanci, i poštteni Crnogorci, a nepoštenom, bez obzira koje je nacije i vjere ne treba dati oružje, neka ga sam kupi i neka se ubije njime. Ali vi morate jedno imati na umu, da sam se ja javio ovlaš da pomenem jednu stvar jer mi se moramo stidjeti kao predstavnici 23 hiljade, što nas sinoć, i preksinoć, pominju po ružnom. A ja znam da nijesu ulcinjski Albanci, rođaci, prijatelji, moji i tvoji drugovi, takvi. Naprotiv oni su za mir i za slogu i batalimo Čafo ovdje priču o tome. Ja se izvinjavam ovoj Skupštini. Vjerovatno će ovo biti poslednji put da se javljam jer sve replike možemo na drugom mjestu da završimo. Ali moja napomena je bila i želja da kažem samo da se mi ipak moramo solidarisati sa u crno zavijenim Nikšićem, i Kolašinom, i Titogradom. Ako tako rade ulcinjski Albanci, onda su se oni mnogo promijenili, ali ja sam siguran da oni to ne rade.

Da vam kažem i ovo. Ne kažem to slučajno, prodire to i do nas i vidim da neki ni dobro jutro ne kažu kako treba. A mnogi se iščuđavaju što tražimo da bude bijela zastava na Libertasu. Ja se pošto se malo razumijem u te stvari, ne upuštam i ne želim, jer smatrao sam da nijesam kvalifikovan da se o tome izjašnjavam. A tu neki obični činovnici i radnici se i u to upuštaju. Prema tome, ja sve ovo govorim u namjri da se mi spustimo na naše probleme, da mi vratimo onaj mir i povjerenje koje smo imali. I ja to preuzimam zbog čega sa svojom partijom možda i ratujem ili polemišem, ali svakog danasve više je onih koji se uvjeravaju da ja to radim ispravno i sa željom da ne raspirimo stvar. Svuda ima agresivnih. To se primijetili i ovdje i svuda. A ja sam od onih, ne zbog straha, koji vidi da je jedino rješenje u razumu, u komuniciranju. I zato da vam kažem, ostavimo se naoružavanja, valjda će nas SUP naoružati jednako.

I da ti kažem i ovo, da ne zaboravim. Nakon raspravekad je bila parlamentarna delegacija, bio je korektan tretman i komentar. Rekli ste vi i o zastupljenosti u SUP-u itd. Zatekli ste vi, i mi, i oni koji su prije nas bili, zašto je popunjenost takva i ovakva da ne ulazimo u to. Ali prihvatimo dajte to zbilja. Sada se postavlja pitanje što mi sada toliko mnogo insistiramo na naoružavanju. Sumnjamo li mi da je taj SUP jednonacionalni? Zar on ne treba da štiti interese svih nas? Ja mislim da on štiti interese svih nas, a ako nije takav, ja nijesam za njega. Ali sam siguran da on takve interese štiti i tu ne može biti jednonacionalnog naoružavanja.

Čuo sam i završiću da je skoro bilo, prije neki dan, mobilisanje snaga rezervnog sastava policije i vidjele su se neakve puške, pa nije to

sramota. Ali vas uvjeravam i završiću time, straha nema,, jer da ima straha Crna Gora ne bi držala granicu sa 100 vojnika. Ja sam bio prije tri noći da je običem, sigurni smo da nemamo opasnosti. Ali ako kiša pada kod komšije i tebi moraju biti mokre noge, burazeru. Prema tome, nije čudo što su se naoružali i što se Bokelji i svi mobiliju, jer bolje d se vode ti ratovi tamo, ali ja o tome ne bih želio da govorim, nek govore ljudi koji vode ovu Republiku.

Ja sam htio ono što svakoga dana primjećujem dolje da nas ljudi opominju i kažu nam: "Daj, angažujmo se, da ipak dođe do one homogenizacije", do one koju smo imali prije godinu dana, kad sam ja bio tamo. Hvala i oprostite.

PREDSJEDNIK dr RISTO VUKČEVIĆ: Molim vas, ako možete za minut dva da završite, jer ljudi redovno čekaju na diskusiju.

DERĐ ĐOKAJ: Neću da polemishem sa gospodinom Đakonovićem, ali želio bih da istaknem:

Često se oko Demokratskog saveza u Crnoj Gori i preko javnosti, i preko ove govornice, a i sa drugih skupova u sredinama gdje ovaj savez djeluje, daju različite ocjene, čak i paušalne.

Preko sredstava javnog informisanja, odnosno preko "Pobjede", dozvoljava se nekoj novinarki zvanoj Ljubenko, da se nekorektno, čak iuvredljivo piše ne samo o Demokratskom savezu već i o Albancima u Crnoj Gori. Istina je da su legalnim putem predsjednik i potpredsjednik Demokratskog saveza u Crnoj Gori Mehmed Barli i Ljeka Ljuljđuraj pošli u albaniju da bi prisustvovali godišnjici Demokratske partije Albanije, koja se bori za demokratiju i protiv staljinističkih stega. Njihovo prisustvo ničim ne može da bude predmet kritike novinara ili bilo kome drugom. Oni tamo nijesu se isturili protiv Crne Gore ili protiv jugoslovenskih naroda. Prema tome, i gospodin Đakonović i osali koji su govorili o tome trea da se služe činjenicama. Da sam i ja dobio poziv, vjerovatno bih pošao. Ta partija do sada ničim se nije zamjerila Jugoslaviji, naprotiv želi da se kriza u Jugoslaviji rješava mirnim i demokratskim putem.

PREDSJEDNIK dr RISTO VUKČEVIĆ: Hvala.

Riječ ima poslanik Pavle Milić.

PAVLE MILIĆ: Uvažena braćo i sestre, gospodine predsjedniče, gospodo novinari,

Dostina koji su izašli za ovom govornicom rekli su da nijesu imali namjeru da izlaze, a ja sam jedan od tih. Istina, podstakla me ekstremnost jedne grupe ljudi za koju smatram, kao i za sve one koji misle kao oni da će moći ovako da vršljaju i ovako da pričaju po Crnoj Gori, da će doći da će takvim pojedincima i ekstremistima biti tijesna ova Crna Gora. Jer ovu Crnu Goru svojom krvlju i životima stvarali su naši djedovi i mi znamo kako, gdje i na kakvim mjestima. Mi uvažavamo sve vjere i nacije, i poštujemo sve ljude dobre volje koji su spremni sa nama, pravoslavnima,

da žive kao što smo dosad živjeli, kao braća. Ja sam na jednoj Skupštini ranije kazao, a to je jedna sveta istina, i na veliku žalost u ovom narodu nije dosta puta obnarodovana od Skadarskog blata pa do kučkih Komova, na tim prostorima, nikad u svim ratovima, mukama i jadima i patnjama koje je preživljavao ovaj naš pravoslavni narod nije palo od strane Malesije kapi srpske krvi i to je za veliko poštovanje i danemaju nikakvih junačkih i ljudskih vrlina sem što imaju onu 48: kad je iz jedne familije nestala kompletna porodica, samo je u kući ostala mačka i baba, zbog časti i ponosa došao im je Crnogorac, Srbin u kuću, nijesu ga puštali nego su sa njim izginuli. Te prema tome, mi svi to poštujemo, ali ne možemo da poštujemo ovakvu ekstremnost i ovakve pojedince koji zagovaraju, praktično, međunacionalnu mržnju.

Drugo, htio sam ovome Rakčeviću, ali neđe strče, ne znam đe ojde. Istina je to što je Rakčević rekao, da je iz jedne časne porodice i ako ima igdje časnih porodica, onda su baš ti Rakčevići, koje ja lično poznajem i poznajem mnogo njih kako porodično tako i pojedinačno. Ali mi je na veliku moju, a na njegovu žalost, žao što je ovaj Rakčević ovakav kakav je i s kim se on udružio i s kim on radi i što on čini, on koji je jedan izuzetno lijepi intelektualac, a na veliku žalost ne priliči njegovom rodu da se ponaša i radi to što radi.

Treće, rekli su da naši ljudi prave terore tamo đe su na bojnim poljima. Svakome je jasno da je ovo bila velika nesreća i izdaja čim je ovoliko momaka izginulo i ovoliko cvijeta naše mladosti i ovoliko naših vitezova sa kojima e mi zorimo bez obzira na vjere i nacije, jer su izginuli i Muslimani, i Albanci, i Srbi, i Crnogorci i Hercegovci, a u stvari, izginuli su sinovi našega naroda. Kad su se povukivali ranjenici, jedan detalj koji je možda nevažan, ali je bitan, jedan ustaša je ispriječio traktor da ne mogu da prođu kola koja su vukla ranjenike, a oni su u međuvremenu uhvatili njega i nijesu ga ubili. Ko to može da uradi? To mogu da urade samo sojevi našega naroda.

Gospodina ministra odbrane opet ovdje nema, jer imam i njemu nešto da se obratim.

Gospodine ministre, način prihvata dobrovoljaca, koji je tamo u vojnom odseku, je ravan nuli ili ispod nule. Stotine ljudi tamo dođu, ne zna se kod koga da dođu, čekaju tamo satima da se prijave. Garantujem da na platnom spisku u vojnom odsjeku ima masa ljudi i mogli su se tamo postrojiti za jednim stolom i to da ide brzo, da ljudi ne čekaju. Ja sam danas donio spisak koji je uputio moj otaci moja porodica Ministarstvu odbrane Crne Gore i Ministarstvu unutrašnjih poslova gdje nudimo, naš otac sa sedam sinova, odmah da ide da pomaže svome narodu i da brani oltar domovine, nudimo veliku privatnu mehanizaciju kojom raspolažemo da je dadnemo na uslugu armiji, sve dok se rat ne bude završio. Tamo nijesam mogao za dva – tri sata danađem arhivarku koja radi u arhivi, nego je

zaključana kancelarija, a ratno je stanje. Te prema tome, nijesam ovo htio da reklamiram, nego da kažem vojnom odsjeku i svim službama da je ovo ratno stanje i treba dosta ljudi i treba ljudi na tim poslovima da budu mnogo ozbiljniji, jer oni ljudi koji su na frontu njima je život najjeftiniji kad je oltar slobode i otadžbina u pitanju, a mi ovdje bježimo sa radnih mjesta i ne zna se ko što radi i ko se čimbavi.

Reče mi Rakčević da je oficir, kakav žalosni oficir, pa nema takvoga oficira, ja ću sutra da odem nafront, koji je u ovom parlamentu, ili bilo gdje ekstremisao, nema sile da će on moći biti u tom bataljonu ili u toj četi. Ja sam sin ovog naroda i sve što budem mogao da učinim učiniću da se ova zemlja brani, poštujući sve vjere i nacije i razvijajući bratsku ljubav, inače ovo bratstvo i jedinstvo koje je bilo dosad, mi sad vidimo da je bilo lažno, da je bilo neistina i velikome Bogu hvala kad ste bacili tu bistu koja je bila nasred toga hodnika tu pobodena. Hvala vam.

PREDSJEDNIK dr RISTO VUKČEVIĆ: Zahvaljujem.

Izvolite, mada smo se bili dogovorili prije da niko više ne uzima riječ, ali izvolite.

Mr ŽARKO RAKČEVIĆ: Zaboljelo bi me da me nekim čudom stari uzurpant, špekulant Milić iz "Radoja Dakića" pohvalio. Ono što je on uradio i što radi ovdje je dobro poznato Podgoričanima i ljudima iz "Dakića". Vi nijeste intervenisali, predsjedniče, čitavo vrijeme dok je on vrijeđao. Ja, osim žaljenja, ne mogu ništa drugo da pokažem prema Pavlu Miliću, od uzurpacija zemljišta pa dalje što je sve radio od kada je došao u ovaj grad, a to je dobro poznato staropodgoričanima. Hvala.

PREDSJEDNIK dr RISTO VUKČEVIĆ: Ja mislim da nije vrijeđao.

Molim vas nemojte, pustite te stvari. Nije riječ o tome danas.

PAVLE MILIĆ: Gospodo,

Ja što sam rekao, rekao sam argumentovano i to je istina. Ovo što je rekao gospodin Rakčević, ili bilo koji čovjek njegovoga kova i njegovog kvaliteta može da reče šta hoće. U ovom gradu živim ja i moja brojna porodica, koja ništa nečasno nije učinila, inače vi biste to sigurno znali. Ovo što je rekao da sam špekulant, evo moj generalni direktor Drago Šofranac tu, pa neka kaže jesam li špekulant i što sam to prošpekulisao. A ja tebi, Rakčeviću, pred ovim svijetlim domom dajem riječ i jednu moralnu obavezu da će ti to biti vraćeno onako kako prostacima tvog kova i treba da bude vraćeno.

Hvala i izvinjavam se.

PREDSJEDNIK dr RISTO VUKČEVIĆ: Nemojte, molim vas, o tim stvarima.

Dozvolite, u diskusiji danas je učestvovalo oko 40 poslanika. Diskusija je bila vrlo iscrpna, doduše dijelom malo i udaljena od teme o kojoj je raspravljano. Posebno raduje to što je ispoljen visoki stepen jednoglasnosti u vezi sa problemom o kojem smo raspravljali. Ima,

naravno, i onih koji imaju sasvim drugačije mišljenje, no važno je da se jedna ogromna većina slaže u ocjeni čitave situacije. Nije moje sada da ulazim i da obrazlažem ove stvari o kojima su mnogi poslanici ovdje govorili, ali moram samo jednu činjenicu da kažem. Ko pažljivo prati razvoj događaja u ovoj napaćenoj zemlji, i za koju, vjerovatno, se stiču svi uslovi za dalje patnje, zna se na čijoj je strani pravda, koje su to snage koje se bore za mirno razrješenje jugoslovenskog problema, a koje su snage na strani izdaje Jugoslavije, za cijepanje Jugoslavije na štetu onih koji su čvrsto odlučili da žive u Jugoslaviji, pa bila ona tolika kolika bude.

Ja bih sada, na kraju, zamolio predsjednika Odbora za politički sistem, poslanika Vukovića, da nam pročita predlog zaključaka Odbora i da ih saslušamo jer ćemo glasati o njima.

MIODRAG VUKOVIĆ: Druže pedsjedniče, kolege poslanici,

Na osnovu uvodnog izlaganja, predloga pojedinih klubova poslanika, predloga jednog broja društvenih interesa organizacija i rasprave vođene na sjednici Skupštine Republike Crne Gore 4. oktobra 1991. godine, povodom razmatranja političke bezbjednosne situacije u Republici, Odbor za poltički sistem Skupštine Republike Crne Gore pedlaže da Skupština Republike Crne Gore konstatuje da poslednjih dana kulminira opšta kriza u Jugoslaviji i da se ušlo u fazu njenog raspleta. Nedostatak spremnosti i odsustvo čak i minimuma političke volje državnih organa Republike Slovenije i Hrvatske da se kriza riješi na miran i demokratski način vodi njenom nedemokratskom raspletu. U Jugoslaviji su otpočeli krvavi međunarodni sukobi i svima u ovoj zemlji prijeti katastrofa sa nesagledivim posledicama. Polazeći od interesa, izražene volje građana Republike Crne Gore, Skupština ove Republike, kao i svi njeni državni organi izražavali su vlastitu spremnost da doprinose da se svi ovi sporovi u zemlji, međurepublički, međunacionalni nespোরазumi politički sukobi i jednom riječju ukupna ustavna i politička kriza razriješe na legalan i civilizovan način. Na to drugi, slovenačko i hrvatsko rukovodstvo, prije svega, apsolutno nijesu spremni.

Posljedice politike državnih organa Slovenije i Hrvatske su oružane konfrontacije paravojnih formacija ovih republika, nelegalno naoružanih, sa oružanim snagama SFRJ koje su se već desile i još su u toku, kao i teškim međunacionalni sukobi sa ogromnim materijalnim i ljudskim žrtvama za koje izazivači sukoba snose istorijsku odgovornost pred domaćom i svjetskom javnošću.

Eskalacija krvavih sukoba u Hrvatskoj i politika hrvatskog državnog rukovodstva, kojom se taj sukob podstiče, suspendovala je ravnopravnost svih naroda u ovoj zemlji, ugrozila građanska prava i slobode. Ovih dana kao posljedica te politike direktno je ugrožena bezbjednost Republike Crne Gore, njen teritorijalni integritet, mir i sigurnost njenih stanovnika.

Skupština Republike Crne Gore i svi državni organi dužni su se toj politici energično suprotstaviti. Interesi Republike Crne Gore, sigurnost i mir svih njenih građana, suverenitet njene teritorije su najviši interesi koji se moraju do kraja zaštititi.

Rat koji se vodi na graničnom pojasu Republike Crne Gore sa Republikom Hrvatskom nametnut je Jugoslovenskoj narodnoj armiji od strane Republike Hrvatske. Rat je dokaz da prijetnje hrvatskog državnog rukovodstva i teritorijalne pretenzije prema Boki Kotorskoj i drugim područjima Republike Crne Gore nijesu bile prazne prijetnje. Granica Republike Crne Gore sa Republikom Hrvatskom je ugrožena agresijom ustaških formacija Republike Hrvatske.

Iz tih razloga skupština Republike Crne Gore ocjenjuje da se Republika Crna Gora angažovanjem jedinica JNA, a time i rezervnog sastava iz naše Republike kao njenog sastavnog dijela, na širem graničnom pojasu brani na organizovan i ustavom predviđen način. Skupština Republike Crne Gore konstatuje da se do sada preduzete mjer vojnih i državnih organa Republike Crne Gore odvijaju u skladu sa ustavom SFRJ, a usmjerene su protiv nelegalno naoružanih formacija Republike Hrvatske za koje je više puta u ovoj zemlji, zaključcima Predsjedništva SFRJ, traženo da se rasformiraju.

Crna Gora nema svoju vojsku, već vojni obveznici ove Republike na osnovu saveznih propisa koje Crna Gora i dalje poštuje, što je odraz njene jugoslovenske orijentacije i odlučnosti da brani jugoslovenske institucije koje to jesu, učestvuju u borbenim operacijama JNA protiv ustaških vojnih snaga. Time dilema da li je Crna Gora u ratu ili ne postaje bespredmetna. Crna Gora Jugoslaviju doživljava kao državnu zajednicu i dosljedna je u opredjeljenju da se sve promjene u ovoj zemlji moraju vršiti mirnim putem ali i da se na silu mora odgovoriti silom. Agresija ustaških oružanih formacija iziskuje potrebu pojačanja stanja pripravnosti svih snaga kojima ćemo uspješno zaštititi sve vitalne funkcije i integritet Republike Crne Gore.

Na osnovu svega Odbor predlaže da Skupština usvoji sledeće zaključke:

1. Skupština Republike Crne Gore u potpunosti podržava dosadašnje aktivnosti Predsjedništva Republike Crne Gore i Vlade Republike Crne Gore, a posebno one usvojene na vanrednoj sjednici ova dva organa 2. oktobra 1991. godine.

2. Skupština Republike Crne Gore podržava odlučnost Predsjedništva SFRJ da u novonastaloj situaciji uspostavi svoju ustavnu funkciju i preuzme političko vođstvo i rukovođenje nad JNA.

3. U toku je neobjavljen rat ustaških neofašističkih formacija Republike Hrvatske protiv Jugoslavije i JNA, rat protiv svih pokušaja da se političkim sredstvima razriješe sva sporna pitanja u ovoj zemlji. Skupština

Republike Crne Gore daje punu podršku jugoslovenskoj narodnoj armiji i njenoj namjeri da svojom snagom spriječi građanski rat, međunarodne sukobe i genocid nad srpskim narodom i pripadnicima JNA u okupiranim kasarnama i članovima njihovih porodica. Republika Crna Gora u skladu sa Ustavom SFRJ odgovara svojim obavezama prema odbrani zemlje. Skupština Republike Crne Gore insistira na punoj koordinaciji i saradnji državnih organa Republike Crne Gore sa Vrhovnom komandom oružanih snaga Jugoslavije u cilju sprovođenja aktivnih odbrambenih dejstava oružanih snaga Jugoslavije.

4. Svi državni organi moraju uložiti napore i obezbijediti potpuno funkcionisanje ustavno-pravnog i političkog sistema u Republici Crnoj Gori. Državni organi Republike Crne Gore dužni su, u okviru svojih nadležnosti, energično eliminisati sve pokušaje do kojih u ovakvoj situaciji može doći sa ciljem destabilizacije prilika u samoj Republici Crnoj Gori.

5. Državni organi Republike Crne Gore, kao i svi subjekti predviđeni operativnim programom mjera na jačanju odbrambene sposobnosti Republike, koji je donijela Vlada Republike Crne Gore, dužni su svoje obaveze ispunjavati u potpunosti sve dok se politička situacija u okruženju Republike Crne Gore ne promijeni i dok traju borbeni dejstva u graničnom pojasu sa Republikom Hrvatskom. Nadležni, posebno sudski organi, dužni su da prema svima onima koji su se oglašili o zakonske obaveze u ovom trenutku preduzmu zakonom predviđene mjere.

6. Dužnost je svih organa i institucija u Republici da se dodatno angažuju da život u Republici funkcionise na normalan način. Republički, lokalni državni organi dužni su da stvore neophodne uslove za potpuno funkcionisanje svih službi, posebno obrazovnih i zdravstvenih ustanova, radi saniranja posljedica sukoba koji su u toku.

7. Predsjedništvo Republike Crne Gore i Vlada Republike Crne Gore dužni su insistirati na stavu Republike Crne Gore sa jugoslovenskim i međunarodnim organima i javnošću da se jugoslovenska kriza riješi političkim sredstvima uz uvažavanje principa koje je Skupština Republike Crne Gore ranije konstituisala.

8. O političkoj budućnosti Jugoslavije, Skupština Republike Crne Gore zauzeće stavove na narednom zasjedanju koje je već zakazano za 7. oktobar ove godine, kada će raspravljati o toku i rezultatima Haške konferencije o Jugoslaviji i Beogradskoj inicijativi o uređenju odnosa o Jugoslaviji.

9. Skupština Republike Crne Gore poziva sve građane Crne Gore da lično doprinesu očuvanju mira i stabilnosti u Crnoj Gori. Skupština poziva sve političke stranke da uvažavaju težinu situacije u kojoj se nalazimo i u skladu sa moratorijumom na međustranačke nesporazume koji je dogovoren u ovoj Skupštini na jednom ranijem zasjedanju, interes Crne Gore i interes očuvanja mira među građanima i pripadnicima svih naroda

i narodnosti u Republici izdignu iznad pojedinačnih stranačkih interesa. Crnoj Gori je sada, pored hrabrosti koja je očigledna, potreban razum i mir, jer je ovo vrijeme kada se odlučuje o njenoj budućnosti. Zahvaljujem.

PREDSJEDNIK dr RISTO VUKČEVIĆ: Zahvaljujem.

Čuli ste tekst zaključaka.

Ko je za ove zaključke, molim da digne ruku.

Izvolite.

Dr MITAR ČVOROVIĆ: Poštovani poslanici, gospodine predsjedniče,

Ja moram da vam kažem da sam razočaran zaključcima. Sazvati vanrednu Skupštinu u ovakvoj situaciji, u kakvoj smo, i navesti ovih sedam zaključaka, osam, ne znam koliko ih je bilo, koje ja nijesam dobro razumio, koji su tako uopšteni, nijesu konkretni, mislim da je promašila Skupština. Skupštinu nije trebalo sazivati danas. Oprostite, druže Vukoviću, ja Vas mnogo cijenim i računam da je Odbor morao da bude mnogo konkretniji kada donosi ovakve zaključke.

Molim vas, ja sam bio na frontu i pitao oficira: "Šta ti misliš? "On kaže: "Moje je da se borim, a tvoje je, ako si političar, da kažeš zašto treba da se borim".

Ja danas iz ovih zaključaka ne vidim ništa. Mi ćemo nešto tako insistirati, ovo-ono. Ja sam očekivao da ćemo mi danas da kažemo – Skupština Crne Gore, na svojoj vanrednoj sjednici, toga i toga dana, zaključila je i recimo postavila zadatak Jugoslovenskoj narodnoj armiji da sruši i slomi ustaški otpor. Molim vas, pa šta je onda Skupština radila? zašto smo se skupljali danas? Onda danas nijesmo trebali o tome da pričamo. Ja sam mogao ovo sve što ste vi danas ovdje rekli da sjedim kući, da slušam televiziju i neki okrugli sto i da na tom okruglom stolu sve ovo diskutujemo što smo radili.

Ja sam danas očekivao da će to biti konkretni zaključci. Ovo je sve nešto zakukuljeno i zamumuljeno i nijesam uopšte zadovoljan s tim. Eto toliko.

PREDSJEDNIK dr RISTO VUKČEVIĆ: Hvala.

Čuli ste primjedbe, odnosno jedan opšti komentar poslanika Čvorovića. Međutim, treba vidjeti šta su naše kompetencije u ovom slučaju.

Izvolite.

MIODRAG VUKOVIĆ: Samo kratko. Drugovi poslanici, gospodine predsjedniče,

Dužan sam da kažem, a to će posvjedočiti 12 prisutnih članova Odbora iz svih parlamentarnih stranaka, da je na sjednici Odbora vođena rasprava o svim stavovima svih stranaka. Prema tome, kvalifikacije koje je iznio kolega Čvorović mogu biti individualne kvalifikacije, a ja mogu da pitam jedino da li ih dijeli i prihvata ovih 12 članova Odbora koji su

stali iza ovog predloga zaključaka. Jedna jedina koju sam čuo od kolege Čvorovića konkretna primjedba je da zaključci nijesu konkretni i da Skupština Crne Gore treba da naredi Jugoslovenskoj narodnoj armiji da skrši otpor ustaških formacija. Mi smo pošli od ustavne definicije Skupštine Crne Gore. U Ustavu nigdje ne piše da Skupština Crne Gore komanduje Jugoslovenskom narodnom armijom. Ostale primjedbe nijesam čuo, pa ja molim da shvatimo da je demokratija da se izjasnimo i o Predlogu zaključaka. Mi smo ih ponudili ovakve kakve jesu.

PREDSJEDNIK dr RISTO VUKČEVIĆ: Hvala.

Ako je sve stavove radilo 12 ljudi iz svih stranaka, ja ih stavljam na glasanje.

Ko je za zaključke, molim da digne ruku.

Da li ima neko protiv zaključaka?

Konstatujem da protiv nema.

Da li ima neko uzdržan? Uzdržana su tri poslanika.

Prema tome, konstatujem da su zaključci prihvaćeni.

Jedna napomena, molim vas, redovna sjednica, koja je zakazana za ponedjeljak, počće u 10 časova.

Oprostite, poslanik Rakčević moli za dvije riječi.

Mr ŽARKO RAKČEVIĆ: Ja vam se svima ovdje, bez obzira na stranačku pripadnost, izvinjavam što sam dopustio sebi da na takav način odgovorim. Izvinjavam se i onima koji su slušali i gledali to. Isprovociran sam. Ovo se ne odnosi na porodicu Milića – Pavle je neprimjerno to uradio. Izvinjavam se Skupštini.

PREDSJEDNIK dr RISTO VUKČEVIĆ: Hvala.

- Sjednica je završena u 18 sati -